

Nr 174.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning
angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; gi-
ven Stockholms slott den 23 februari 1934.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av stats-
rådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen
att antaga härvid fogade förslag till förordning angående grunder för för-
valtningen av viss kronoegendom.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Förslag
till
**förordning angående grunder för förvaltningen av viss krono-
egendom.**

Härigenom förordnas som följer:

**1 kap. Om förordningens tillämplighetsområde och förvaltningen
i allmänhet.**

1 §.

Denna förordning avser all kronan tillhörig jordbruksegendom under domänstyrelsens förvaltning ävensom de kronan tillhöriga fisken samt tomt- och andra jordlägenheter, som förvaltas av domänstyrelsen.

2 §.

Den fasta egendom, som i 1 § oförmäles, skall, därest den icke på grund av särskilda stadganden eller beslut skall disponeras på annat sätt, upplåtas på arrende i enlighet med bestämmelserna i denna förordning.

Därest ej annat följer av dessa bestämmelser, skall i avseende å arrendeupplåtelsen gälla vad i allmän lag finnes stadgat till reglerande av jordägares och arrendators rättigheter och skyldigheter.

2 kap. Om utarrendering av jordbruksegendom.

Allmänna bestämmelser.

3 §.

Vid utarrendering av jordbruksegendom skall till egendomen hörande skogsmark undantagas från arrendet.

4 §.

1 mom. Synes sådant vara till fördel för kronan, må flera jordbruksegendomar upplåtas under ett arrende eller en egendom utarrenderas i flera lotter.

Från arrendet må undantagas och särskilt för sig upplåtas, om högre avkomst därigenom kan påräknas, sådan del av egendomen, som utgöres av sten- eller kalkbrott, sand-, grus-, sten- eller lertag, torvmosse eller annan dylik lägenhet eller som eljest anses kunna med fördel användas för annat ändamål än jordbruk.

Detsamma gälle om kvarnverk eller vattenfall, som ej i samband med dess skiljande från den fastighet, till vilken det hör, finnes böra ställas under särskild förvaltning.

Vid upplåtelse i den ordning ovan sägs av sand-, grus- eller stentag skall nödig hänsyn tagas till den rätt att å egendomens mark taga sand, grus eller sten, som må tillkomma väghållningsskyldig.

2 mom. Finnes å egendomen torp eller lägenhet, därå självständigt jordbruk kan bedrivas, bör torpet eller lägenheten utarrenderas särskilt för sig, där sådant kan ske utan men för huvudgårdens jordbruk.

5 §.

Finnes vid utarrendering av jordbruksegendom till denna hörande sten- eller kalkbrott, sand-, grus-, sten- eller lertag, torvmosse eller annan dylik lägenhet icke böra undantagas från arrendet, må, där så prövas lämpligt, åt arrendatorn eller annan upplåtas rättighet att till avsalu begagna lägenheten i den omfattning samt mot den avgift och de villkor i övrigt, som domänstyrelsen bestämmer. Sker upplåtelsen till annan än arrendatorn, skall förbehåll göras för den husbehovsrätt som må tillkomma denne. Då upplåtelsen avser sand-, grus- eller stentag, skall vad i 4 § 1 mom. fjärde stycket finnes för där avsett fall föreskrivet äga tillämpning.

6 §.

Rättighet att jaga å jordbruksegendoms ägor må, där med hänsyn till jaktvärden eller av andra skäl sådant anses lämpligt, vid egendomens utarrendering helt eller delvis undantagas och upplåtas särskilt för sig. Likaledes må fiske, som hör till jordbruksegendom, där så är för kronan fördelaktigt, jämte för fiskets bedrivande nödigt utrymme å land undantagas från arrendet och upplåtas särskilt för sig.

7 §.

Arrende av jordbruksegendom skall i allmänhet omfatta minst femton och högst tjugo år; dock må, i avbidan på fullbordande av skifte, större dikningsföretag, vattenavledning eller invallning, så ock i händelse under närmast följande åren annat förhållande antages inträda, som väsentligen inverkar på egendomens arrendevärde, ävensom därest egendomen är avsedd att försäljas, utarrendering ske på kortare tid än femton år.

Anses större odlingsföretag böra utföras å en jordbruksegendom, ankommer det på Kungl. Maj:t att efter framställning av domänstyrelsen förordna, att egendomen må upplåtas på arrende för längre tid än tjugo år, dock ej över trettio år, med skyldighet för arrendatorn att under arrendetiden verkställa de nödiga befunna odlingarna.

8 §.

1 mom. Då utarrendering av jordbruksegendom förestår, skall företagas arrendeuppskattning, därvid skall upprättas beskrivning över egendomen

ävensom uppgöras förslag till sättet för dess utarrendering samt till den arrendeavgift och de villkor i övrigt, emot vilka densamma bör upplåtas.

Sådan uppskattning verkställes efter domänstyrelsens förordnande av en nämnd, bestående av vederbörande domänintendent såsom ordförande samt två uppskattningsmän. Dessa, jämte lika antal suppleanter, utses länsvis för länet i dess helhet eller visst av domänstyrelsen bestämt område därav för en tid av fyra år, den ene av landstinget och den andre av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Uppskattningsmännen, som böra vara allmänt betrodda samt i lantbruks- och affärsförhållanden kunniga och med ortens förhållanden väl förtrogna personer, skola vara valbara till nämndemansbefattning samt icke hava uppnått sextiofem års ålder. Stanna nämndens ledamöter i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle ordförandens.

Utarrenderas jordbruksegendom ånyo, innan fem år förflutit från förra upplåtelsen, skall arrendeuppskattning, som i samband därmed ägde rum, lända till efter rättelse jämväl vid den nya utarrenderingen, såvida icke domänstyrelsen på grund av särskilda omständigheter finner ny uppskattning böra företagas.

2 mom. Domänstyrelsen fastställer med stöd av arrendeuppskattningen jämte övriga tillgängliga upplysningar de villkor, under vilka utarrenderingen bör ske.

9 §.

1 mom. Är arrendator av jordbruksegendom, som förut varit utarrenderad för kronans räkning, på grund av kontrakt optionsberättigad, eller har han eljest innehaft arrende av egendomen så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till fem år, och har han väl brukat egendomen, skall vid förnyad utarrendering av egendomen arrendet på de fastställda arrendevillkoren hembjudas honom eller, i händelse han avlidit, hans änka och barn. I senare fallet skall, därest arrendatorn efterlämnat både änka och barn eller flera barn, dessa föreläggas att, om de vilja gemensamt behålla arrendet, till handhavande för deras räkning av egendomens skötsel anmäla lämplig person.

2 mom. Har under de sista fem arrendeåren arrendet övergått å arrendatorns dödsbodelägare eller överlåtits å hans barn eller måg, äger vid ny utarrendering sådan innehavare av arrendet för åtnjutande av optionsrätt räkna sig till godo den tid, varunder företrädaren varit i besittning av arrendet.

3 mom. Har arrenderätten övertagits av arrendatorns löftesmän för arrendet eller övergått till arrendatorns konkursbo eller blivit av konkursförvaltningen försåld, må, därest arrendatorn uppfyllt de för optionsrätts åtnjutande föreskrivna villkor, den nye innehavaren av arrendet äga optionsrätt vid egendomens förnyade utarrendering, oaktat han då icke innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen

av arrendetiden uppgår till fem år. Arrendatorns löftesmän och konkursbo skola, därest de vilja, behålla arrendet, till handhavande av egendomens skötsel anmäla lämplig person.

4 mom. Göres ej inom en månad efter erhållen del av gjort hembud anmälan till domänstyrelsen, att hembudet godtages, anses optionsrätten förfallen. Detsamma gälle ock, där, enligt vad i 1 och 3 mom. stadgas, viss person skall anmälas såsom handhavare av arrendet och sådan anmälan underlåtes inom tid, som domänstyrelsen bestämmer.

5 mom. Den arrendatorn eller annan enligt vad ovan sägs tillerkända optionsrätten må icke omfatta arrende av egendomen tillydande torp eller lägenhet, som enligt bestämmelsen i 4 § 2 mom. kan komma att utarrenderas särskilt för sig. Finnes eljest jordbruksegendom vid förnyad utarrendering böra upplåtas i flera lotter, må arrendatorn medgivas optionsrätt till endast en av dessa lotter. Arrendatorn äger bestämma, vilken av de olika lotterna han vill fortfara att bruka. Kommer efter arrendetidens utgång jordbruksegendom i sin helhet eller till någon del icke vidare att utarrenderas eller skall jordbruksegendom eller del därav upplåtas under ett arrende med annan egendom, äger arrendatorn icke på den honom eljest tillkommande optionsrätt grunda någon rätt till ersättning. Om vad sålunda stadgats skall förbehåll intagas i arrendekontraktet.

10 §.

1 mom. Äger optionsrätt icke rum eller har den förfallit, skall arrendet mot de fastställda arrendevillkoren efter ty domänstyrelsen finner lämpligt utbjudas antingen under hand eller ock å offentlig auktion.

2 mom. Anbud under hand skall vara skriftligen avfattat, försett med intyg av två personer angående anbudsgivarens egenhändiga underskrift, och förseglat.

Det skall ingivas till domänintendenten.

Det ankommer på domänstyrelsen att pröva avgivna anbud. Sådan prövning må ej ske, förrän minst fjorton dagar förflutit från det arrendet blivit genom kungörelse i tidning utbjudet. Anbud understigande det åsatta arrendevärdet må ej antagas. Inkomma två eller flera anbud, vilka minst uppgå till den fastställda arrendeavgiften, skall det högsta antagas, därest anbudsgivaren icke på grund av särskilda omständigheter finnes olämplig såsom kronoarrendator, under förutsättning, där för arrendet skall ställas säkerhet, att sådan säkerhet blivit ställd. Äro två eller flera anbud lika höga, skall dem, som avgivit dessa anbud, beredas tillfälle att inkomma med nya anbud. Kan ej heller sålunda ett högsta anbud erhållas, skall företrädet mellan dem, som bjudit högst, avgöras efter omprövning av deras allmänna lämplighet. Äro de lika lämpliga, må företrädet avgöras genom lottning.

Erhålles icke antagligt anbud, bör efter domänstyrelsens bestämmande arrendet utbjudas antingen ånyo under hand eller ock å offentlig auktion.

Erhålles ej heller på detta sätt antagligt anbud, äger domänstyrelsen efter omständigheterna bestämma om egendomens skötsel.

3 mom. Skall arrendet utbjudas å offentlig auktion, skall sådan förrättas av domänintendenten å plats och tid, som domänstyrelsen bestämmer.

Skriftliga anbud må icke mottagas av auktionsförrättaren.

Angående antagande av å auktionen avgivet bud skall i tillämpliga delar gälla vad här ovan stadgats beträffande antagande av anbud under hand.

Erhålles å auktionen icke antagligt anbud, bör efter domänstyrelsens bestämmande arrendet utbjudas antingen å ny auktion eller under hand. Erhålles ej heller på detta sätt antagligt anbud, äger domänstyrelsen efter omständigheterna bestämma om egendomens skötsel.

4 mom. Ej må någon klaga däröver att hans anbud icke antagits.

5 mom. Har jordbruksegendom, då den första gången skall utarrenderas för kronans räkning, förut varit utarrenderad, och har arrendatorn innehaft arrendet minst fem år, äger domänstyrelsen, om anledning därtill anses föreligga, utarrendera egendomen på de fastställda arrendevillkoren till den förre arrendatorn utan iakttagande av här ovan upptagna bestämmelser. Vad sålunda sagts skall äga motsvarande tillämpning, då torp eller lägenhet, varom förmåles i 4 § 2 mom., skall utarrenderas särskilt för sig första gången.

11 §.

1 mom. Uppgår arrendeavgiften till minst sexhundra kronor, skall såsom säkerhet för fullgörandet av arrendevillkoren för en tid av minst fem år, därest arrendet skall fortfara så länge, och högst åtta år vara ställd borgen av två eller flera personer, vilka borga en för alla och alla för en såsom för egen skuld till dess full betalning skett och vilkas vederhäftighet är styrkt av länsstyrelsen eller domaren.

Arrendator, som sådant föredrager, må dock antingen, jämte ställande av borgen för arrendevillkoren i övrigt, såsom säkerhet för arrendeavgiftens erläggande avlämna obligationer eller andra säkerhetshandlingar, enligt domänstyrelsens avgörande innefattande fullgod säkerhet för två års arrendeavgift, eller ock i stället för borgen för uppfyllandet av arrendevillkoren i deras helhet nedsätta obligationer eller andra säkerhetshandlingar, innefattande enahanda säkerhet för tre års arrendeavgift.

Minst ett år före utgången av den tid, för vilken borgen blivit ställd, skall avlämnas ny borgen, som kan av domänstyrelsen godkännas. Bestämmelse därom skall intagas i arrendekontraktet.

2 mom. Understiger arrendeavgiften sexhundra kronor, ankommer det på domänstyrelsens avgörande, om säkerhet för fullgörandet av arrendevillkoren skall ställas eller icke.

3 mom. Då anbud göres på arrende, vid vilket säkerhet skall ställas, eller medgivande begäres till dylikt arrendes överlåtande eller övertagande, ävensom vid anmälan om begagnade av optionsrätt till sådant arren-

de skall, såvida avseende skall fästas därvid, avlämnas erforderlig säkerhet.

4 mom. Menighet vare från ställande av säkerhet fri.

12 §.

1 mom. Arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markgångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markgångstaxan.

2 mom. Arrendeavgiften skall för varje arrendeår erläggas på sätt domänstyrelsen bestämmer under upp bördstermin från och med den 1 till och med den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

13 §.

1 mom. Befinnes vid arrendevillkorens fastställande nybyggnad erforderlig, skall arrendatorn i arrendekontraktet åläggas verkställa arbetet. I kontraktet skola för sådant fall intagas noggranna bestämmelser med avseende å det föreskrivna arbetet, varjämte skall angivas den tidpunkt, då arbetet skall vara utfört. För arbetet skall arrendatorn erhålla ersättning med visst i kontraktet angivet belopp. Ersättningen skall efter domänstyrelsens bestämmande gottgöras arrendatorn kontant eller genom avkortning å arrendeavgiften antingen sedan arbetet blivit av domänintendenten avsynat och godkänt eller ock i mån av arbetets utförande.

Då domänstyrelsen därtill finner anledning, må styrelsen träffa avtal med annan än arrendatorn om utförande av arbete, som i första stycket sägs.

Underlåter arrendatorn utföra i kontraktet föreskrivet nybyggnadsarbete, äger domänstyrelsen ombesörja arbetets utförande med skyldighet för arrendatorn att, därest kostnaden överstiger vad i kontraktet bestämts, ersätta kronan det överstigande beloppet. Förbehåll härom skall intagas i arrendekontraktet.

2 mom. Vill arrendatorn, utan att sådant blivit honom genom arrendekontraktet ålagt, uppföra ny byggnad, göre med uppgift om byggnadens beskaffenhet och den beräknade kostnaden anmälan därom hos domänstyrelsen. Efter verkställd utredning må domänstyrelsen bestämma, om byggnaden skall uppföras, därvid tillika, under hänsynstagande till den nytta arrendatorn har av byggnaden, skall bestämmas den honom därför tillkommande ersättningen, vilken skall gottgöras honom på sätt i 1 mom. sägs.

3 mom. Har arrendatorn uppfört större eller dyrbarare byggnad än som föreskrivits, må densamma likväl kunna godkännas under förutsättning, att den avlämnas i fullgott skick samt det befinnes, att dess framtida underhåll icke medför större kostnad än att egendomen med hänsyn till sin avkastningsförmåga skäligen kan därför svara.

4 mom. Har arrendatorn å egendomen uppfört byggnad, som ej blivit honom ålagd och till vars uppförande han icke erhållit tillstånd, och gör han framställning om ersättning för dylik byggnad, må domänstyrelsen tillerkänna honom sådan ersättning vid avträdet av egendomen, dock endast under förutsättning att genom byggnadens uppförande egendomens arrendevärde ökats i sådan grad, att vad i ersättning utgives jämte ränta därå varder kronan gottgjort.

14 §.

1 mom. Arrendatorn skall tillförbindas ombesörja, att egendomens samtliga kronan tillhöriga åbyggnader varda för kronans räkning brandförsäkrade till belopp, som det tillkommer domänintendenten att bestämma; ägande domänstyrelsen meddela föreskrift såväl om den anstalt, i vilken försäkringen må sökas, som ock, då anledning därtill förekommer, om brandförsäkringsbeloppet. Arrendatorn skall ock åläggas att utan avdrag å arrendeavgiften gälda kostnaderna för försäkringen samt hålla föreskriven brandskap. Vid brandskada skall brandskadeersättningen uppbäras av domänstyrelsen.

2 mom. Har arrendatorn erlagt brandförsäkringsavgift på en gång för tid, som överskjuter hans arrendetid, må domänstyrelsen bevilja honom ersättning för så stor del av avgiften, som belöper å den tid brandförsäkringen är gällande utöver hans arrendetid, i den mån avgiften icke återgäldas genom utdelning från brandförsäkringsanstalten. Sådan ersättning må ej beviljas, med mindre möjlighet finnes att tillförbinda ny arrendator att gottgöra kronan utgiften.

15 §.

Varder genom vådeld eller annorledes byggnad förstörd eller så skadad, att nybyggnad erfordras, skall det tillkomma domänstyrelsen att bestämma, om och i vilken omfattning nybyggnad skall äga rum. Beslutar domänstyrelsen, att nybyggnad skall äga rum, ankommer det på styrelsen att utan oskäligt dröjsmål låta utföra nybyggnaden. Finner domänstyrelsen nybyggnad icke böra verkställas eller att mindre byggnad än den förstörda bör uppföras, må styrelsen nedsätta arrendeavgiften med belopp, som styrelsen prövar skäligt. Förbehåll därom, att domänstyrelsen skall äga bestämma, om eller i vilken omfattning nybyggnad skall äga rum, skall intagas i arrendekontraktet.

16 §.

Befinnes vid arrendevillkorens fastställande hägnad erforderlig inom det arrenderade området eller mellan detta och till egendomen hörande skogsmark, skall arrendatorn åläggas hålla sådan hägnad i den omfattning, som genom arrendekontraktet bestämmes.

17 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att städse i fullgott stånd underhålla vid egendomen befintliga byggnader och dess övriga tillhörigheter oavsett deras skick vid tillträdet ävensom att enligt de närmare föreskrifter, som genom arrendekontraktet må vara meddelade, väl hävda och i god växtkraft hålla egendomens åker och äng.

Det ersättningsbelopp för brister i byggnad, hägnad m. m., som avträderen enligt syn kan kännas skyldig utgiva, skall tillträderen berättigas uppbära av domänstyrelsen i den mån det visas, att han avhjälpit bristerna.

18 §.

1 mom. Arrendatorn skall åläggas att, därest icke med tillträderen annat överenskommes, året före egendomens avträdande därå verkställa trädesbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädessådd i enlighet med tillämpad växtföljd eller särskilda i kontraktet härutinnan meddelade bestämmelser.

2 mom. Arrendatorn skall ock åläggas att, såvida icke sådant förhindras av omständigheter, till vilka han icke varit vållande, vid egendomens avträdande utan ersättning tillhandahålla tillträderen stråfoder till viss myckenhet, som skall bestämmas i arrendekontraktet. Den jordägaren enligt lag tillkommande lösningsrätt till stråfoder i övrigt, som vid arrendators avflyttning finnes kvar, skall utövas av tillträderen.

19 §.

I arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att arrendatorn är pliktig mottaga den ersättning för vid täckdikning använda tegelrör, som enligt lag må tillkomma honom, genom avkortning å ett eller flera års arrendeavgift.

20 §.

1 mom. Arrendekontraktet skall innehålla bestämmelse därom, att, därest arrendatorn vill för egendomen eller viss del därav i väsentlig mån förändra sättet för jordens torrläggning eller önskar anlägga ängsvattning, sådant endast må ske efter av sakkunnig person uppgjord plan, som av domänstyrelsen godkännes. Har egendomen genom företaget tillskyndats synnerlig fördel, må domänstyrelsen, därest arrendatorn under sin arrendetid ej kunnat tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, tillerkänna arrendatorn skäligen gottgörelse.

2 mom. Har arrendatorn under sin arrendetid fått vidkännas kostnad för byggandet av väg i enlighet med vad i lagen om enskilda vägar stadgas, må, då egendomen avträdes, domänstyrelsen tillerkänna honom ersättning för vad han sålunda utgivit efter avdrag dock för en tjugondel för varje helt år, varunder han dragit nytta av vägen.

21 §.

Hör till jordbruksegendom andel i härads- eller sockenallmanning eller rätt till annan förmån utom egendomens område, komme den arrendatorn tillgodo, där ej för visst fall undantag finnes böra göras.

22 §.

Ligger jordbruksegendom i sin helhet eller till någon del i samfällighet med enskild egendom, när arrendet tager sin början, må arrendatorn berättigas att å samfälliga området ävensom, sedan samfälligheten upphört, å det område, som därvid blivit egendomen tillagt, begagna kronans rätt för den arrenderade egendomens nytta, med skyldighet att iakttaga vad för ty fall lag bjuder samt de av samfälligheten, så länge den fortfar, härrörande förpliktelser.

Sådan rätt må dock icke tillerkännas arrendatorn, då samfälligheten utgöres av skogsmark.

23 §.

1 mom. Arrendator av jordbruksegendom må, där så av domänstyrelsen prövas lämpligen kunna ske, berättigas att å skogsmark, som hör till egendomen, eller å annan närbelägen kronan tillhörig skogsmark erhålla årlig utsyning av skog till husbehov till belopp, som angives i arrendekontraktet, ävensom rätt att efter anvisning till husbehov taga kvarliggande ris, toppar, grenar och annat avfall, som icke tillhör annan.

Arrendatorn må ock berättigas att, efter som domänstyrelsen finner lämpligt, å skogsmark, som i första stycket sägs, erhålla ej mindre bete för så många kreatur, som vinterfödas på egendomen, än även rätt till lövtäkt i den omfattning, som bestämmes i kontraktet.

2 mom. Arrendatorn skall i arrendekontraktet åläggas att vid sådan utsyning, som i 1 mom. omförmäles, lämna nödig hantlangning ävensom tillförbindas att, där så fordras, medgiva forsling över den arrenderade jorden av virke, som å kronans mark avverrats, eller användning av erforderligt utrymme för uppläggning av dylikt virke, med rätt dock för arrendatorn till ersättning för därav uppkommande skada.

3 mom. Finnas å kronan tillhörig skogsmark slätterlägenheter, vilka med fördel kunna tillgodogöras för närbelägen jordbruksegendom, eller förekomma därå eljest förmåner, som utan olägenhet för skogsvården kunna nyttiggöras, må desamma kunna upplåtas åt arrendatorn av sådan egendom.

24 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att bebo den arrenderade egendomen, domänstyrelsen dock obetaget att för visst fall medgiva undantag härifrån.

25 §.

1 mom. Där arrendeavtalet avser tid ej understigande femton år, skall i arrendekontraktet intagas förbehåll därom, att rätt att sätta annan i sitt ställe enligt vad i 2 kap. 8 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom sägs icke tillkommer arrendatorn.

2 mom. Dödsbodelägare efter arrendator, vilka icke begagnat sig av dem enligt lag tillkommande hembuds rätt, så ock arrendatorns konkursborgenärer, där de ej uppsagt arrendeavtalet, skola vara berättigade att för återstående arrendetiden överlåta arrendet på viss person, som av domänstyrelsen godkännes, under villkor att anmälan om överlåtelsen göres av dödsbodelägarna inom tre månader efter hembudstidens utgång och av konkursborgenärerna inom två månader efter den för bevakning av fordringar i konkursen utsatta tiden.

Har arrendator försatts i konkurs och hava borgenärerna uppsagt avtalet, äge arrendatorns löftesmän för arrendet, såvitt de nödgats utgiva något på grund av sin borgen, övertaga arrendet och förfoga över det samma på sätt nyss sagts; göra dock anmälan därom inom en månad efter den dag, då borgenärernas uppsägelse skedde.

Vilja arrendators dödsbodelägare, konkursborgenärer eller löftesmän för gemensam räkning övertaga arrendet, skola de vara pliktiga att inom viss av domänstyrelsen förelagd tid till handhavande för deras räkning av egendomens skötsel anmäla lämplig person. Gitta de ej det, varde, där fråga är om dödsbodelägare och konkursborgenärer, arrendet uppsagt, och må beträffande löftesmän arrendet ej å dem överlåtas. Förbehåll om uppsägningsrätt i detta fall mot dödsbodelägare skall intagas i arrendekontraktet.

26 §.

1 mom. Arrendatorn skall tillförbindas att ej utan domänstyrelsens medgivande borttaga å egendomen befintliga torp eller anlägga nya sådana samt att ej heller utan domänstyrelsens medgivande ålägga egendomens torpare avgäld eller besvär utöver vad som vid egendomens utarrendering bestämts.

Arrendatorn skall ock åläggas att angående villkoren för upplåtelser till torpare med dem upprätta skriftligt kontrakt, som inom en månad från kontraktets dagtecknande skall i avskrift insändas till domänintendenten.

I kontrakten såväl mellan kronan och arrendatorn som mellan arrendatorn och torparen skall intagas erinran därom, att vad lagen om nyttjanderätt till fast egendom innehåller angående förverkande och uppsägning av arrende äger tillämpning jämväl å rättsförhållandet mellan arrendator och torpare.

2 mom. Finnes å jordbruksegendom lägenhet, varå innehavaren bebor

honom själv tillhöriga byggnader, skola i arrendekontraktet intagas bestämmelser till tryggande av lägenhetens bibehållande till arrendeperiodens slut, i den mån sådant kan ske utan men för egendomen, varjämte arrendatorn skall tillförbindas att icke utan domänstyrelsens medgivande ålägga lägenhetsinnehavaren avgäld eller besvär utöver vad vid egendomens utarrendering bestämts.

27 §.

Till utrönande, huru utarrenderad jordbruksegendom skötes och arrendevillkoren av arrendatorn fullgöras, skall egendomen vart femte år eller, där så prövas nödigt, oftare besiktigas av domänintendenten.

Varder vid sådan besiktning brist konstaterad, som bör avhjälpas av arrendatorn, skall denne föreläggas att hava utfört arbetet inom viss tid.

Underlåter arrendatorn att ställa sig föreläggandet till efter rättelse, äger domänstyrelsen, där styrelsen anser så nödigt, ombesörja bristens avhjälpande med skyldighet för arrendatorn att ersätta kronan kostnaden för arbetets utförande. Förbehåll härom skall intagas i arrendekontraktet.

28 §.

Beträffande av- och tillträdessyner skola i arrendekontrakten intagas sådana förbehåll, att samma syn i regel kommer att gälla såsom avträdes-syn för avträdande arrendator och tillträdes-syn för den tillträdande, varjämte skall stadgas, att kostnaderna för dylika syner skola gäldas utav av- och tillträddaren till hälften vardera.

Domänintendenten tillkommer att ifråga om utseende av synemän iakttaga kronans rätt.

29 §.

Domänstyrelsen äger uppdraga åt domänintendenten att pröva ansökning av arrendator om undantag från i lag stadgat förbud för honom att från egendomen föra stråfoder och gödsel.

30 §.

Är jordbruksegendom belägen i län, där domänintendent icke finnes anställd, äger domänstyrelsen uppdraga åt jägmästare eller annan lämplig person att i avseende å utarrenderingen av egendomen och med arrendet sammanhängande förhållanden utöva de åligganden och befogenheter, som enligt bestämmelserna här ovan tillkomma domänintendent.

Det samma gälle även beträffande annan jordbruksegendom, därest på sådant sätt besparing i kostnaden för förvaltningen kan vinnas.

31 §.

Skall jordbruksegendom utarrenderas på kortare tid än femton år, må utarrenderingen ske i den ordning, domänstyrelsen i varje fall bestämmer; och vare vid fastställandet av arrendevillkoren domänstyrelsen ej bunden av bestämmelserna här ovan i detta kapitel och ej heller av stadgandena i allmän lag, i den mån avvikelse från dem må göras.

Särskilda bestämmelser om utarrendering av vissa å kronoskogar belägna jordbruksegendomar (skogsjordbruk).

32 §.

I avseende å utarrendering av sådana å kronoparker eller andra kronoskogar belägna, av domänstyrelsen förvaltade jordbruksegendomar, som prövas erforderliga för skötseln av skogarna (*skogsjordbruk*), skola bestämmelserna i 33—45 §§ lända till efter rättelse.

33 §.

De åligganden och befogenheter, som i avseende å utarrendering av jordbruksegendom och med arrendet sammanhängande förhållanden tillkomma domänstyrelsen, må efter Kungl. Maj:ts bestämmande utövas av överjägmästaren eller annan domänstyrelsen underställd tjänsteman, dock med den inskränkning, som följer av stadgandet i 34 § angående bestämmandet i vissa fall av kortare arrendetid än femton år, samt med iakttagande att frågor om utförande av byggnadsarbeten och om ersättning åt arrendatorn i anledning av arrendet alltid skola avgöras av domänstyrelsen.

Domänstyrelsen må uppdraga åt jägmästaren att pröva ansökning av arrendatorn om undantag från i lag stadgat förbud för honom att från egendomen föra stråfoder och gödsel.

34 §.

Upplåtelse, som i 32 § avses, skall, då arrendet omfattar, såvitt angår de delar av riket, där lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand äger tillämpning, minst fyra hektar inrösningsjord och, såvitt angår övriga delar av riket, odlad jord till en vidd av minst fyra hektar, ske för minst femton och högst tjugo år. Då särskilda omständigheter föranleda därtill, må domänstyrelsen bestämma, att upplåtelsen skall ske för kortare tid än femton år. Såsom sådana omständigheter skall särskilt anses, förutom förhållanden, som omförämlas i 7 § första stycket, att optionsberättigad arrendator, med hänsyn till ålder, hälsotillstånd eller dylikt eller på grund därav att han ingått eller har för avsikt att ingå avtal om köp eller arrende av annan fastighet, förklarar sig vilja avsluta arrendeavtal på kortare tid än femton år, eller att med hänsyn till kronans skogsbruk det för kronan är av synnerlig

vikt, att utarrenderingen sker för kortare tid. Arrendeavtal, som varit gällande i femton år, må förlängas även för kortare tid.

Omfattar arrendet mindre ägovidd än vad i första stycket sägs, må upplåtelsen ske för tid, som i varje fall finnes lämpligast.

Är arrendeavtalet gällande för längre tid än fem år, äge arrendatorn uppsäga arrendet till upphörande med utgången av femte arrendeåret; uppsäga dock avtalet senast sex månader därförinnan eller vare sin rätt därtill förlustig. Enahanda rätt tillkomme arrendatorn vid utgången av vart femte år därefter.

35 §.

Arrendeuppskattning, då sådan enligt 8 § 1 mom. skall äga rum, skall verkställas av vederbörande jägmästare.

Optionsberättigad arrendator, som icke åtnöjes med de fastställda arrendevillkoren, må hos domänstyrelsen påkalla ny arrendeuppskattning. Kan genom domänstyrelsens försorg uppgörelse om arrendevillkoren icke träffas med arrendatorn, skall efter domänstyrelsens förordnande sådan uppskattning verkställas av en uppskattningsnämnd, bestående av jägmästaren eller annan, som domänstyrelsen utser, såsom ordförande och två uppskattningsmän, varom förmäles i 8 § 1 mom. Stanna nämndens ledamöter i olika mening, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle ordförandens.

36 §.

Äger optionsrätt icke rum eller har den förfallit, skola åtgärder vidtagas för skogsjordbrukets utarrendering till lämplig person. Kan skogsjordbruket ej utarrenderas på de fastställda arrendevillkoren, skall, i fall utarrenderingen på grund av förordnande, som i 33 § sägs, skall verkställas av domänstyrelsen underställd tjänsteman, frågan om skogsjordbrukets skötsel hänskjutas till domänstyrelsen.

37 §.

Arrendeavgiften skall utsättas i penningar eller i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar på sätt i 12 § 1 mom. sägs samt skall vara till beloppet bestämd; dock utgör vad sist stadgats ej hinder för att arrendatorn i arrendekontraktet tillförbindes att gälda avgifter för brandförsäkring av skogsjordbrukets åbyggnader. Arrendeavgiften skall erläggas till jägmästaren å tid, som i kontraktet bestämmes.

38 §.

Kronan åligge att tillhandahålla arrendatorn för jordbruket nödiga byggnader och att å dessa byggnader verkställa de för deras bibehållande i brukbart skick erforderliga reparationer, som ej äro av allenast mindre

omfattning och som icke föranletts av arrendatorns vållande. Med reparation av mindre omfattning förstås avhjälpande av smärre brister å golv, vägg- och takbeklädnad, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, murar och fast inredning ävensom andra åtgärder, vilka äro att anse såsom tillfällig lagning. Finnas å skogsjordbruk, som skall utarrenderas, byggnader, som tillhöra arrendatorn, vare, i den mån egendomens behov av nödiga byggnader därigenom är tillgodosett, kronan fri från ovan angivna skyldighet. I arrendekontraktet skall intagas bestämmelse om vilka byggnader kronans byggnadsskyldighet omfattar.

Anses av särskild anledning skogsjordbruk böra utarrenderas i obebyggt skick, må sådant kunna ske.

39 §.

Den enligt 14 § 1 mom. domänintendenten tillkommande befogenheten att bestämma det belopp, vartill kronans byggnader skola vara brandförsäkrade, skall utövas av jägmästaren.

40 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att väl hävda den arrenderade jorden, att avhjälpa sådana brister å kronan tillhöriga nödiga byggnader, som föranleda blott mindre reparationer, samt att vårda och underhålla skogsjordbrukets övriga tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras. Arrendatorn äger dock till botande av brandskada, som utan hans vållande timat å byggnad, av kronan undfå skälig gottgörelse för kostnaden. Eftersätter arrendatorn vad sålunda åligger honom, ersätte han kronan, när egendomen avträdes. Finnes arrendatorn då hava på egen bekostnad avhjulpt brist, som befanns vid tillträdet, njute han därför gottgörelse av kronan.

Rätt att uppbära ersättningsbelopp, varom förmåles i 17 § andra stycket, tillkommer icke arrendatorn.

41 §.

Förbehåll, som avses i 19 §, må icke intagas i arrendekontraktet.

42 §.

Arrendatorn må icke förbjudas att för husbehov nyttja fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än såvitt angår visst fiskevatten, där kronan låtit vidtaga särskilda åtgärder till fiskets förbättrande, eller kräftfångst.

43 §.

Besiktning, som i 27 § sägs, skall hållas av jägmästaren. Vid sådan besiktning må föreläggande i enlighet med andra stycket av nämnda paragraf icke meddelas.

44 §.

I fråga om utseende av synemän till verkställande av av- och tillträdes-syner tillkommer det jägmästaren att iakttaga kronans rätt.

45 §.

Vad i 31 § finnes stadgat i avseende å utarrendering av jordbruksegen-dom på kortare tid än femton år skall icke äga tillämpning vid utarren-dering av skogsjordbruk på kortare tid än femton år. Är den kortare arrendetiden föranledd därav, att skogsjordbruket är avsett att försäljas, äger dock domänstyrelsen förordna, att vid utarrenderingen undantag må göras från de bestämmelser, som eljest skolat tillämpas.

3 kap. Om utarrendering för annat ändamål än jordbruk.

46 §.

Utarrendering av lägenhet för annat ändamål än jordbruk må, med iakt-tagande av stadgandet i 2 kap. 57 § fjärde stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom, ske i den ordning och under de villkor, som för varje fall prövas lämpliga.

4 kap. Om tillämpningsföreskrifter.

47 §.

Kungl. Maj:t äger meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av här ovan angivna grunder.

Övergångsbestämmelser.

Denna förordning skall, under iakttagande av vad nedan stadgas, lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1935.

1) Finnes erforderligt, att överflyttandet till domänstyrelsen och do-mänintendenterna av länsstyrelsernas befattning med kronans utarren-derade jordbruksdomäner tager sin början före den 1 januari 1935 eller avslutas efter sagda dag, må Kungl. Maj:t därom förordna.

2) Har i avseende å utarrendering av jordbruksegen-dom före den 1 ja-nuari 1935 utarbetats vederbörligt förslag eller eljest vidtagits mera ingå-ende förarbeten, må även efter nämnda dag därförinnan gällande bestäm-melser eller tillämpad ordning kunna vid utarrenderingen följas, med iakttagande likväl att länsstyrelserna ej vidare skola hava någon befatt-ning med utarrenderingen av jordbruksdomänerna.

3) Förordningen skall icke verka rubbning i de bestämmelser, vilka vid dess ikraftträdande äga tillämplighet beträffande därförinnan tillkomna

arrendeförhållanden, i vidare mån än som föranledes dels av det i 12 § 2 mom. intagna stadgandet angående arrendeavgiftens erläggande och dels därav, att länsstyrelsernas befattning med kronans utarrenderade jordbruksdomäner skall upphöra.

4) Där på grund av bestämmelser i arrendekontrakt eller författning förvaltningsåtgärd beträffande arrendeförhållanden, som nyss sagts, ankommer på länsstyrelse, skall motsvarande befogenhet i stället utövas av domänstyrelsen eller efter dess förordnande av domänintendent.

5) Är arrendator enligt vid förordningens ikraftträdande gällande arrendekontrakt berättigad till ersättning för arbete med trädesbruk, höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädesådd eller för utsäde, ankommer det på domänstyrelsen att vid arrendetidens utgång i enlighet med vad i arrendekontraktet finnes bestämt gälda arrendatorn sådan ersättning.

Utdrag av protokollet över jordbruksärendena, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

I skrivelse den 29 maj 1928, nr 264, anhöll riksdagen om vidtagande av åtgärder i syfte att reglerna för upplåtelser under nyttjanderätt från kronans mark måtte i möjligaste mån anpassas efter den allmänna arrendelagens bestämmelser och syftemål.

Den 28 oktober 1932 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sex utredningsmän att verkställa utredning och avgiva förslag rörande ändrade grunder för utarrendering av kronojord. Jänlikt sagda bemyndigande tillkallade jag den 1 november 1932 såsom utredningsmän häradshövdingen N. Wihlborg, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren C. J. Johansson i Uppmälby, byråchefen i domänstyrelsen K. E. Holmström, överjägmästaren G. A. Welander, landstingsmannen A. Eriksson i Nöbbelöv och ombudsmannen hos Svenska sågverksindustriarbetareförbundet E. Nyström. Welander har den 18 oktober 1933, efter egen ansökan, på grund av sjukdom entledigats från uppdraget som utredningsman.

Den 20 november 1933 hava utredningsmännen, vilka antagit namnet 1932 års kronojordsutredning, avlämnat betänkande med förslag dels till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronojord och dels till kungörelse med tillämpningsföreskrifter till nämnda förordning (stat. off. utr. 1933: 32).

Över utredningsmännens betänkande hava yttranden avgivits av statskontoret, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statens egna hemsstyrelse, riksförbundet Sveriges statsarrendatorer u. p. a., kronoarrendatorsföreningen i Malmöhus län, Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, Svenska sågverksindustriarbetareförbundet och Sveriges skogsägareförbundet. Vid domänstyrelsens utlåtande hava fogats yttranden från samtliga länsstyrelser, domänintendenter och överjägmästare.

1. Historik och gällande bestämmelser m. m.

Statens jordbruksdomäner förvaltas av domänstyrelsen med biträde av länsstyrelserna och domänintendenterna. Egendomarna upplätas i regel på arrende. Inkomsterna från dem ingå till statens domäners fond (domänfonden). Rörande domänernas antal och areal samt storleken av från dem härflytande arrendeavgifter hänvisas till följande ur domänstyrelsens femårsberättelse för år 1930 hämtade sammandrag.

L ä n	Antal för domänfondens räkning utarrenderade egendommar	I arrendet ingående inägoareal			Arrendatorn årligen tillkommande utsynying av virke högst m ³	Årliga arrendebeloppet kronor	Taxeringsvärde kronor	Arrendeavkortning under år 1930 kronor
		tomt och åker hektar	ängs- och odlingsmark hektar	summa inägor hektar				
Stockholms	141	3,308	386	3,694	1,704	155,174	4,572,200	10,255
Uppsala	75	2,852	303	3,155	1,771	87,122	2,798,800	27,917
Södermanlands	77	4,399	216	4,615	3,236	135,236	3,884,100	6,075
Östergötlands	174	7,725	1,196	8,921	4,156	288,782	9,501,800	37,810
Jönköpings	146	2,261	1,510	3,771	2,587	91,197	3,133,200	5,050
Kronobergs	39	560	542	1,102	895	20,650	712,000	1,754
Kalmar	79	4,245	1,445	5,690	3,584	144,856	4,418,800	32,700
Gotlands	7	344	211	555	273	11,285	402,100	6,360
Blekinge	4	27	11	38	8	12,290	787,400	850
Kristianstads	113	5,704	1,272	6,976	493	212,667	7,825,900	32,034
Malmöhus	206	10,474	1,418	11,892	234	607,794	21,766,100	91,782
Hallands	29	1,810	79	1,889	117	57,975	2,364,000	6,543
Göteborgs och Bohus	90	3,060	567	3,627	748	103,651	5,515,400	31,455
Älvsborgs	90	3,460	758	4,218	1,962	93,132	3,727,200	11,481
Skaraborgs	201	11,917	1,910	13,827	3,931	297,694	10,187,300	64,476
Värmlands	27	1,493	274	1,767	1,083	28,230	1,093,900	—
Örebro	73	2,949	496	3,445	1,906	91,878	3,337,800	14,087
Västmanlands	74	4,056	429	4,485	2,107	129,468	3,602,500	41,664
Kopparbergs	4	145	93	238	140	3,045	114,800	—
Gävleborgs	2	40	20	60	100	2,830	78,700	—
Västernorrlands	1	10	—	10	—	400	10,000	—
Jämtlands	3	60	45	105	190	1,605	95,600	15
Västerbottens	3	28	22	50	36	4,550	104,400	—
Norrbottnens	2	—	—	—	—	4,000	258,000	—
Summa	1,660	70,927	13,203	84,130	31,261	2,585,511	90,292,000	422,308

I förestående sammandrag redovisas, förutom de egentliga jordbruksdomänerna, staten tillhöriga, under domänstyrelsens förvaltning stående fisken, kvarn- och vissa andra till jordbruksfastigheter ej hänförliga lägenheter, vilka i likhet med de egentliga jordbruksdomänerna utarrenderas för domänfondens räkning. Framhållas må, att av de i sammandraget upptagna jordbruksdomänerna vissa helt eller delvis torde efter år 1930 hava försålts ävensom att taxeringsvärdena å de i statens ägo fortfarande befintliga egendomarna kunnat hava ändrats vid den senaste, år 1933 verkställda fastighetstaxeringen.

Jämte jordbruksdomänerna förvaltar domänstyrelsen även en annan grupp jordbruksegendomar, nämligen sådana som äro belägna å eller i omedelbart sammanhang med kronoparkerna eller andra statliga skogar under domänstyrelsens förvaltning. Sistberörda egendomar förvaltas i samband med skogarna och utarrenderas genom skogsstatens försorg. Även inkomsterna från dessa egendomar ingå till statens domäners fond. Beträffande nu åsyftade egendomar hava utredningsmännen införskaffat vissa uppgifter avseende år 1933, vilka länsvis sammanställts i en i betänkandet å sid. 28 o. ff. intagen tabell. Därur har uppgjorts följande sammandrag för hela landet.

Arrendelotternas fördelning med avseende å arealen odlad jord	A n t a l				Totala arealen odlad jord hektar	Summan av arrendeavgifternas kontanta belopp kronor	Arrendelotternas fördelning med avseende å arrendatorns underhållningsskyldighet	
	Bebyggda med		Obebyggda	Summa			Hela underhållet	Inre underhållet
	kronans hus	arrendatorns hus						
Under 4 hektar	1,729	560	331	2,620	4,668	251,627	952	743
4—10 hektar	978	61	44	1,083	6,585	268,438	749	229
Över 10 högst 25 hektar	348	3	6	357	5,141	163,682	302	46
Över 25 hektar	66	—	1	67	2,673	66,895	63	3
Summa	3,121	624	382	4,127	19,067	750,642	2,066	¹ 1,021

Arrendelotternas fördelning med avseende å arealen odlad jord	Arrendelotternas fördelning med avseende å arrendetidens längd													Ljvstid							
	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	6 år	7 år	8 år	9 år	10 år	12 år	14 år	15 år		16 år	19 år	20 år	49 år	50 år	t. v.	Stadsrättskontr. 20 å 49 år
Under 4 hektar	290	264	354	60	957	23	363	6	7	187	—	2	5	1	1	19	1	4	28	23	25
4—10 hektar	115	107	156	41	404	8	151	1	1	83	1	—	1	—	1	12	—	—	—	1	—
Över 10 högst 25 hektar	22	39	60	11	118	4	64	1	—	25	—	—	1	—	—	12	—	—	—	—	—
Över 25 hektar	5	7	9	1	18	4	8	—	1	8	—	1	1	—	—	4	—	—	—	—	—
Summa	432	417	579	113	1,497	39	586	8	9	303	1	3	8	1	2	47	1	4	28	24	25

¹ Å 34 lotter har kronan hela underhållet.

Domänstyrelsen utarrenderar dessutom på grund av Kungl. Maj:ts beslut en del egendomar för andra myndigheters eller institutioners räkning. Utom nu omförmälda jordbruksegendomar äger staten emellertid även ett betydande antal andra sådana, som förvaltas och nyttiggöras på olika sätt. Åtskilliga av dessa äro även upplåttna på arrende.

Enligt § 77 regeringsformen skall statens fasta egendom förvaltas enligt de grunder, riksdagen därom föreskriver. Med stöd härav hava tid efter annan av riksdagen, efter framställning av Kungl. Maj:t, antagits grunder för förvaltningen av statens jordbruksdomäner. Nu gällande

grunder finnas innefattade i kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner med däri enligt kungörelser den 17 december 1926 (nr 510), den 6 juni 1929 (nr 177) och den 10 juni 1932 (nr 186) gjorda ändringar.

1908 års kungörelse tillkom i sammanhang med allmänna nyttjanderättslagens ikraftträdande. Det ansågs nämligen, att, sedan arrendeinstitutet genom de nya stadgandena om arrende i nyttjanderättslagen fått en i åtskilliga hänseenden förändrad rättslig reglering, jämväl bestämmelserna angående utarrenderingen av jordbruksdomänerna borde omarbetas, så att de komme mera i överensstämmelse med stadgandena i nämnda lag. 1908 års kungörelse vilar dock till stor del på den föregående kungörelsen angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner den 10 november 1882 (nr 59). De viktigaste bestämmelserna i 1908 års kungörelse äro följande.

Då utarrendering av jordbruksdomän förestår, skall för fastställande av den arrendeavgift, mot vilken domänen må utarrenderas, verkställas en arrendeuppskattning. Denna verkställas av domänintendenten jämte två på visst sätt utsedda uppskattningsmän. Vid uppskattningsförrättningen uppgöres förslag till sättet för egendomens utarrendering, till de närmare arrendevillkoren i avseende å nybyggnads- och andra skyldigheter samt den arrendeavgift, mot vilken egendomen kan anses skäligen böra upplätas. Domänstyrelsen fastställer därefter med stöd av nämnda förslag villkoren för utarrenderingen. Därest egendomen förut varit utarrenderad samt arrendatorn innehaft arrendet fem år och väl skött egendomen, skall arrendet hembjudas honom mot de sålunda fastställda arrendevillkoren. Dylik rätt till hembud eller optionsrätt tillkommer även under angivna förutsättningar vissa personer, till vilka arrendet övergått från arrendatorn. Förekommer icke optionsrätt eller använder arrendatorn sig icke av densamma, skall arrendet utbjudas på offentlig auktion, vilken skall förrättas av länsstyrelsen. Till arrendator äger domänstyrelsen därefter antaga den högstbjudande. Arrendetiden skall i regel vara tjugo år. Arrendeavgälden skall vara bestämd till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar. Arrendatorn äger rätt till husbehovsvirke från den till egendomen hörande skogen, därest den icke avsatts till kronopark. Arrendatorn är skyldig underhålla egendomens byggnader och anläggningar i fullgott stånd samt i alla avseenden väl hävda och i god växtkraft hålla egendomens åker och äng. Byggnadsskyldigheten åvilar arrendatorn, men erhåller han i viss omfattning ersättning för verkställd nybyggnad genom nedläggning i arrendeavgiften. Nyodling tillåtes arrendatorn endast å område, som vederbörande förvaltningsmyndighet bestämmer. Ersättning för nyodling ävensom för täckdikning utöver kostnaden för använda tegelrör kan arrendatorn erhålla, därest egendomen av företaget till-

skyndas synnerlig fördel. Ersättningen, däri inbegripen ersättning för tegelrören vid täckdikning, erhåller arrendatorn genom nedsättning i arrendeavgiften.

I brev till domänstyrelsen den 2 december 1892 (nr 117) och den 25 september 1896 (nr 76) har Kungl. Maj:t meddelat vissa reglementariska föreskrifter för domänernas förvaltning.

Beträffande utarrenderingen och förvaltningen i övrigt av de jordbruksegendomar eller jordbruksområden, som förvaltas i samband med skogen och utarrenderas genom skogsstatens försorg, finnas icke några av riksdagen fastställda grunder, som skola följas vid utarrenderingen, utan äger den utarrenderande myndigheten fria händer såväl i avseende å sättet för utarrenderingen som i fråga om arrendevillkoren; dock är givet, att de senare icke må strida mot de tvingande bestämmelserna i allmänna nyttjanderättslagen. — Detsamma gäller beträffande utarrenderingen av jordbruksegendomar, som förvaltas av annan statsmyndighet än domänstyrelsen.

Redan relativt kort tid efter tillkomsten av 1908 års förvaltningsgrunder riktades mot dem den anmärkningen, att de icke i nog hög grad tillgodosåge statens intresse att erhålla tillräcklig avkastning från sina jordbruksdomäner. Med utgångspunkt härifrån hemställdes sålunda vid 1913 års riksdag i motionen II:97, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning, dels huruvida det nuvarande sättet för utarrenderingen av kronans jordbruksegendomar innebure tillräcklig garanti för statsintressets tillgodoseende, och dels huruvida den kronan åliggande byggnadsskyldigheten och den kronoarrendatorerna tillerkända optionsrätten kunde vara i behov av en revision. — Jordbruksutskottet föreslog i utlåtande nr 110, att riksdagen i anledning av motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida icke genom förändrade bestämmelser i avseende å sättet och villkoren för utarrenderingen av kronans jordbruksdomäner statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner måtte bättre än ditills tillgodoses. Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren men avslogs av första, i följd varav frågan då förföll. — Vid 1914 års första riksdag väcktes åter en motion (II:204) i ämnet, men blev denna på grund av riksdagens upplösning icke behandlad.

Den 15 december 1914 tillkallades enligt Kungl. Maj:ts beslut särskilda sakkunniga (domän s a k k u n n i g a) att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande de ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner, som kunde finnas erforderliga eller lämpliga särskilt i syfte att statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner måtte bättre än ditills tillgodoses. De sakkunniga avlämnade den 29 oktober 1921 betänkande med förslag dels

till ny kungörelse angående grunder för förvaltning av jordbruksdomänerna och dels till reglementariska bestämmelser för samma förvaltning. Sedan detta förslag varit remitterat till åtskilliga myndigheter, tillkallade Kungl. Maj:t den 4 maj 1923 domänintendenten Sven Linders att biträda vid fortsatt behandling inom jordbruksdepartementet av förslaget. Den 28 juni 1923 avlämnade Linders förslag till nya förvaltningsgrunder och reglementariska bestämmelser.

I skrivelse i december 1927 hava arrendatorer å Vassgård, Björneborgs, Håkansbols, Villingsbergs, Stadra och Klotens kronoparker hemställt, att arrendatorer å kronoparker i de delar av landet, där norrländska arrendelagen gälde, måtte bli likställda med bolagsarrendatorer samt att för arrendatorer å kronoparker i övriga delar av riket de i allmänna nyttjanderättslagen införda bestämmelserna om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare måtte tillämpas.

Vid 1928 års riksdag väcktes i nu förevarande fråga dels de likalydande motionerna I:210 och II:297 och dels motionen II:299. I de förra hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte tillse, att de ledande grundsatser, som fastslagits i den allmänna nyttjanderättslagen, måtte komma i tillämpning vid utarrendering av kronojord, även i fall då bestämmelserna vore av dispositiv natur, ävensom föranstalta om ändring av gällande praxis att upplåta kronoarrenden under kortvariga arrendeperioder. I motion II:299 hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utfärdande snarast möjligt av sådana bestämmelser för upplåtelse av arrendejordbruk och torp å kronoparker samt torp å kronans utarrenderade jordbruksegendomar, att gällande arrendestadganden för motsvarande arrendeupplåtelser å enskild jord måtte i görligaste mån vinna tillämpning även å här ifrågavarande upplåtelser. — Jordbruksutskottet hemställde i utlåtande nr 67, att riksdagen i anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärder i syfte, att reglerna för upplåtelser under nyttjanderätt från kronans mark måtte i möjligaste mån anpassas efter den allmänna arrendelagens bestämmelser och syftemål. Denna utskottets hemställan bifölls av riksdagen, och avläts i enlighet härmed den inledningsvis omnämnda skrivelser.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att riksförbundet Sveriges statsarrendatorer i skrivelse den 17 mars 1932 hemställt om övervägande av ändringar i gällande kungörelse om utarrendering av kronans jordbruksdomäner, avseende att kronan måtte förbinda sig till fulla värdet inlösa av arrendatorn ägda, för gårdens drift nödiga hus, vattenledningar och övriga anläggningar, att, då nybyggnad tarvades å egendomen och kostnaden icke vore större än den kunde avdragas å närmaste årens arrendemedel, arrendatorn måtte erhålla

räntefritt statslån för byggnadskostnaden, *att*, där dyrare byggnader tarvades, kronan skulle låta på egen bekostnad uppföra desamma, *att* kronan måtte inlösa av arrendatorn ägda elektriska andelar och elektriska anläggningar, *samt att* av den i 1908 års kungörelse omnämnda uppskattningsnämnden den av landstinget utsedda ledamoten i stället måtte utses av respektive läns kronoarrendatorsförening.

2. Grunddragen av utredningsmännens förslag.

Utredningsmännens förslag till förordning i ämnet avser att reglera förvaltningen av de under domänstyrelsen stående kronan tillhöriga jordbruksegendomar ävensom av kronan tillhöriga fisken samt tomt- och andra jordlägenheter, som förvaltas av domänstyrelsen, d. v. s. i huvudsak dels de enligt 1908 års kungörelse reglerade jordbruksdomänerna och dels de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna eller jordbruksområdena, som förvaltas i samband med skogarna. Förvaltningen skall liksom nu i regel ske genom egendomarnas upplåtande på arrende. Utarrenderingen skall ske enligt de bestämmelser, som i allmän lag finnas upptagna till reglerande av jordägares och arrendatorers rättigheter och skyldigheter, i den mån ej annat finnes angivet i förordningen. Den centrala förvaltningen av de egentliga jordbruksdomänerna skall utövas av domänstyrelsen, under det att den lokala skall ombesörjas av domänintendenten. Länsstyrelsernas befattning med jordbruksdomänernas utarrendering avses skola upphöra och deras åligganden övertagas till en del av domänstyrelsen och till en del av domänintendenterna. Den lokala förvaltningen av de å kronoskogarna belägna jordbruken, i förslaget benämnda skogsjordbruk, skall liksom hittills handhavas av jägmästarna och den centrala av överjägmästarna samt i vissa frågor, huvudsakligen de ekonomiska, av domänstyrelsen.

Förslaget upptager under 3—32 §§ de föreskrifter angående utarrenderingen av jordbruksegendomarna, domänerna och skogsjordbruken, som skola gälla utöver allmän lags stadganden, och under 33—46 §§ de särskilda föreskrifter, som skola gälla allenast beträffande skogsjordbruken.

Förstberörda föreskrifter äro i huvudsak av följande innehåll. Liksom enligt 1908 års kungörelse skall, då utarrendering av jordbruksegendom förestår, arrendeuppskattning företagas av en nämnd, bestående av domänintendenten och två valda uppskattningsmän. Sådan uppskattning må dock underlåtas, därest fem år icke förflutit sedan förra upplåtelsen. I dylikt fall må den förra uppskattningen gälla. Kvalifikationerna för de två valda uppskattningsmännen hava skärpts. Vid uppskattningsförrättningen skall uppgöras förslag till sättet för egendomens utarrendering samt till den arrendeavgift och de villkor i övrigt, emot vilka

den bör upplåtas. Domänstyrelsen bestämmer därefter liksom nu de villkor, under vilka utarrenderingen bör äga rum. Arrendatorns optionsrätt är av ungefär enahanda innehåll som nu; några inskränkningar hava dock föreslagits. Att märka är, att rätten till option enligt förslaget tillkommer även innehavarna av skogsjordbruk. Därest optionsrätt icke förefinnes eller arrendatorn icke begagnar sig av denna, skall egendom utbjudas antingen under hand eller å offentlig auktion. Här har alltså, vid sidan av auktionsförfarandet, såsom en nyhet upptagits utbudande av arrendet under hand. Det tillkommer domänstyrelsen att avgöra, vilket förfarande som skall användas. Anbudet skola ingivas till domänintendenten. Det åligger honom att i länsstyrelsens ställe verkställa arrendeauktionen, då sådan skall äga rum. Domänstyrelsen antager till arrendator den högstbudande, därest han icke på grund av särskilda omständigheter finnes olämplig som kronoarrendator. Arrendetiden skall i allmänhet omfatta minst femton och högst tjugo år. Arrendeavgiften skall liksom nu vara bestämd till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar. Säkerhet skall ställas, därest arrendeavgiften uppgår till minst 600 kronor; understiger arrendeavgiften nämnda belopp, ankommer det på domänstyrelsen att avgöra, huruvida säkerhet skall ställas eller icke. Från arrendet skall alltid undantagas till egendomen hörande skogsmark. Efter domänstyrelsens prövning må arrendatorn emellertid kunna tillerkännas rätt till husbehovsvirke och bete för sina kreatur å skogen. Rätten till husbehovsvirke och bete kan tillerkännas honom å skogsmark, som hör till egendomen eller å annan närbelägen kronan tillhörig skogsmark. Detta innebär, att arrendator kan erhålla utsyningsrätt även från kronopark. Arrendatorns underhållsskyldighet är i förslaget densamma som nu, d. v. s. arrendatorn skall underhålla egendomens byggnader och övriga tillhörigheter i fullgott stånd samt väl hävda och i god växtkraft hålla egendomens åker och äng. Liksom enligt 1908 års kungörelse åvilar byggnadsskyldigheten arrendatorn. Till skillnad från 1908 års kungörelse kan arrendatorn enligt förslaget även erhålla ersättning för byggnadsarbetena konstant av domänstyrelsen och icke blott genom avkortning å arrendeavgiften eller av ny arrendator. I förslaget hava icke upptagits några bestämmelser om arrendators rätt att nyodla eller täckdika, och skola vid sådant förhållande beträffande arrendators rättigheter i berörda hänseende gälla stadgandena i nyttjanderättslagen. Detsamma gäller ock i avseende å ersättning för nyodling samt jämväl beträffande ersättning för täckdikning, dock med den inskränkningen att arrendator skall vara pliktig mottaga ersättning för vid täckdikning använda tegelrör genom avkortning å arrendeavgiften. Förslaget har inrymt möjlighet för domänstyrelsen att, därest arrendatorn icke fullgör sin underhållsskyldighet, på hans bekostnad låta bota förefintliga brister, då dessa äro väsentliga eller el-

jest genom sin förefintlighet äventyra byggnads eller anläggnings bestånd.

Beträffande de s. k. skogsjordbruken föreslås följande särbestämmelser, vilka i stort sett ansluta sig till de bestämmelser, som finnas upptagna dels i nyttjanderättslagens stadganden rörande arrende under bolag och därmed likställda jordägare och dels i norrländska arrendelagen. Arrendetiden skall vara minst femton och högst tjugo år, i de fall, då arrendet omfattar, såvitt angår de delar av riket där norrländska arrendelagen äger tillämpning, minst fyra hektar inrösningsjord och, såvitt angår övriga delar av riket, odlad jord till en vidd av minst fyra hektar. I de fall, då arrendet är av mindre omfattning än nyss nämnts, må upplåtelsen ske för tid, som i varje fall finnes lämpligast. Arrendeuppskattningen skall verkställas av jägmästaren ensam. Under vissa förhållanden skall uppskattningen dock ske med uppskattningsnämnd, nämligen då optionsberättigad arrendator icke åtnöjes med de fastställda arrendevillkoren och utarrenderingen skall ske på tid, ej understigande femton år. I dessa fall skall domänstyrelsen därefter fastställa arrendevillkoren, vilka i vanliga fall skola fastställas av överjägmästaren. Därest optionsrätt icke äger rum eller har förfallit, skall överjägmästaren vidtaga åtgärder för skogsjordbrukets utarrendering till lämplig person. För det fall, att han icke kan få någon arrendator, som är villig övertaga arrendet på de fastställda villkoren, skall frågan om skogsjordbrukets skötsel hänskjutas till domänstyrelsen. Beträffande byggnads- och underhållsskyldigheten stadgas, att kronan skall tillhandhålla arrendator för jordbruket nödiga byggnader och å dessa byggnader verkställa för deras bibehållande i brukbart skick erforderliga reparationer, som ej äro av allenast mindre omfattning. Arrendatorn skall avhjälpa sådana brister å kronan tillhöriga nödiga byggnader, som föranleda blott mindre reparationer, samt vårda och underhålla skogsjordbrukets övriga tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras. Arrendatorn skall även erhålla ersättning för de vid täckdikning nödiga tegelrören på sätt i nyttjanderättslagen bestämmes. Därest arrendatorn eftersätter sin skyldighet beträffande underhållet, kan icke föreläggande att bota dem givas honom.

Det av utredningsmännen framlagda förslaget har i stort sett tillstyrkts av de hörda myndigheterna och enskilda sammanslutningarna. Endast beträffande förslaget om avlyftandet från länsstyrelserna av befattningen med domämförvaltningen samt angående vissa av de för utarrenderingen av de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna föreslagna bestämmelserna hava större meningsskiljaktigheter kommit till uttryck.

Vid den fortsatta behandlingen av förevarande fråga kommer jag att i anslutning till utredningsmännens uppställning av sitt betänkande

först till övervägande upptaga vissa mera grundläggande spörsmål för att därefter behandla de särskilda stadganden, som böra upptagas i förvaltningsgrunderna.

3. Vissa allmänna principer.

Utredningsmännen hava uttalat, att det för dem framstått såsom naturligt, att vid utarrendering av statens jordbruksdomäner i görligaste mån borde följas de stadganden angående arrende, som genom lagstiftningen fastställts till reglerandet av rättsförhållandet mellan arrendatorer och enskilda jordägare, och att således i förvaltningsgrunderna icke utan fullt giltiga skäl skulle intagas något, som strede mot de lagfästa arrendestadgandena. I den mån berörda stadganden äro av tvingande natur, äro de, framhålla utredningsmännen, utan vidare bindande för staten vid utarrendering av dess jordbruksdomäner. Men även de stadganden, som hava dispositiv karaktär, d. v. s. de som genom avtal mellan parterna kunna försättas ur kraft, anse utredningsmännen böra, i överensstämmelse med vad vid tillkomsten av 1908 års kungörelse gjordes gällande, i så stor utsträckning som möjligt vinna tillämpning å kronoarrendena.

Utredningsmännen hava vidare anfört, att de vid uppgörandet av sitt förslag till förvaltningsgrunder sökt i görligaste mån tillgodose båda de i arrendeförhållandet framträdande huvudintressena, nämligen å ena sidan jordägaren-statens intresse att erhålla största möjliga ekonomiska utbyte av de utarrenderade jordbruksdomänerna och å andra sidan arrendatorernas intresse att vinna en så tryggad och i ekonomiskt hänseende så förmånlig ställning som möjligt. I statens berörda intresse låge dock icke att uppdriva avkastningen av domänerna till den för tillfället högsta möjliga. Förvaltningen av domänerna borde i stället städse ordnas med tillbörligt avseende å framtiden, så att icke möjligheten till en tillfällig besparing i förvaltningsutgifterna eller en övergående ökning av inkomsterna föranledde införande av bestämmelser, vilka icke kunde anses äga ett för framtiden bestående värde. En dylik ekonomisk politik hade enligt vad erfarenheten gäve vid handen icke kunnat undgå att leda till vanskötsel av domänerna. Staten borde eftersträva att från domänerna erhålla en jämn och mot jordbrukets utveckling svarende avkastning.

Slutligen hava utredningsmännen såsom en princip av synnerlig vikt för uppnående av ett gott resultat av domändeförvaltningen framhållit, att åt de förvaltande myndigheterna borde lämnas en jämförelsevis stor handlingsfrihet. Förvaltningsföreskrifter att tillämpas på de vanligaste och normala förhållandena, framhålla utredningsmännen, kunna visserligen icke undvaras, men möjlighet att, då så av särskilda omständighe-

ter kan anses betingat, avvika från dessa föreskrifter bör lämnas förvaltningsmyndigheterna öppen.

I remissyttrandena har emot utredningsmännens sålunda framhållna allmänna uttalanden erinran gjorts allenast av *länsstyrelsen i Stockholms län*, som ansett tveksamt, om det vore lämpligt att göra nyttjanderättslagens dispositiva bestämmelser tvingande för kronan såsom ägare av jordbruksdomänerna. Den utarrenderande myndighetens handlingsfrihet beträffande domänerna syntes bliva starkt inskränkt genom ett sådant stadgande.

Departements-
chefen.

Redan vid tillkomsten av 1908 års kungörelse uttalades, att, då statsmakterna genom antagande av en lag enats om att de där meddelade bestämmelserna, även i de delar de icke vore av tvingande beskaffenhet, vore för det rättsförhållande de avsåge ändamålsenliga och lämpliga, staten även borde tillämpa dessa bestämmelser, såvitt ej särskilda förhållanden betingade undantag därifrån. Denna grundsats anser jag alltjämt äga giltighet. De ändringar, som till förbättrande av arrendatorernas ställning under senare år vidtagits i nyttjanderättslagens bestämmelser om arrende, torde därför även böra komma kronoarrendatorerna till godo.

Vad utredningsmännen, enligt vad nyss återgivits, i övrigt uttalat i avseende å allmänna principer vid utarrenderingen av kronans jordbruksegendomar föranleder ej erinran från min sida.

4. Upphörandet av länsstyrelsernas befattning med förvaltningen av jordbruksdomänerna.

Denna fråga har förut vid flera tillfällen varit under övervägande. Redan under förarbetena till 1882 års kungörelse framkom förslag om länsstyrelsernas frigörande från domänförvaltningen, nämligen från den år 1875 tillsatta domänkommittén, som ansåg, att den lokala förvaltningen borde handhavas av särskilda lantbruksinspektörer, direkt underställda en centralstyrelse i Stockholm. Förslaget vann icke statsmakternas bifall i vidare mån än att i anledning av detsamma inrättades domänintendentsbefattningarna. Både 1882 års och 1908 års kungörelser bibehöllo länsstyrelserna jämte domänintendenterna såsom lokala organ för domänförvaltningen. Frågan om lämpligheten av länsstyrelsernas befattning med förvaltningen av jordbruksdomänerna berördes även av de den 7 november 1913 tillkallade domänbokföringssakkunniga, vilka — med gillande av visst i annat sammanhang framkommet tidigare förslag om inrättande såsom mellaninstans mellan domänstyrelsen och revirförvaltningen av distriktsstyrelser — ifrågasatte, att till dessa styrelser

skulle överflyttas jämväl de länsstyrelserna åvilande bestyren med jordbruksdomänernas förvaltning. Domänsakkunniga anslöto sig i sitt betänkande till det av domänbokföringssakkunniga framförda förslaget.

Utredningsmännen hava uttalat sig för, att länsstyrelsernas befattning med domänförvaltningen måtte helt upphöra. De anse emellertid icke nödigt, att nya organ för den skull tillskapas för övertagande av länsstyrelsernas nuvarande förvaltningsbestyr med domänerna. Dessa bestyr synas utredningsmännen utan olägenhet kunna övertagas till en del av domänstyrelsen och i övrigt av domänintendenterna. Såsom motivering hava utredningsmännen anfört i huvudsak följande.

Det måste uppenbarligen betraktas som en stor fördel, att ett affärsdrivande verks alla funktioner utövades av dess egna organ och från verket avlönad personal. Först då vore det möjligt att vinna en klar uppfattning om det ekonomiska utbytet av den av verket drivna affärsverksamheten. Det vore vidare att märka, att de spörsmål rörande jordbruksdomänernas utarrendering, som komme under länsstyrelsernas behandling, i stor utsträckning vore av lantbruksteknisk art eller ock krävde de en ingående kännedom om de lokala förhållandena på orten. Det vore ej visst, att inom länsstyrelserna alltid funnes fullt sakkunnig personal till bedömande av dylika specialspörsmål. Länsstyrelserna bleve därför i stort utsträckning hänvisade att grunda sitt bedömande av frågorna på förut av underordnade tjänstemän avgivna utlåtanden. Detta förhållande ävensom den omständigheten, att länsstyrelserna endast mera sällan ägde avgöra de föreliggande frågorna utan allenast hade att över dem avgiva yttranden, medförde lätt, att dylika frågor komme i skymundan och erhöle en kanske mindre allsidig och ingående behandling än det otal spörsmål av annan art, som vore beroende av länsstyrelsernas avgörande. Till följd av den arbetsbörda, som numera åvilade länsstyrelserna, kunde de understundom brådskande domänärendena icke heller alltid erhålla den snabba behandling, som ärendena krävde. Härigenom uppehöles ärendena ofta till stort förfång för såväl kronan som arrendatorerna. En icke ringa del av de åtgärder med avseende å utarrenderingen av jordbruksdomänerna och därmed sammanhängande spörsmål, som ankomme på länsstyrelserna, vore av rent expeditionell natur och bestode allenast i ett mottagande och förvarande av handlingar eller ock i ett mottagande och överlämnande av handlingar från domänstyrelsen till domänintendenten eller arrendatorerna eller vice versa. Dylik kommunikering genom länsstyrelserna mellan domänstyrelsen och domänintendenten eller arrendatorerna medförde uppenbarligen i de flesta fall onödig omgång och kostnad och kunde lämpligen ske direkt mellan vederbörande.

Genom länsstyrelsernas befriande från befattningen med jordbruksdomänernas utarrendering och därmed sammanhängande frågor komme en icke obetydlig arbetskraft att lösgöras hos länsstyrelserna. Någon minskning i länsstyrelsernas personal torde enligt utredningsmännens mening emellertid -- med hänsyn till den erfarenhet, man hade om huru stora svårigheter, som alltid restes mot varje inskränkning i tjänstemännens antal -- icke omedelbart kunna komma att vinnas. Det kunde dock antagas, att den genom reformen frigjorda arbetskraften hos länsstyrelserna komme till användning för mottagande av den ständiga tillväxten

i deras arbetsbörda, varigenom anställandet av ny personal för dylikt ändamål i allt fall i viss utsträckning kunde undvikas. Utredningsmännen framhålla ock, att en mindre ökning av domänstyrelsens personal icke torde kunna undvikas vid reformens genomförande.

Vidare hava utredningsmännen — under erinran att länsstyrelserna enligt förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. även hade ett icke oväsentligt arbete vid förekommande försäljning av domäner — ifrågasatt, huruvida icke länsstyrelsernas befattning med dessa ärenden jämväl borde upphöra.

Förslaget om avlyftande av bestyren med domänförvaltningen från länsstyrelserna har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av domänstyrelsen, statskontoret, egnahemsstyrelsen, tjugo länsstyrelser och samtliga domänintendenter utom en, varjämte förslaget förordats av riksförbundet Sveriges statsarrendatorer. Allenast fyra länsstyrelser (i Stockholms, Blekinge, Skaraborgs och Kopparbergs län) samt domänintendenten i Kristianstads län hava ställt sig tveksamma eller avvisande mot förslaget. De myndigheter, som avstyrkt detsamma, hava särskilt framhållit svårigheterna att undvara den länsstyrelserna underställda landsstatspersonalens biträde vid förvaltningen av domänerna.

Ur de huvudsakligen avstyrkande yttrandena må här återgivas följande.

Länsstyrelsen i Stockholms län har framhållit, att länsstyrelserna genom sin befattning med näringslagstiftningen, jorddelnings- och kommunikationsväsendet samt taxerings-, uppboräds- och indrivningsväsendet erhöle en särskild inblick i ortsförhållandena, som gjorde deras medverkan vid bedömandet av arrendeärendena värdefull. Genom länsstyrelsernas utredningar och yttranden erhöle dessa ärenden ofta en allsidigare belysning än vad eljest skulle bliva fallet. Domänstyrelsen måste givetvis såsom affärsdrivande verk erhålla en mera fiskalisk inställning gentemot kronoarrendatorerna än länsstyrelserna, vilka i regel företrädde billighetssynpunkter. Länsstyrelsernas yttranden torde därför i många fall bidraga till en riktig avvägning mellan statens ekonomiska intressen och de skälighetssynpunkter, som av sociala och andra skäl kunde förtjäna beaktande. Den enligt 21 § landsfiskalsinstruktionen landsfiskalerna åliggande tillsynen över kronans domäner medförde, att länsstyrelserna hölles underrättade om anmärkningsvärda förhållanden rörande egendomarnas skötsel och arrendatorernas ekonomi, t. ex. angående ingångna lösöre köp, utmätningar och andra exekutiva åtgärder. Domänintendenterna torde icke i detta avseende kunna ersätta landsfiskalerna såsom lokala organ för uppsikten över jordbruksförvaltningen.

Även *länsstyrelsen i Blekinge län* har betonat betydelsen av landsfiskalernas biträde vid domänförvaltningen genom den ständiga uppsikt de hade över domänerna och den kännedom de ägde om arrendatorernas ekonomiska förhållanden.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har erinrat om den befattning kronobetjäningen hade med undersökningar rörande vederhäftigheten hos kronoarrendatorernas borgensmän, med delgivningar och med uppsät-

tandet av mera omständliga handlingar. Landsstatsorganisationen vore särskilt lämpad för upprätthållande av den personliga kontakten med arrendatorer och andra, som på ett eller annat sätt hade beröring med domänförvaltningen. Det vore svårt att finna personer, som på ett tillfredsställande sätt skulle kunna fylla de fordringar på insikt och erfarenhet i lantushållning och förvaltningstjänst, som ett genomförande av utredningsmännens förslag komme att ställa på domänintendenterna.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län påpekar särskilt de svårigheter, som efter den föreslagna reformens genomförande komme att uppstå vid hållandet av arrendeauktioner och utbud under hand av arrendet. Enligt nu gällande ordning tillhandahölle landsfiskalen å den ort, där egendomen vore belägen, spekulanterna kontraktsförslag och övriga nödiga handlingar; och i många fall hölle landsfiskalen även auktionen. Med de stora domänintendentsdistrikten komme svårigheter att uppstå för spekulanterna att infinna sig hos domänintendenten. Uträknandet av arrendeavgifterna, vilket enligt förslaget skulle verkställas i domänstyrelsen för samtliga egendomar i riket, komme att bli jämförelsevis betungande. Även centraliserandet av arrendeuppbörden komme att föranleda en väsentlig arbetsökning i domänstyrelsen. Länsstyrelserna ägde möjligheter att med större smidighet och utan omgång övervaka inbetalningen av arrendeavgifterna.— Länsstyrelsen förklarade sig emellertid icke vilja motsätta sig de organisatoriska ändringarnas genomförande.

Ur yttrandena i övrigt må beträffande erinringar mot förslaget i nu förevarande del anmärkas följande.

Länsstyrelsen i Kronobergs län ifrågasätter, huruvida icke, till undvikande av ökning av domänstyrelsens personal, det nuvarande systemet med avseende å uppbörden av arrendeavgifterna skulle kunna bibehållas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län, som endast med tvekan tillstyrkt förslaget, har såsom en svaghet hos detsamma framhållit, att arrendatorerna till stor del betagits möjligheten att genom personliga besök hos länsstyrelserna erhålla råd och upplysningar samt eventuellt också hjälp med uppsättande av skrivelser och ansökningshandlingar.

Länsstyrelsen i Örebro län finner det icke möta något egentligt hinder för länsstyrelsernas skiljande från befattningen med domänerna. En omständighet torde därvid dock beaktas. Hittills hade domänintendenten alltid haft möjlighet att i förekommande frågor rådgöra med vederbörande i länsstyrelsen, varjämte länsstyrelsen städse kunnat i detalj följa domänintendentens verksamhet. Om nu länsstyrelsen fullständigt skildes från befattningen med domänerna, syntes sådana anordningar böra vidtagas, att domänintendenten i förekommande fall bereddes tillgång till juridisk sakkunskap.

Domänstyrelsen har funnit det föreliggande förslaget medföra beaktansvärda fördelar ur de av utredningsmännen anförda synpunkterna. Ett frigörande av länsstyrelserna från de ordinarie bestyren med kronodomänernas förvaltning innebure icke, såsom några länsstyrelser gjort gällande, att länsstyrelsernas och den underlydande kronobetjäningens sakkunskap och speciella ortskännedom skulle undandragas domänverket vid handläggningen av de förekommande ärendena. Där någon fråga

behövde fullständigare utredas, än som kunnat ske genom verkets egna organ, torde länsstyrelserna även i fortsättningen efter därom av domänstyrelsen gjord anhållan komma att medverka. Härför vore emellertid icke erforderligt, att länsstyrelserna formellt kvarstode som lokala organ under domänstyrelsen. Enligt bestämmelsen i § 47 regeringsformen ålåg det lantregeringen tillika med alla andra verk samt högre och lägre ämbetsmän att räkka varandra handen vid fullgörande av Konungens bud och befallningar. — Landsfiskalernas speciella ortskännedom borde även efter ett genomförande av organisationsförslaget komma förvaltningen till del. Enligt förslaget skulle sålunda domänintendenterna genom landsfiskalerna hållas å jour med arrendatorernas och deras borgensmäns ekonomiska förhållanden m. m. Vid fullgörande av sin skyldighet enligt förslaget att å kronans vägnar utse synesmän torde domänintendenterna jämväl komma att av vederbörande landsfiskaler begära förslag till lämpliga personer. Även i åtskilliga andra förvaltningen berörande angelägenheter torde landsfiskalernas biträde kunna påräknas. Erfordrades sålunda legal delgivning av handling med arrendator, torde dylik delgivning även i fortsättningen lämpligen böra ske med anlitan av landsfiskalen såsom mellanhand. — Det vore ofrånkomligt, att ett överförande av nu omförmälda bestyr på domänverkets egna organ måste komma att medföra ökade kostnader för verket, vilka kostnader åtminstone icke omedelbart kunde gottgöras genom motsvarande minskning i utgifterna för länsstyrelserna. Förhållandena borde emellertid ses på längre sikt, och med hänsyn till de påtagliga fördelar, som ändock vore förenade med förslaget, ville styrelsen ej motsätta sig ett genomförande av den förevarande organisationsförändringen.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har varmt tillstyrkt nu ifrågavarande förslag och därvid särskilt understrukit, att med nuvarande systemet ärendena droge onödig tid, varigenom arrendatorerna orsakades förluster.

Av såväl domänstyrelsen som ett flertal länsstyrelser har påpekats, att ett avlyftande av befattningen med arrendeärendena från länsstyrelserna syntes böra föranleda, att länsstyrelserna även befriades från bestyren med försäljningarna av kronodomänerna.

*Departements-
chefen.*

Jag biträder utredningsmännens förslag om avlyftande från länsstyrelserna av befattningen med utarrenderingen av jordbruksdomänerna och överflyttande av dessa bestyr till domänstyrelsen och domänintendenterna. Länsstyrelsernas arbete med förvaltningen av jordbruksdomänerna består, såsom utredningsmännen och ett flertal länsstyrelser framhållit, huvudsakligen i att såsom en instans mellan domänintendenterna och domänstyrelsen avgiva yttranden i olika utarrenderingar rörande frågor, varjämte på dem ankommer en del ärenden av rent expeditionell natur. Någon självständig insats av större omfattning eller

betydelse vid domänernas förvaltning göra länsstyrelserna icke. Att arrendeärendena skola passera dem medför därför oftast onödig omgång och tidsspillan. Genom förslagets genomförande torde vinnas betydande fördelar, såsom att förvaltningsapparaten förenklas och arbetet rationaliseras.

De farhågor, som några länsstyrelser uttalat därom, att svårigheter skola uppstå att utan biträde av landsstatspersonalen utföra det med jordbruksdomänernas utarrendering sammanhängande arbetet, synas mig överdrivna. Domänintendenterna, vilkas verksamhet helt är inriktad på förvaltningen av domänerna, torde kunna få en fullt ut lika god orts- och personalkännedom rörande domänerna samt kronoarrendatorerna och deras borgensmän som landsfiskalerna, vilka endast mera tillfälligt komma i beröring med detta speciella förvaltningsområde. Men oavsett detta äger, såsom domänstyrelsen framhållit, domämförvaltningen att vid behov vända sig till landsfiskalerna för erhållande av erforderliga upplysningar angående personer och ortsförhållanden. Likaså torde domänstyrelsen kunna vid delgivningar begära landsfiskalernas förmedling.

Att på sätt några länsstyrelser ifrågasatt behålla länsstyrelserna vid deras nuvarande befattning med arrendeuppbörden torde icke vara lämpligt. Genom dennas centralisering, på sätt utredningsmännen föreslagit, undvikas omgång och dubbelarbete. Förslagets genomförande medför emellertid ökning i domänstyrelsens arbetsbörda och någon utvidgning av styrelsens personal, en fråga vartill jag senare återkommer.

Såsom från utredningsmännens och ett flertal myndigheters sida påpekats torde det efter genomförandet av den av mig nu förordade reformen böra övervägas att jämväl befria länsstyrelserna från befattningen med försäljning av domänerna och överflytta bestyren därmed till domänstyrelsens egna organ.

5. Införandet av generella bestämmelser beträffande utarrenderingen av de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna m. m.

Utarrenderingen av de talrika å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna verkställes i regel av överjägmästarna. Där det beräknade arrendebeloppet jämte de arrendatorn i denna egenskap åliggande utskylderna överstiga 600 kronor, skall dock arrendekontraktet efter av överjägmästaren uppgjort förslag avslutas av domänstyrelsen. Den för fastställande av arrendeavgiften grundläggande arrendeuppskattningen verkställes av vederbörande jägmästare ensam. Några enhetliga villkor tillämpas icke vid utarrenderingen av ifrågavarande egendomar. Sålunda äro arrendetiderna mycket skiftande. De flesta arrendeavtalen omfatta högst fem år, åtskilliga endast ett eller två år. Underhållsskyldigheten

beträffande egendomarnas åbyggnader, där dessa tillhöra kronan, åvilar i ungefär två tredjedelar av alla fall i sin helhet arrendatorerna; i övriga fall svara dessa endast för det inre underhållet. Enligt vad utredningsmännen uppgiva råder en mycket skiftande praxis i olika orter beträffande utarrenderingsvillkoren; t. o. m. i angränsande revir kunna olika regler beträffande utarrenderingen gälla. Även i fråga om grunderna för arrendeuppskattningen framträder den bristande enhetligheten synnerligen skarpt. Däremot synes beträffande arrendeavtalen likartad praxis i hela landet numera råda i det hänseendet, att i avtalen icke intagas några bestämmelser om arbetsskyldighet för arrendatorerna å kronoskogarna. I den mån arrendatorerna genom tidigare avslutade arrendekontrakt ålagts sådan arbetsskyldighet, torde den komma att avskaffas, då vid de löpande arrendeperiodernas utgång nya kontrakt avslutas. — Beträffande dessa egendomars antal, storlek m. m. hänvisas till sammandraget å sid. 20.

Utredningsmännen hava, efter en ingående undersökning av förhållandena beträffande ifrågavarande jordbruksegendomar, kommit till den bestämda övertygelsen, att i sammanhang med en revision av 1908 års förvaltningsgrunder för jordbruksdomänerna reglering även bör äga rum av utarrenderingen av jordbruksegendomarna under skogsstatens vård och inseende. Härom hava utredningsmännen anfört bland annat följande.

Genom norrländska arrendelagen och 1927 års sociala arrendelagstiftning rörande arrende under bolag och därmed likställda rättssubjekt hade i viss utsträckning arrendatorer under dessa jordägare tillförsäkrats en förstärkt ställning gentemot jordägarna. Det måste då för arrendatorerna av nu ifrågavarande kronoegendomar, av vilka en icke obetydlig del vore belägen i trakter, där bolag innehade liknande gårdar, uppenbarligen framstå såsom en orättvisa, att de icke ens i författning fått sina rättigheter och skyldigheter fastslagna, och denna orättvisa måste framstå så mycket större, som det med visst fog kunde göras gällande, att likartade förhållanden rådde med avseende å de nu ifrågavarande kronoarrendena och de arrenden, som berördes av nyss omförmälda lagstiftning. Liksom de bolag, vilka ägde den största delen av de arrendejordbruk, som fölle under nämnda lagstiftning, hade sin verksamhet inriktad på utnyttjande av skog, så hade förvaltningsmyndigheten för dessa kronoegendomar — skogsstaten — sin verksamhet huvudsakligen inriktad på skogsdrift. Intresset för jordbruket, med vilket skogsdriften konkurrerade om arbetskraften, komme vid sådant förhållande lätteligen att stå i efterhand. På samma sätt som nyssberörda kategori av bolag betraktade skogsstatens förvaltningspersonal arrendatorerna såsom i första hand arbetare vid skogsbruket och toge därför vid egendomarnas besättande med arrendatorer största hänsyn till att de blivande arrendatorerna vore duktiga och villiga skogsarbetare. En sådan inställning från skogsstatens sida kunde vara naturlig, men att den ej vore ägnad att i det långa loppet gagna jordbruket å arrendegårdarna eller att ingiva arrendatorerna i deras egenskap av jordbrukare den eftersträfvade känslan av trygghet i besittningen av gårdarna torde vara givet. Det bor-

de vid bedömandet av den föreliggande frågan icke förbises, att jordbruket, åtminstone om det ej vore av allt för ringa omfattning, dock vore arrendatorernas huvudsakliga näring. Arbetet på kronoskogarna vore tillfälligt, beroende av växlande konjunkturer på trävarumarknaden; jordbruket däremot, hur strävsamt det än kunde vara, vore den fasta punkten för arrendatorernas existens. — Generella förvaltningsgrunder för ifrågavarande slag av kronoegendomar vore även starkt påkallade av det förhållandet, att för närvarande mycket skiftande praxis på olika håll rådde beträffande de villkor, under vilka utarrenderingen av dessa egendomar ägde rum. Giltiga skäl för att arrendatorerna i ett revir skulle i allmänhet erhålla arrendekontrakt på tio år, under det arrendatorerna i ett annat revir finge kontrakt på endast två eller tre år, kunde knappast anföras, liksom ej heller för den olika praxis i fråga om underhållsskyldigheten beträffande åbyggnaderna, som vore rådande i olika landsdelar. Då det vore staten, som vore jordägare, borde var och en, som vore spekulant på ett arrende, kunna äga kännedom om de villkor, under vilka utarrenderingen komme att äga rum. Men en sådau kännedom kunde icke erhållas, med mindre i en allmän författning fastställdes de grunder, som vid utarrenderingen skulle följas. Ansågs av särskilda skäl olika bestämmelser böra följas i olika landsdelar, borde sådant regleras genom författning, och bestämmanderätten i detta hänseende ej vara överlämnad åt förvaltningsmyndigheten.

Av de hörda *myndigheterna* och *enskilda korporationerna* har endast en, nämligen länsstyrelsen i Älvsborgs län, uttalat sig mot införandet av generella bestämmelser beträffande förvaltningen av de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna. Av övriga hörda myndigheter och korporationer har flertalet på de av utredningsmännen anförda skälen tillstyrkt föreskrifters införande.

Jag delar den meningen, att generella föreskrifter böra införas även beträffande utarrendering av de å kronoskogarna belägna egendomarna. Den ekonomiska och sociala utvecklingen har satt sin prägel även på förhållandet mellan staten och nu ifrågavarande kategori kronoarrendatorer. Under tidigare patriarkaliska förhållanden kunde man mera lita till parternas goda vilja att utjämna uppkomna motsättningar. En dylik avveckling av meningsskiljaktigheter torde icke numera på samma sätt kunna ske, enär förhållandet mellan förvaltningsmyndigheterna och arrendatorerna merendels icke längre äger samma rent personliga betoning som förut. Det föreligger därför numera ett klart behov av reglerande föreskrifter i ämnet. Huru dessa skola utformas kan givetvis vara föremål för delade meningar. Såsom av utredningsmännen framhållits kan emellertid med fog göras gällande, att likartade förhållanden råda med avseende å nu ifrågavarande kategori kronoarrenden och de arrenden, vilka särskilt reglerats genom norrländska arrendelagen och 1927 års sociala arrendelagstiftning. De synpunkter, som kommit till uttryck i nämnda lagstiftning, torde därför böra tjäna till vägledning vid avfattningen av de bestämmelser, som böra reglera de kronoarrenden,

*Departements-
chefen.*

varom nu är fråga. Den omständigheten att staten är jordägare medför dock, att i vissa avseenden särskilda från nyssnämnda lagstiftning avvikande bestämmelser böra fastställas.

I enlighet med av mig i sammanhang med utredningsmännens tillkallande för deras arbete uppdragna riktlinjer hava utredningsmännen övervägt möjligheten av att jämväl skapa enhetliga regler för utarrenderingen av annan jordbruksegendom än den, som står under domänstyrelsens förvaltning. Vid detta övervägande hava utredningsmännen emellertid kommit till den uppfattning, att ett tillskapande av dylika bestämmelser icke är att förorda. Då de av utredningsmännen härför framlagda skälen synas bärande, torde någon reglering av utarrenderingen av berörda jordbruksegendom icke nu böra ifrågasättas.

Sedan jag härmed berört vissa huvudpunkter eller mera fristående spörsmål rörande regleringen av förvaltningen av kronans jordbruksegendomar, övergår jag till att närmare redogöra för de särskilda föreskrifter, som böra upptagas i det *förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom*, som nu torde böra föreläggas riksdagen till antagande.

6. Förslaget till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

1 kap. Om förordningens tillämplighetsområde och förvaltningen i allmänhet.

1 §.

Utr. m. 1 §.

Enligt denna paragraf, som överensstämmer med 1 § i utredningsmännens författningsförslag, skall förordningen omfatta all kronan tillhörig jordbruksegendom under domänstyrelsens förvaltning ävensom de kronan tillhöriga fisken samt tomt- och andra jordlägenheter, som förvaltas av domänstyrelsen. Under begreppet jordbruksegendom under domänstyrelsens förvaltning falla, såsom utredningsmännen anfört, dels kronan tillhöriga jordbruksegendomar, som enligt vedertaget språkbruk benämnas jordbruksdomäner, således samma jordbruksegendomar, som avses i 1908 års kungörelse, och dels de av domänstyrelsen förvaltade jordbruksegendomar, som äro belägna å kronoparker eller andra kronoskogar. Lägenheter, som avses i paragrafen, äro endast självständiga sådana. Begreppet jordlägenhet har använts för att framhäva, att förordningen icke skall omfatta hyreslägenheter, i den mån självständiga sådana kunna förekomma, utan endast sådana lägenheter, vid vilkas upplåtande med nyttjanderätt stadgandena angående arrende äro tillämpliga.

2 §.

Utr. m. 2 §.

I denna paragraf, som är likalydande med motsvarande paragraf i utredningsmännens förslag, upptagas bestämmelser om förvaltningen i allmänhet.

Ur *utredningsmännens* motivering till paragrafen må här anmärkas följande. Den allmänna dispositionsformen för de egendomar, förordningen avser, skall liksom nu vara upplåtande på arrende. Beträffande vissa egendomar kan det emellertid genom särskilda stadganden eller beslut vara eller bliva förordnat om deras disponerande på annat sätt än genom utarrendering. Att i dylika fall utarrendering av egendomarna ej kan förekomma, åtminstone icke i enlighet med nu ifrågavarande grunder, torde vara klart, men det har dock för fullständighetens skull åt paragrafen givits sådan avfattning, att tvekan härom ej skall råda. I förordningen hava icke upptagits bestämmelser till reglerande av andra med en arrendeupplåtelse sammanhängande förhållanden än dels sådana, som icke blivit reglerade genom allmän lag, och dels sådana, som med hänsyn till att kronan är fastighetsägare ansetts böra ordnas på annat sätt än enligt allmänna lagens motsvarande stadganden. Beträffande förhållanden, som icke blivit genom förordningen särskilt reglerade, skall tillämpas vad i allmän lag finnes stadgat till reglerande av jordägares och arrendators rättigheter och skyldigheter. Föreskrift härom har intagits i andra stycket av förevarande paragraf. Innebörden av sagda föreskrift är dels den, att avtalsfrihet icke i något fall förekommer beträffande sistnämnda förhållanden, och dels den att, om genom en äldre författning, som icke har karaktären av allmän lag, avsteg gjorts från vad i ifrågavarande hänseende enligt lag gäller, en sådan författning ej skall vara tillämplig å arrendeförhållande, som uppkommer genom avtal, avslutat enligt de i förevarande förordning intagna förvaltningsgrunderna.

Vad av utredningsmännen sålunda framhållits föranleder ej erinran från min sida.

2 kap. Om utarrendering av jordbruksegendomar.

I detta kapitel upptagas de bestämmelser, som skola tillämpas vid utarrendering av de under domänstyrelsens förvaltning stående jordbruksegendomar. Under rubriken »Allmänna bestämmelser» upptagas i 3—31 §§ de bestämmelser, som i allmänhet skola tillämpas vid utarrendering av egendomar av ifrågavarande slag, varefter under annan rubrik i 32—45 §§ upptagas de särskilda bestämmelser, som skola gälla vid utarrendering av vissa å kronoskogarna belägna jordbruksegendomar.

Allmänna bestämmelser.

3 §.

Utr. m. 3 §, 1908 års kung. 2 och 3 p.

I paragrafen föreskrives, att vid utarrendering av jordbruksegendom till denna hörande skogsmark skall undantagas från arrendet.

Utredningsmännen hava i motiveringen till paragrafen anført, att en enhetlig föreskrift om skogsmarkens behandling vid utarrendering av jordbruksegendom i allmänhet borde meddelas, och att det då hade syntts mest rationellt, att skogsmarken alltid skulle stå under skogsstatens vård och förvaltning och i intet fall inbegripas i arrendet. Med den skogsmark, som skulle undantagas från arrendet, avsåges endast egentlig skogsmark, således icke även med skog beväxta inägobackar eller annan trädbeväxt hagmark. Föreskriften i fråga borde icke utgöra hinder för att under arrendet inbegreps skogsmark, därå beteskultur redan företagits eller vore avsedd att företagas. Vid den uppskattningsförrättning å egendomen, som skulle föregå utarrenderingen, borde avgivas yttrande även i fråga om bestämmandet av omfattningen av och gränsen för den skogsmark, som icke skulle inbegripas i arrendet.

Ur yttrandena må återgivas följande.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har ifrågasatt, huruvida skogsmarken alltid borde undantagas och sålunda även om den vore av obetydlig areal och beskaffenhet. Avgörandet härav borde läggas i domänstyrelsens hand.

Domänintendenten i Skaraborgs län har föreslagit, att ordet »skogsmark» i paragrafen borde utbytas mot uttrycket »för varaktigt skogsbruk använd mark», varigenom meningen skulle komma till klarare uttryck.

Domänstyrelsen har funnit förevarande bestämmelse ändamålsenlig och ägnad att förenkla redovisningen av de till jordbruksdomänerna hörande skogsmarkerna. Då det städse ankomme å domänstyrelsen att avgöra vad som skulle anses hänförligt till skogsmark, erfordrades ingen ändring av den föreslagna lydelsen av paragrafen.

Departements-
chefen.

Jag har vid avfattningen av paragrafen anslutit mig till utredningsmännens förslag. Att här närmare definiera begreppet skogsmark synes ej erforderligt. På sätt utredningsmännen framhållit bör emellertid under begreppet icke hänföras annat än egentlig skogsmark. Gränsen och omfattningen av den skogsmark, som skall undantagas vid utarrenderingen, böra såsom utredningsmännen antytt på möjligast noggranna sätt angivas.

4 §.

Utr. m. 4 §, 1908 års kung. 5 p. 1 st.

I första momentet av paragrafen medgives domänstyrelsen att under i momentet angivna förutsättningar utarrendera jordbruksegen-

dom i flera lotter. Bestämmelserna äro i sak desamma, som föreslagits av utredningsmännen, och i huvudsak av enahanda innehåll som motsvarande bestämmelser i 1908 års kungörelse.

I andra momentet upptages ett stadgande av innehåll, att, därest å jordbruksegendom finnes torp eller lägenhet, därå självständigt jordbruk kan bedrivas, torpet eller lägenheten bör utarrenderas särskilt för sig, där sådant utan men för huvudgårdens jordbruk kan ske. Rörande detta stadgande må ur utredningsmännens betänkande samt yttrandena anmärkas följande.

Utredningsmännen: Stadgandets upptagande bland förvaltningsgrunderna hade föranletts av sociala skäl. Man hade nämligen åt innehavarna av sådana torp och lägenheter, som avsåges i stadgandet, velat skänka en tryggare och mera självständig ställning än den, de för närvarande ägde. Det hade ock synts angeläget att så långt sig göra låte avskaffa mellanhandssystemet vid utarrendering. Härigenom undvekes de konflikts- och friktionsmoment, som lätteligen uppstode mellan å ena sidan huvudarrendatorerna och å andra sidan underarrendatorerna.

Domänintendenten i Kalmar län har ansett, att stadgandet borde avfattas sålunda, att upplåtandet å självständigt arrende endast borde förekomma i de fall, där så utan men för kronan kunde ske. Små brukningsenheter med lägre arrendevärde än 600 kronor kunde icke utan förlust för kronan bära särskilda förvaltningskostnader.

Domänintendenten i Skaraborgs län har ifrågasatt, att åt domänstyrelsen allenast borde lämnas medgivande att särskilt för sig utarrandera torp och lägenheter av nu ifrågavarande slag. Bestämmelsen i den föreslagna lydelsen komme att förorsaka dels meningsskiljaktigheter om torpet eller lägenheten vore att anse som självständigt jordbruk eller ej och om det utan men för huvudgården kunde särskilt för sig utarrenderas, dels ock ökade kostnader för administrationen och för byggande av arbetarebostäder.

Domänstyrelsen har funnit stadgandet icke behöva giva anledning till farhågor i de av domänintendenterna nämnda avseendena. Försäljning av torp och lägenheter från kronodomäner i syfte att främja egnahemsbildningen torde även i fortsättningen komma att äga rum. Det kunde emellertid inträffa, att en eller annan lott på grund av sin belägenhet inom huvudgårdens ägor eller fastighetens skogsmark eller av annan särskild anledning icke lämpade sig för frånstyckning och försäljning. Det syntes då rimligt, att, om dylik lott vore av den storlek att därå kunde bedrivas självständigt jordbruk och lotten icke vore erforderlig för huvudgårdens drift, sådan lott utarrenderades direkt till innehavaren. Så många fall kunde det icke bliva fråga om. Styrelsen tillstyrkte för den skull den föreslagna bestämmelsen.

Egnahemsstyrelsen har framhållit, att det hade varit önskvärt, att utredningsmännen i fråga om utarrendering av mindre jordbruk — torp och lägenheter å domänerna samt å kronoskogarna — givit uttryck åt angelägenheten av att därvid tillsåges, att jordbruk, som hade en ur brukningssynpunkt otillräcklig areal och ofördelaktig ägosammansättning, tilldelades för självständigt bruk lämpliga markområden. Icke minst viktigt vore det, att behovet av tillgång på odlad jord och betesmark tillgodosåges. Om så skedde, torde såväl jordägaren-staten som

arrendatorerna kunna vinna största möjliga ekonomiska utbyte av ifrågasvarande jordbruk.

Departements-
chefen.

Förevarande stadgande i andra momentet avser att i möjligaste mån avskaffa mellanhandssystemet vid utarrendering av kronans jordbruks-egendomar. Såsom egnahemsstyrelsen framhållit är det önskvärt, att jordbrukslägenhet med en ur brukningssynpunkt otillräcklig areal, där så kan ske, tilldelas ägoområden av sådan omfattning, att det blir möjligt för innehavaren att bruka egendomen såsom självständigt jordbruk. Att bland förvaltningsgrunderna upptaga någon föreskrift härom synes mig emellertid icke lämpligt.

5 §.

Utr. m. 5 §, 1908 års kung. 5 p. 4 och 5 st.

Paragrafen behandlar möjligheterna att medgiva upplåtelse av särskilda nyttigheter från de i författningen avsedda jordbruksegenomarna. Bestämmelserna motsvara i huvudsak nu gällande stadganden i ämnet.

6 §.

Utr. m. 6 §, 1908 års kung. 5 p. 2 st.

I denna paragraf hava *utredningsmännen* föreslagit vissa bestämmelser angående jakt och fiske å jordbruksegenomarna. Enligt 6 § lagen om rätt till jakt gäller såsom allmän regel, att, då jord åt annan upplåtits till brukande, brukaren äger nyttja den jakt, som hör till jorden, där ej annorlunda avtalats. I förevarande paragraf tillerkännes domänstyrelsen rätt att beträffande ifrågasvarande kronoegendomar göra undantag från nämnda regel under förutsättning, att sådant med hänsyn till jaktvården eller av andra skäl anses lämpligt.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har hemställt, att bestämmelsen måtte erhålla sådan lydelse, att jakträtten finge undantagas endast i de fall, då sådant med hänsyn till jaktvården vore lämpligt.

Departements-
chefen.

Att i avseende å jakträtten snävt binda domänstyrelsens handlingsfrihet synes ej lämpligt. Ifrågasvarande bestämmelser skola ju även tillämpas beträffande jakträtten å de på kronoskogarna belägna jordbruksegenomarna. Ett undantagande av jakträtten å dessa egendomar kan understundom vara betingat av andra hänsyn än jaktvården. Jag förutsätter emellertid, att arrendatorerna såvitt möjligt bibehållas vid jakträtten och att alltså vederbörlig hänsyn tages till arrendatorernas intresse av att jakträtten icke upplåtes till annan person.

Den i förevarande paragraf intagna bestämmelsen om möjlighet att från arrendet undantaga till egendomen hörande fiske jämte för fiskets bedrivande nödigt utrymme å land överensstämmer i sak med vad i detta hänseende gäller enligt 5:e punkten andra stycket i 1908 års kungörelse.

7 §.

Utr. m. 7 §, 1908 års kung. 4 p.

Enligt första stycket i denna paragraf, avfattad i enlighet med utredningsmännens förslag, skall arrendetiden i allmänhet omfatta minst femton och högst tjugo år. Emellertid lämnas domänstyrelsen befogenhet att, då vissa bestämda omständigheter äro för handen, utarrendera jordbruks-egendom på kortare tid än femton år. Enligt nu gällande bestämmelser får förkortning av arrendetiden äga rum i avbidan på fullbordande av skifte eller större dikningsföretag eller annan vattenavdelning så ock i händelse under närmast följande åren annat sådant förhållande antages inträda, som väsentligen inverkar på arrendevärdet. Dessa skäl för förkortad arrendetid hava i nu förevarande förslag bibehållits, varjämte förkortad arrendetid får medgivas, jämväl då egendomen är föremål för invallningsföretag. Härjämte har bland de undantagsfall, då utarrendering får ske på kortare tid än femton år, på sätt utredningsmännen jämväl föreslagit, upptagits det fall, att egendomen är avsedd att försäljas. Det är nämligen ej alltid visst, att, sedan fråga uppstått om en utarrenderad egendoms försäljning vid löpande arrendeperiods slut, försäljningen hinner slutföras dessförinnan. Har så ej kunnat ske, måste egendomen ånyo upplåtas på arrende i avvaktan på försäljningens genomförande. Att för en dylik arrendeupplåtelse tillämpa en arrendetid av minst femton år är uppenbarligen icke möjligt. — Jag vill här understryka önskvärdheten av, att arrendetiden i största möjliga utsträckning bestämmas till tjugo år och att undantagsbestämmelserna tillämpas med försiktighet.

Andra stycket av paragrafen överensstämmer i sak med vad nu gäller.

8 §.

Utr. m. 8 §, 1908 års kung. 6 och 7 p.

I denna paragraf behandlas sättet för arrendevillkorens fastställande och vad därmed sammanhänger.

Utredningsmännen hava i paragrafen upptagit en bestämmelse av i huvudsak enahanda innehåll som nu gällande, nämligen att arrendeuppskattning skall verkställas av en nämnd, bestående av domänintendenten såsom ordförande och två uppskattningsmän, vilka skola utses den ene av landstinget och den andre av hushållningssällskapetets förvaltningsutskott. För valbarhet till uppskattningsman hava emellertid, enligt utredningsmännens förslag, föreskrivits vissa kvalifikationer, vilka i huvudsak motsvara fordringarna för valbarhet till ägodelningsnämndeman. I tredje stycket av paragrafens första moment har upptagits en ny bestämmelse av innehåll, att, därest jordbruksegendom utarrenderas ånyo innan fem år förflutit från förra upplåtelsen, arrendeuppskattning, som i samband därmed ägde rum, skall lända till efterrättelse jäm-

väl vid den nya utarrenderingen, såvida icke domänstyrelsen på grund av särskilda omständigheter finner ny uppskattning böra företagas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har ifrågasatt, huruvida det icke borde stadgas, att till uppskattningsman icke finge utses person, som vore arrendator av publikt hemman eller, i varje fall, kronojord.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har hemställt, att den ene uppskattningsmannen finge utses av respektive läns arrendatorsförening.

Domänstyrelsen, som i likhet med länsstyrelsen i Malmöhus län anser, att till uppskattningsman ej bör få utses kronoarrendator, har vidare anfört:

En icke oväsentlig utgift för förvaltningen utgjorde kostnaden för uppskattningsnämndernas sammanträden. För att i möjligaste mån hålla denna kostnad nere hade styrelsen övervägt, huruvida det kunde anses nödvändigt, att biträdande uppskattningsmän närvore vid samtliga förekommande förrättningar. Styrelsen hade därvid ansett sig kunna föreslå, att vid förnyad utarrendering av jordbruksegendom, för vilken den löpande arrendeavgiften icke överstege 1,000 kronor, domänstyrelsen skulle äga förordna, att arrendeuppskattningen finge verkställas av domänintendenten ensam. Det måste uppenbarligen ställa sig betydligt lättare för domänintendenten att utan biträde av uppskattningsmän verkställa en riktig uppskattning beträffande de mindre egendomarna än beträffande de större med de där ofta förekommande mera komplicerade förhållanden och mera svårlösta frågor. Fluktuationerna i arrendeavgifterna för de mindre egendomarna vore avsevärt mindre än för de större.

*Departements-
chefen.*

Vid avfattningen av denna paragraf har jag helt anslutit mig till utredningsmännen. Domänstyrelsens nyss återgivna tilläggförslag synes mig ej lämpligt. De valda uppskattningsmännens deltagande i uppskattningsförrättningarna torde av arrendatorerna betraktas såsom en garanti för att arrendevärdena icke sättas oskäligen höga. Att borttaga arrendeuppskattning med nämnd å de mindre gårdarna måste för arrendatorerna av dessa framstå såsom en orättvisa. Någon större besparing torde icke heller vara att vinna genom en dylik åtgärd. Arrendeuppskattningsarna återkomma ju i regel endast vart femtonde eller tjugonde år.

Frågan huruvida arrendatorsföreningarna böra välja en av uppskattningsmännen har dryftats i utredningsmännens betänkande. De av utredningsmännen anförda skälen mot dylik ordning synas mig bärande.

Att, såsom några myndigheter ifrågasatt, föreskriva, att kronoarrendator icke må vara uppskattningsman, torde ej vara påkallat. Det torde kunna förväntas, att de korporationer, som hava att utse uppskattningsmän, vid valet av dessa iakttaga, att därtill lämpliga personer utses.

De i 6:e punkten av 1908 års kungörelse upptagna föreskrifterna rö-

rande det sätt, varpå uppskattningsförrättningen skall äga rum, torde böra inflyta i de tillämpningsföreskrifter till förvaltningsgrunderna, som av Kungl. Maj:t torde få utfärdas.

9 §.

Utr. m. 9 §, 1908 års kung. 7 och 8 p.

Utredningsmännen hava beträffande den i denna paragraf behandlade optionsrätten föreslagit i huvudsak samma bestämmelser som de enligt 1908 års kungörelse gällande. Optionsrätt skall alltså i regel tillkomma arrendatorn och arrendet således hembjudas honom på de fastställda arrendevillkoren, för den händelse han innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till fem år, och han väl brukat egendomen. Är arrendatorn avliden, skall arrendet hembjudas hans änka och barn. Från nyssnämnda bestämmelse om minst fem års arrendetid medgivas samma undantag som i 1908 års kungörelse. Optionsrätten skall anses förfallen, därest ej inom en månad efter erhållen del av gjort hembud göres anmälan till domänstyrelsen, att hembudet godtages. Slutligen hava utredningsmännen föreslagit vissa inskränkningar i optionsrätten.

Egnahemsstyrelsen har ifrågasatt, huruvida icke förenämnda tid av fem år för vinnande av optionsrätt kunde något förkortas. Överlåtelse av arrenderätten skulle härigenom uppenbarligen underlättas.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har ifrågasatt, att hembud borde ske minst ett år innan arrendetidens utgång, samt att den tid, inom vilken meddelande borde lämnas om att hembud godtoges, bestämdes till tre månader. I de fall, då arrendator ginge miste om optionsrätt på grund av att egendomen icke vidare skulle utarrenderas, borde arrendatorn erhålla ersättning för de förbättringar, han gjort med tanke att få kvarstanna å egendomen.

Även *några domänintendenter* hava ifrågasatt, att den tid, inom vilken meddelande om hembuds antagande skall göras, måtte bestämmas till två eller tre månader.

Domänstyrelsen har i anledning härav framhållit, att arrendatorerna på begäran alltid, där så kan ske, erhålla förlängning av nämnda tid. Styrelsen har vidare anfört: Genom de föreslagna bestämmelserna bleve även arrendatorerna å de s. k. skogsjordbruken tillförsäkrade optionsrätt. Då dessa innehades av kronan i ändamål att tillgodose den för skötseln av kronoskogarna erforderliga arbetskraften, läge det vikt uppå, att jordbruken besattes med personer, som lämpade sig för skogsarbete. Kunde kronan icke påräkna arbetskraft från skogsjordbruket, fyllde detta icke det ändamål, för vilket det av kronan nyttjades. Det syntes därför styrelsen rimligt, att som villkor för åtnjutande av optionsrätten vid skogsjordbruken jämväl uppställdes fordran på att arrendatorn skulle vara lämplig som skogsarbetare.

Departements-
che/en.

Beträffande bestämmelserna angående optionsrätten är jag enig med utredningsmännen. Någon förkortning av förenämnda tid av fem år för vinnande av optionsrätt torde ej böra ifrågakomma.

För det från arrendatorshåll framställda önskemålet, att hembud skall verkställas minst ett år, innan arrendetiden utgår, finnes däremot visst fog. Det måste givetvis vara synnerligen olägligt för arrendatorn att först kort tid före arrendetidens utgång erhålla klarhet om, huruvida arrendet skall hembjudas honom, och om villkoren för fortsatt arrende. Det torde emellertid vara att gå för långt att ålägga domänstyrelsen att städse ett år före arrendetidens utgång hembjuda arrendatorn arrendet. Fråga kan t. ex. vara å bane om egendomens försäljning, och beslut härom kan kanske icke hinna fattas redan ett år, innan arrendeperioden utlöper. Då jag alltså icke ansett lämpligt att i paragrafen upptaga någon fixerad tid, inom vilken hembudet skall ske, vill jag dock understryka önskvärdheten av att domänstyrelsen i så god tid som möjligt verkställer hembudet till arrendatorn.

Med hänsyn till att domänstyrelsen förmått sig komma att även i fortsättningen, i fall av behov, lämna anstånd med avgivandet av svar om antagandet av hembud, har jag icke heller funnit nödigt utsträcka tiden, inom vilket sådant svar skall lämnas, utöver en månad.

Att, på sätt domänstyrelsen föreslagit, såsom villkor för erhållande av optionsrätt till arrende av s. k. skogsjordbruk föreskriva, att arrendatorn skall vara lämplig såsom skogsarbetare, torde icke böra ifrågakomma.

Framhållas må, att förevarande paragraf så avfattats, att optionsrätt tillkommer arrendatorn av jordbruksegendom, som förut varit utarrenderad för kronans räkning, även om arrendatorn icke i kontraktet tillförsäkrats dylik rätt, blott han uppfyller de för optionsrätt föreskrivna villkoren. Sålunda skall exempelvis en arrendator av ett s. k. skogsjordbruk efter förordningens ikraftträdande, därest han innehaft arrendet fem år och väl brukat egendomen, tillerkännas optionsrätt.

10 §.

Utr. m. 10 §, 1908 års kung. 7 p. 4 st. och ff.

Utredningsmännen hava i denna paragraf upptagit bestämmelser rörande förfarandet vid utarrendering, då optionsrätt icke föreligger eller då den förfallit. I detta hänseende föreslås vid sidan av auktionsförfarandet ett nytt utarrenderingsförfarande, nämligen utbudande av arrendet under hand, vilket förfarande konstruerats i huvudsaklig överensstämmelse med underhandsutbud vid försäljning av kronoegendom.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har ifrågasatt, att, för den händelse vid auktion eller utbud under hand icke erhålles antagligt anbud, nytt hembud till optionsberättigad arrendator skall göras till det vid auktionen eller utbudet avgivna högsta anbudet.

Denna paragraf har jag ansett böra avfattas enligt utredningsmännens förslag. Att på sätt riksförbundet ifrågasatt utsträcka optionsrätten synes mig icke befogat. Departements-
chefen.

11 §.

Utr. m. 11 §, 1908 års kung. 26 och 27 p.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om ställandet av säkerhet för arrendevillkorens fullgörande.

I förhållande till 1908 års kungörelse innebära de av *utredningsmännen* föreslagna bestämmelserna den mera betydande nyheten, att ställande av säkerhet skall vara obligatorisk endast i de fall, då arrendet uppgår till minst 600 kronor. I övrigt hava endast mindre jämkningar föreslagits i vad nu gäller. Föreskriften, att borgensmännens vederhäftighet skall vara styrkt av länsstyrelsen eller domaren, har av utredningsmännen oförändrad upptagits från 1908 års kungörelse.

Utredningsmännen hava såsom motiv till eftergivande på kravet, att säkerhet alltid skall ställas, anført:

Med hänsyn till att den blivande förvaltningsförordningen vore avsedd att omfatta även jordbruksegendomarna å kronoskogarna torde det icke vara möjligt att bibehålla bestämmelserna i 1908 års kungörelse rörande ställandet av säkerhet i deras nuvarande stränga omfattning. Ett utsträckande av skyldigheten att ställa säkerhet till samtliga arrendatorer av skogsjordbruk torde vara uteslutet. Men även för arrendatorerna av sådana torp och lägenheter, som enligt förslaget borde utarrenderas särskilt för sig, torde de nuvarande reglerna rörande ställandet av säkerhet vara alltför betungande. Skulle av sådana torpare och lägenhetsinnehavare fordras säkerhet i enlighet med dessa regler, skulle detta med sannolikhet leda till att flertalet av nyssnämnda torp och lägenheter icke skulle kunna upplåtas på självständigt arrende åt de förra innehavarna, ett förhållande som vore mycket att beklaga. Utredningsmännen hade, på grund av det anförda och för att i möjligaste mån tillgodose intresset av att enhetliga regler för utarrendering av samtliga jordbruksegendomar under domänstyrelsens förvaltning komme till stånd, funnit sig böra föreslå upptagande bland förvaltningsgrunderna av förberörda bestämmelse. Arrendeavgiften för jordbruksegendomarna å kronoskogarna och för sådana torp och lägenheter som nyss nämnts torde mera sällan uppgå till 600 kronor. Vid bestämmandet av beloppet hade ock hänsyn tagits till den synpunkten, att ett arrende, som betingade en avgift av 600 kronor eller däröver, icke lämpligen borde anförtros en person, som icke ägde de ekonomiska resurser, att han kunde ställa säkerhet för arrendevillkorens fullgörande.

Från ett flertal myndigheters sida har — med hänsyn till risken för staten — ifrågasatts lämpligheten av att eftergiva på kravet, att säkerhet alltid skall ställas. Vissa myndigheter hava föreslagit, att endast i de fall, då arrendeavgiften icke överstege 300 kronor, dylik befrielse skulle få förekomma. *Länsstyrelsen i Stockholms län* har ifrågasatt, att, då ställandet av säkerhet icke krävdes, i stället skulle fordras, att arrendet erlades i förskott. *Domänstyrelsen* har däremot ej funnit anledning till erinran mot bestämmelsen.

Några myndigheter hava vidare ifrågasatt, om icke intyg även av landsfiskal angående borgensmännens vederhäftighet borde kunna godtagas. Beträffande denna fråga, har domänstyrelsen anfört, att — även om länsstyrelsen eller domaren för att kunna utfärda intyg av nu ifrågasatt slag måste hänvända sig till landsfiskalen för erhållande av uppgifter angående borgensmännens soliditet — det dock, särskilt med hänsyn till de stora värden, varom här mången gång vore fråga, vore en viss trygghet, att uppgifterna prövades av den landsfiskalen överordnade länsstyrelsen eller av domaren.

*Departements-
chefen.*

Jag har vid avfattningen av denna paragraf helt anslutit mig till vad utredningsmännen föreslagit. Någon nämnvärd risk för staten kan den föreslagna bestämmelsen, att, där arrendet understiger 600 kronor, domänstyrelsen må avgöra, om säkerhet för arrendevillkorens fullgörande skall ställas eller ej, näppeligen innebära. Det torde kunna tagas för visst, att domänstyrelsen, i vars intresse det ligger att största möjliga inkomst av jordbruksegendomarna erhålles, kommer att handhava sin rätt att eftergiva kravet på säkerhets ställande med försiktighet. Att, såsom länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasatt, i de fall då kravet på ställande av säkerhet eftergives fordra, att arrendeavgiften skall erläggas i förskott, torde i praktiken svårligen kunna genomföras. De arrendatorer, som icke kunna prestera någon säkerhet för arrendevillkorens fullgörande, torde nämligen i regel icke heller kunna erlägga arrendeavgiften i förskott.

I likhet med domänstyrelsen förordar jag bibehållande av bestämmelsen, att borgensmännens vederhäftighet skall vara styrkt av länsstyrelsen eller domaren.

12 §.

Utr. m. 12 §, 1908 års kung. 10 p.

Denna paragraf behandlar arrendeavgiften samt tiden och sättet för dess erläggande.

Det nu gällande stadgandet, att arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan, har av utredningsmännen oförändrat upptagits i första momentet av paragrafen. I andra momentet av paragrafen har upptagits en föreskrift, att arrendeavgiften för varje arrendeår skall erläggas på sätt domänstyrelsen bestämmer under uppbördstermin från och med den 1 till och med den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

Lantbruksstyrelsen har uttalat, att skäl syntes föreligga att utbyta markegångspriserna mot vissa gällande noteringar, som säkrare gäve uttryck åt det verkliga prisläget.

Av *egnahemsstyrelsen* har ifrågasatts, huruvida icke medgivande bor-

de lämnas arrendatorerna att erlægga arrendeavgiften i flera avbetalningar.

Mot utredningsmännens förslag i denna paragraf har jag intet att erinra. Då andra för ändamålet användbara officiella noteringar än markegångstaxan icke för närvarande finnas, torde det vara nödvändigt att alltjämt behålla denna vid prissättning å de persedlar, som i här ifrågavarande hänseende skola lösas i penningar. Enär från arrendatorernas sida mig veterligt ej försports någon önskan om uppdelning av arrendeavgiften å flera uppbördsterminer, har jag icke funnit nödigt upptaga något stadgande därom i förvaltningsgrunderna.

Departements-
chefen.

13 §.

Utr. m. 13 §, 1908 års kung. 15 p.

I denna paragraf behandlas byggnadsskyldigheten. *Utredningsmännen* hava bibehållit den nu gällande regeln, att byggnadsskyldigheten skall åvila arrendatorerna. I förslaget har föreskrivits, i likhet med vad nu gäller, att arrendatorerna i arrendekontrakten skola åläggas verkställa erforderlig nybyggnad. Till förhindrande av försumlighet från arrendatorernas sida med avseende å dem åvilande byggnadsskyldighet har i paragrafen vidare föreskrivits, att i arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att vid underlåtenhet av arrendatorn att utföra föreskrivet nybyggnadsarbete domänstyrelsen skall äga ombesörja arbetets utförande, med skyldighet för arrendatorn att ersätta kronan eventuell merkostnad utöver den i arrendekontraktet beräknade. Arrendatorerna skola emellertid liksom hittills erhålla gottgörelse för av dem utförda byggnadsarbeten. Denna gottgörelse skola de kunna erhålla icke blott såsom nu genom arrendeavkortning utan även kontant från domänstyrelsen. Möjligheten för domänstyrelsen att ersätta överbyggnad har i förslaget något utvidgats i förhållande till vad nu gäller.

Utredningsmännen hava i motiveringen till förslaget understrukt, att den kontanta ersättningsformen skall vara den reguljära och att i allmänhet endast, då det gäller mindre byggnadsarbeten, den nu tillämpade formen med avkortning å arrendet bör tillämpas.

Bland de *hörda myndigheterna* hava olika meningar gjort sig gällande beträffande den ersättningsform, som i första hand borde komma till användning. Den kontanta ersättningsformen har förordats av länsstyrelsen i Örebro län och domänintendenten i Malmöhus län, under det att länsstyrelsen i Stockholms län och domänstyrelsen ansett nu gällande ersättningsform alltjämt böra vara den normala. Domänstyrelsen har framhållit, att en annan ordning lätt skulle medföra, att anspråken på byggnadsbeståndets utveckling från arrendatorernas sida komme att öka.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har föreslagit, att i paragrafen måtte upptagas en föreskrift därom, att, innan domänstyrelsen läte ut-

föra byggnadsarbete, som ålegat arrendatorn, men av denne underlåtits, domänstyrelsen skulle höra arrendatorns löftesmän för arrendet.

Domänstyrelsen har i anledning härav anfört, att, då det måste ligga i styrelsens intresse att endast, när särskilt tvingande skäl föreläge, begagna sig av befogenheten att utföra arbetet i arrendatorns ställe, styrelsen givetvis komme att först undersöka alla möjligheter att få arbetet utfört i arrendatorns regi. Det vore därför icke nödvändigt, att i förordningen så i detalj angåves förutsättningarna för utövandet av ifrågavarande rätt.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har anfört, att arrendatorerna icke borde i arrendekontrakten åläggas fullgöra byggnadsskyldighet till i kontrakten bestämda belopp. Kronoarrendatorerna skulle härigenom komma i sämre ställning än arrendatorer av enskild jord, då nyttjanderättslagen syntes beträffande utförandet av erforderlig nybyggnad förutsätta frivillig överenskommelse mellan parterna.

Utredningsmännen hava i sammanhang med förevarande paragraf diskuterat frågan om lösningsskyldigheten beträffande elektriska anläggningar, som utförts av arrendator å kronoegendom. De hava därvid givit uttryck åt den uppfattningen, att vad i detta hänseende gäller vid arrende av enskild jord även borde gälla vid arrende av kronans jordbruksegendomar. De i 2 kap. 18 § allmänna nyttjanderättslagen intagna stadgandena beträffande skyldighet för jordägaren att inlösa av arrendatorn ägda elektriska anläggningar borde således komma i tillämpning även vid kronoarrenden. I enlighet med bestämmelsen i 2 § andra stycket av förevarande förslag hade emellertid någon bestämmelse härom icke upptagits bland förvaltningsgrunderna.

Länsstyrelsen i Stockholms län samt *riksförbundet Sveriges statsarrendatorer* hava ifrågasatt, huruvida icke staten även borde lösa av arrendatorerna ägda andelar eller aktier i elektriska distributionsföretag.

*Departements-
chefen.*

Jag finner icke anledning frångå utredningsmännens av myndigheterna biträdda förslag om bibehållande av föreskriften, att arrendatorn i arrendekontraktet skall tillförbindas att verkställa erforderlig nybyggnad till i kontraktet angivet belopp. Emellertid bör försiktighet iakttagas vid bestämmandet av nybyggnadsarbetes omfattning, så att icke onödiga eller för stora hus uppföras. Likaledes förutsätter jag, att ersättningen till arrendatorerna för nybyggnad beräknas med största möjliga noggrannhet, så att förluster för dem vid arbetenas utförande om möjligt undvikas.

I likhet med utredningsmännen anser jag, att den kontanta ersättningsformen bör vara den reguljära. Någon ökning av byggnadskostnaderna läser icke användandet av denna ersättningsform behöva medföra, utan torde tvärtom vara att förvänta, att den kommer att för kronan bliva ekonomiskt fördelaktigare.

Den av länsstyrelsen i Västmanlands län föreslagna föreskriften, att

domänstyrelsen före utförandet av byggnadsarbeten, som ålegat arrendatorn men av denne underlåtits, skall höra arrendatorns löftesmän, anser jag med hänsyn till vad domänstyrelsen härom anfört icke vara erforderlig bland förvaltningsgrunderna.

Jag är ense med utredningsmännen därom, att vad i nyttjanderättslagen stadgas angående jordägares lösningsskyldighet med avseende å av arrendator utförda elektriska anläggningar även bör vinna tillämpning vid arrende av kronans jordbruksegendomar. Något stadgande härom behöver, såsom utredningsmännen framhållit, med hänsyn till föreskriften i 2 § andra stycket av förslaget icke upptagas bland förvaltningsgrunderna. Någon anledning att, på sätt av länsstyrelsen i Stockholms län och kronoarrendatorernas riksförbund ifrågasatts, utsträcka lösningsskyldigheten för kronans vidkommande att avse även av arrendatorerna ägda andelar eller aktier i elektriska distributionsföretag synes mig icke föreligga.

Då jag ej heller i övrigt haft erinran mot utredningsmännens förslag och uttalanden i nu förevarande ämne, har paragrafen utformats enligt samma förslag.

14 §.

Utr. m. 14 §, 1908 års kung. 16 p.

Denna paragraf behandlar skyldigheten att hålla jordbruksegendornas åbyggnader brandförsäkrade samt därmed sammanhängande spörsmål. Enligt *utredningsmännens* förslag har nämnda skyldighet, i likhet med vad nu gäller, lagts å arrendatorn.

Från *några myndigheters sida* har ifrågasatts, huruvida icke — med hänsyn till svårigheten att övervaka, att arrendatorerna ordentligt erlade brandförsäkringspremierna — staten borde själv påtaga sig skyldigheten att erlägga brandstodsavgifterna.

Domänstyrelsen har i anledning härav anfört:

Styrelsen hade under år 1933 infordrat utredning i ämnet av länsstyrelserna och i samband därmed ifrågasatt, huruvida icke lämpligen överenskommelse kunde träffas mellan länsstyrelsen och vederbörande brandförsäkringsinrättningar av sådant innehåll, att försäkring av kronans byggnader vid bristande premiebetalning från arrendatorernas sida skulle gälla till dess inrättningarna genom skriftlig påminnelse berett länsstyrelsen tillfälle att själv erlägga premien. Enligt den verkställda utredningen, hade några länsstyrelser redan träffat avtal med försäkringsinrättningarna av i huvudsak berörda innehåll, och hade övriga försäkringsinrättningar, som av länsstyrelserna därom tillsports, förklarat sig villiga ingå på en dylik överenskommelse. Genom ett fullföljande av de ifrågasatta åtgärderna skulle sålunda den befarade risken för kronan vara undanröjd.

Vid avfattningen av förevarande paragraf har jag anslutit mig till utredningsmännens förslag. Jag förutsätter, att de av domänstyrelsen inledda, nyss angivna åtgärderna fullföljas.

*Departements-
chefen.*

15 §.

Utr. m. 15 §, 1908 års kung. 17 p.

Enligt 1908 års kungörelse gäller, att, därest brandskada inträffar, arrendatorn skall vara skyldig att bota skadan till den omfattning, som domänstyrelsen bestämmer, och med den brandskadeersättning, som erhålles. Denna ersättning skall tillhandahållas arrendatorn av kronan, i den mån så för byggnaden erfordras. Därest byggnadskostnaden överstiger brandskadeersättningen, skall arrendatorn utlägga nödiga medel för den överskjutande kostnaden. Gottgörelse härför skall han emellertid erhålla genom eftergift å närmaste årens arrendeavgift eller vid egendomens avträdande av den nye arrendatorn. För den händelse byggnad annorledes än genom brand förstöres eller så skadas, att ny byggnad eller ombyggnad erfordras, skall arrendatorn även utföra detta arbete, för vilket ersättning skall utgå. Ersättningen härför skall arrendatorn erhålla på sätt, som stadgats om gottgörelse för kostnad, som överskjuter brandskadeersättningen.

Utredningsmännen hava under 15 § upptagit en bestämmelse av innehåll, att, därest brandskada inträffar eller byggnad annorledes varder förstörd eller så skadad, att nybyggnad erfordras, arrendatorn skall vara pliktig bota skadan till den omfattning och mot den ersättning, som domänstyrelsen bestämmer, därvid ersättningen skall tillhandahållas arrendatorn av styrelsen allt efter som för arbetet erfordras. Domänstyrelsen lämnas dock enligt förslaget rätt att, då den därtill finner anledning, träffa avtal med annan än arrendatorn om utförande av nu nämnt arbete.

Länsstyrelsen i Stockholms län har framhållit, att det av utredningsmännen föreslagna stadgandet syntes hava erhållit en gentemot arrendatorn skärpt formulering. Denne torde icke ens vara tillförsäkrad att uppbära hela den erhållna brandskadeersättningen för botande av brandskadan utan skulle kunna få åtnöjas med en del därav, helt efter domänstyrelsens bestämmande. Redan i dess nuvarande utformning innebure stadgandet en kraftig avvikelse från bestämmelserna i nyttjanderättslagen, enligt vilka nybyggnadsskyldigheten vid brandskada ålåg jordägaren.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har hemställt, att, därest i anledning av brandskada eller annan olyckshändelse nybyggnad erfordrades, kronan skulle låta utan dröjsmål verkställa erforderlig sådan. Därest avtal om fullgörandet av arbetet träffades med arrendatorn, borde ersättningen för arbetet tillhandahållas honom allt efter som för arbetet erfordrades.

Departements-
chefen.

Jag finner de av utredningsmännen i denna paragraf upptagna bestämmelserna alltför stränga för arrendatorerna. Det synes ej skäligen att tillförbinda en arrendator att utföra nybyggnadsarbeten till en kostnad

och i en omfattning, som helt skola bestämmas av jordägaren. Frågan om nybyggnad efter brand eller annan olyckshändelse anser jag böra lösas sålunda, att, där efter dylik olyckshändelse nybyggnad erfordras, det väl skall tillkomma domänstyrelsen att avgöra, om och i vilken omfattning nybyggnad skall äga rum, men att det därefter skall åligga styrelsen att utan oskäligt dröjsmål låta verkställa beslutat nybyggnadsarbete. Det torde ock vara rimligt, att, därest domänstyrelsen finner nybyggnad icke böra ske eller beslutar uppförandet av en mindre byggnad än den förstörda, styrelsen må nedsätta arrendet, efter vad styrelsen prövar skäligt. I enlighet med vad nu anförts har det av mig upprättade förslaget till förevarande paragraf avfattats. Därest skada av ringare beskaffenhet än förut nämnts inträffat, ankommer det, på sätt i 2 kap. 15 § nyttjanderättslagen sägs, på arrendatorn att bota skadan, därvid han dock, då fråga är om botande av brandskada, skall njuta ersättning av jordägaren. Med hänsyn till bestämmelsen i 2 § andra stycket av förslaget torde det icke vara erforderligt att i förvaltningsgrunderna upptaga något stadgande i sistangivna hänseende.

16 §.

Utr. m. 16 §, 1908 års kung. 18 p.

Denna paragraf behandlar arrendatorns hägnadsskyldighet inom det arrenderade området eller mellan detta och till egendomen hörande skogsmark. Bestämmelserna härom äro avfattade i enlighet med utredningsmännens förslag. Arrendatorns stängselskyldighet gentemot en angränsande fastighet regleras genom bestämmelse i 8 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred.

17 §.

Utr. m. 17 §, 1908 års kung. 14, 19 och 31 p.

I denna paragraf behandlas arrendatorns underhålls- och hävdesskyldighet samt rätt till ersättning för tillträdesbrister.

De av *utredningsmännen* föreslagna bestämmelserna överensstämja i huvudsak med motsvarande bestämmelser i 1908 års kungörelse. Arrendatorn skall sålunda underhålla egendomen i fullgott stånd, d. v. s. byggnader och anläggningar skola, oberoende av förhållandena vid tillträdet, vid avträdet av arrendatorn avlämnas utan brister. Liksom nu medges emellertid tillträdande arrendatorn rätt att uppbära det ersättningsbelopp för brister i byggnad, hägnad m. m., som avträdaren enligt syn kan kännas skyldig utgiva.

Statens egna hemsstyrelse har anført, att allmänna nyttjanderättslagens bestämmelser om arrendators underhållsskyldighet borde tillämpas. Ett bibehållande av avvikelsen från de vanliga reglerna om arrendators underhållsskyldighet syntes icke vara betingat av att kronan vore upplåtare, utan ville det tvärtom framstå för styrelsen såsom en obillighet,

att man icke stannade vid de krav, som härutiinnan ställdes på arrendatorer av jord i enskild ägo. Domänintendenten i Kalmar län har framfört liknande synpunkter.

Departements-
chefen.

Jag är ense med utredningsmännen därom, att de hittills gällande bestämmelserna om arrendatorernas underhållsskyldighet böra bibehållas. Det är för staten en angelägenhet av stor vikt, att dess jordbruksdomäner städse hållas i fullgott stånd. För arrendatorn torde en dylik underhållsskyldighet icke vara betungande, enär han får uppbära det husrötebelopp, som avträdaren förpliktigas utgiva. Jag har vid paragrafens avfattning i huvudsak anslutit mig till utredningsmännens förslag. En mindre jämkning har dock vidtagits i andra stycket, föranledd av att bestämmelserna i 29 § av utredningsmännens förslag icke upptagits i det av mig nu framlagda förslaget.

18 §.

Utr. m. 18 §, 1908 års kung. 23 p.

I första momentet av denna paragraf upptagas bestämmelser rörande arrendatorns skyldigheter med avseende å trädesbruk m. m.

Utredningsmännen hava föreslagit, att i detta hänseende skall i förvaltningsgrunderna, i likhet med vad nu gäller, upptagas stadgande av innehåll, att arrendatorn skall åläggas att, därest icke med tillträdaren annorledes överenskommes, året före egendomens avträdande därå verkställa trädesbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädessådd i enlighet med tillämplad växtföljd eller särskilda i kontraktet härutiinnan meddelade bestämmelser, ävensom att ny arrendator skall tillförbindas att för dylika arbeten samt för utsädet lämna företrädaren ersättning, vilken i händelse av tvist skall bestämmas i den ordning, som stadgas i 2 kap. 8 § nyttjanderättslagen.

Beträffande detta moment hava utredningsmännen anfört:

Sistberörda bestämmelse hade i praktiken visat sig medföra ej obetydliga olägenheter. Emellanåt hade den lett till friktioner mellan en avträdande och en tillträdande arrendator. För mången tillträdande arrendator hade det varit förenat med svårigheter att anskaffa medel till ersättningen i fråga. Då en egendom vid slutet av en arrendeperiod försålts och således ingen tillträdande arrendator funnits, hade kronan själv måst gälda ersättningen utan att alltid möjlighet funnits att erhålla gottgörelse för utgiften. Under beaktande av dessa olägenheter av stadgandet i fråga hade utredningsmännen ingående övervägt möjligheten att ur förvaltningsgrunderna utesluta detsamma, något som skulle stå i god överensstämmelse med utredningsmännens allmänna uppfattning, att föreskrifter om ersättningsskyldighet för en tillträdande arrendator gent emot den avträdande helst borde undvikas.

Det vore emellertid så, att det berörda stadgandet om skyldighet för ny arrendator att ersätta företrädaren för trädesbruk m. m. i hittills avslutade arrendekontrakt, för övrigt helt naturligt, tillämpats på det sätt,

att i sammanhang med föreläggande för arrendatorn att utföra de ifrågavarande arbetena förbehållits honom rätt att för dem erhålla ersättning av tillträdaren. Med »tillträdaren» avsåges uppenbarligen, såsom i 23:e punkten av gällande förvaltningsgrunder sägs, »ny arrendator». Den sålunda arrendatorn för varje fall utlovade rätten — vilken såvitt anginge en arrendator, som arrenderade en egendom period efter annan, bleve relevant först då han slutligen avträdde egendomen — kunde rimligtvis icke berövas honom genom en ändring av förvaltningsgrunderna i den nyss antydda riktningen. Skulle föreskriften om åläggande för ny arrendator att ersätta företrädaren för trädesbruk ej vidare gälla, måste den arrendatorn hittills, enligt vad nyss anförts, tillförsäkrade ersättningen senast vid egendomens första utarrendering till ny arrendator enligt den nya ordningen tillföras den förre arrendatorn på annat sätt. Tänkbart vore att ordna denna ersättningsfråga sålunda, att staten trädde emellan och med domänfondens medel avlöste den nytillträdande arrendator nu åliggande ersättningsskyldigheten. Då dock den utgift för staten, som den ifrågasatta anordningen skulle medföra, säkerligen komme att uppgå till högst betydande belopp utan att det likväl måhända kunde direkt påvisas, att staten bleve gottgjord för utgiften — en denna motsvarande förhöjning av arrendeavgiften skulle i intet fall kunna förekomma, förrän egendomen utarrenderades till en ny arrendator — syntes det icke kunna förordas, att staten åtog sig berörda utgift. På grund härav och då något annat sätt näppeligen funnes att rationellt ordna ersättningsfrågan utan att övergången till den nya ordningen komme att omspanna en allt för lång tidsrymd, hade utredningsmännen funnit sig icke kunna föreslå, att föreskriften i 23:e punkten av 1908 års kungörelse uteslötes ur förvaltningsgrunderna.

Lika med utredningsmännen anser jag, att stadgandet om skyldighet för ny arrendator att ersätta företrädaren för trädesbruk m. m. medför betydande olägenheter. Ett uteslutande av stadgandet ur förvaltningsgrunderna synes mig därför önskvärt. Härvid måste emellertid tillses, att den arrendatorerna nu tillförsäkrade rätten till ersättning i nyssberörda hänseende icke trädas för när. Till undvikande härav torde, därest övergången till den nya ordningen icke skall komma att omfatta en avsevärd tidsrymd, annan utväg ej stå till buds än den av utredningsmännen antydda, eller att, då nu löpande arrendeperioder utgå, staten i vart särskilt fall med domänfondens medel gäldar den avträdande arrendatorn honom nu tillkommande ersättningsbelopp. Detta förfarande kommer visserligen att för staten medföra vissa kostnader. Med hänsyn till att alla arrenden ej utlöpa vid samma tid, kommer dock utgiften att ganska jämnt fördelas å cirka 15 år. De fördelar, som vinnas genom ett uteslutande ur förvaltningsgrunderna av nu ifrågavarande bestämmelse, äro emellertid så betydande, att jag ej tvekar att förorda, att staten ikläder sig berörda utgift. I enlighet med nu anförda synpunkter har första momentet av 18 § avfattats. Stadganden om statens åtagande att avlösa den arrendatorerna tillkommande ersättningsrätten hava upptagits i övergångsbestämmelserna till de nya förvaltningsgrun-

Departements-
chefen.

derna. Genom uteslutande av omförmälda bestämmelse bliva de av utredningsmännen under 29 § upptagna föreskrifterna icke erforderliga, vilket i sin tur nödvändiggör förutberörda mindre ändring av 17 §.

De i andra momentet av förevarande paragraf intagna bestämmelser, vilka avhandla arrendators skyldighet med avseende å stråfoder, äro i sak av samma innehåll, som de nu gällande, samt avfattade i enlighet med utredningsmännens förslag.

19 §.

Utr. m. 19 §, 1908 års kung. 21 p.

Under denna paragraf hava *utredningsmännen* upptagit den bestämmelsen, att i arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att arrendatorn skall vara pliktig mottaga den ersättning för vid täckdikning använda tegelrör, som enligt lag må tillkomma honom, genom avkortning å ett eller flera års arrendeavgift.

Utredningsmännen hava i motiveringen till denna paragraf anfört:

I fråga om kronoarrendatorernas rätt till ersättning för verkställt täckdikningsarbete borde gälla de i 2 kap. 17 § nyttjanderättslagen upptagna bestämmelser, allenast med den mindre avvikelse, som senare komme att beröras. I förslaget till förvaltningsgrunder hade förty — i enlighet med grundsatsen att i dessa icke borde upptagas några bestämmelser, återgivande allmänna lagens stadgande — ej införts några föreskrifter om, under vilka förhållanden och i vilken omfattning rätt till ersättning för täckdikningsarbete tillkomme arrendatorn. Det avsåges således, att i dessa hänseenden stadgandena i förenämnda lagrum skulle vinna tillämpning.

Den förut antydda avvikelsen från allmänna nyttjanderättslagen åsyftade, att arrendatorn, som enligt det omförmälda lagrummet vore berättigad till ersättning av jordägaren för bland annat värdet av de vid täckdikningen använda tegelrören, skulle, liksom nu vore föreskrivet i 21:a punkten av 1908 års kungörelse, vara pliktig mottaga denna ersättning genom avkortning å ett eller flera års arrendeavgift. Detta avsteg från vad enligt allmän lag gällde hade sin grund i följande förhållande. Enligt vad utredningsmännen inhämtat plögade för närvarande domänstyrelsen, då en arrendator anmält sig vilja utföra täckdikning med användande av tegelrör, träffa avtal med arrendatorn, att styrelsen skulle tillhandahålla honom de erforderliga tegelrören. Härigenom vunnas fördelar för såväl kronan som arrendatorerna. Kronan kunde genom att träffa avtal på en gång om stora leveranser tegelrör tillvinna sig betydligt billigare priser, än arrendatorerna skulle kunna erhålla vid avtal om mindre leveranser, och arrendatorerna å andra sidan sluppe att förskottera penningar för rören. Kronan torde genom detta förfaringsätt göra ej obetydliga besparingar på kostnaderna för täckdikning å dess jordbruksegendomar. Skulle nu, i avseende å arrendatorernas rätt till ersättning för tegelrör, alltid tillämpas allmänna lagens stadgande, att ersättning skulle utgå, så snart arbetet blivit utfört, bortföle till stor del arrendatorernas intresse för att mottaga tegelrören från domänstyrelsen; de skulle säkerligen i åtskilliga fall av en eller annan anled-

ning finna med sin fördel mera förenligt att själva inköpa tegelrören, för vilka de ju erhöle betalning av kronan efter en jämförelsevis kort tid. Att arrendatorerna vid inköpen av tegelrören alltid skulle försöka utverka sig möjligaste billiga priser vore knappast att förvänta. Härigenom skulle otvivelaktigt kronans kostnader för täckdikning av dess egendomar ökas. Hade däremot en arrendator att räkna med att han icke med nödvändighet finge sina utlägg för tegelrören ersätta omedelbart efter täckdikningsarbetets utförande utan att ersättningen kunde komma att utslås på en längre tidrymd, vore det att förvänta, att arrendatorn icke skulle ställa sig avvisande mot ett erbjudande från domänstyrelsen att tillhandahålla honom tegelrören. Med hänsyn till nu framhållna synpunkter och då någon olägenhet av den nuvarande ordningen med skyldighet för arrendatorn att mottaga ersättningen för tegelrören genom arrendeavkortning veterligen icke visat sig, syntes, oavsett att härigenom avvikelse skedde från allmän lag, nämnda ordning böra bibehållas.

Domänstyrelsen har uttalat, att det syntes styrelsen enklare och klarare, att i paragrafen direkt utsades, att arrendatorn vid täckdikning skulle vara skyldig använda tegelrör, som styrelsen kunde vilja tillhandahålla honom, vid äventyr att han eljest för de vid täckdikningen använda tegelrören kunde påräkna ersättning endast med belopp, som rören hade betingat, därest de inköpts av styrelsen.

Jag är ense med utredningsmännen därom, att nyttjanderättslagens bestämmelser angående täckdikning och ersättning därför böra i huvudsak gälla vid utarrendering av kronans jordbruksegendomar. Den av utredningsmännen föreslagna mindre avvikelser från nämnda lags stadganden synes mig dock böra vinna tillämpning. Genom nämnda avvikelser vinnes nämligen, såsom utredningsmännen framhållit, att arrendatorerna i allmänhet erhålla de för täckdikningen erforderliga tegelrören från domänstyrelsen, varigenom icke obetydliga besparingar i statens kostnader för täckdikning å domänerna torde kunna göras. För arrendatorerna lärer ifrågakvarande avvikelser icke innebära någon större olägenhet. Då den av utredningsmännen föreslagna lydelsen av paragrafen synes mig vara att föredraga framför det av domänstyrelsen framförda förslaget, vilket syftar till att uppnå samma resultat, har paragrafen avfattats enligt utredningsmännens förslag.

*Departements-
chefen.*

20 §.

Utr. m. 20 §, 1908 års kung. 21 och 24 p.

Första momentet.

Detta moment behandlar arrendatorns rätt att vidtaga åtgärder för jordens torrläggning eller att anlägga ängsvattning ävensom att därför erhålla ersättning. Bestämmelserna härom äro avfattade i enlighet med utredningsmännens förslag och överensstämma i huvudsak med vad nu gäller.

Stadgandena i detta moment hava emellertid icke avseende å sådana torrlägningsföretag, som utföras enligt bestämmelserna i vattenlagen. Beträffande dylika torrlägningsföretag hava utredningsmännen förordnat, att kronan själv för sina egendomar skall deltaga i dessa företag. Några bestämmelser härom hava icke upptagits i förslaget, då i detta avseende allmän lag skall gälla. Jag ansluter mig i detta hänseende till vad utredningsmännen förordnat och anser i likhet med dem domänstyrelsen böra för de av styrelsen förvaltade fastigheterna kunna från statens avdikningsanslag tillerkännas bidrag utan återbetalningsskyldighet till förekommande utgifter för torrlägningsföretag.

Andra momentet.

Andra momentet av 20 § behandlar arrendatorns möjlighet att erhålla ersättning för vägbyggnad, som utförts på grund av bestämmelserna i lagen den 29 juni 1926 (nr 352) om enskilda vägar.

I nämnda hänseende hava *utredningsmännen* föreslagit ett stadgande av innehåll, att, därest arrendatorn under sin arrendetid fått vidkännas kostnad för byggandet av väg i enlighet med vad i nyssnämnda lag stadgas, domänstyrelsen må, då egendomen avträdes, tillerkänna arrendatorn ersättning för vad han sålunda utgivit efter avdrag dock för en tjugondel för varje helt år, varunder han dragit nytta av vägen.

Egnahemsstyrelsen har uttalat, att regleringen av ersättningsfrågan syntes styrelsen vara mindre fördelaktig för arrendatorn än skäligt, då regleringen förutsatte, att arrendatorn skulle förskottera kostnaderna. Enär här kunde vara fråga om jämförelsevis stora belopp, som arrendatorn endast med svårighet kunde uppbringa, syntes det vara med billighet överensstämmande, att den nytagna principen om kronans ersättningsskyldighet finge förbinda kronan att omedelbart gälda kostnaderna, dock med skyldighet för arrendatorn att vidkännas tillägg till arrendeavgiften med en tjugondel för varje kalenderår.

*Departements-
chefen.*

På grund av bestämmelserna i 8 § lagen om enskilda vägar skall arrendator svara för vägbyggnadsskyldigheten å fastighet, som tillhör kronan. Utredningsmännens förslag innebär, att domänstyrelsen kan tillerkänna arrendator ersättning för dylika kostnader. Vad i detta hänseende föreslagits skiljer sig ej väsentligt från vad nu gäller. Fråga om en ändring i 8 § lagen om enskilda vägar är emellertid under övervägande. I anledning av riksdagens skrivelse den 13 maj 1932, nr 218, har Kungl. Maj:t nämligen den 4 november 1932 uppdragit åt utredningsmännen att verkställa utredning rörande modifikation i gällande bestämmelser om vägbyggnadsskyldigheten beträffande enskilda vägar å publik egendom. I avvidan på nämnda utrednings resultat har jag ansett lämpligast att ansluta mig till utredningsmännens nu föreliggande förslag.

21 §.

Utr. m. 21 §, 1908 års kung. 12 p. 1 st.

Denna paragraf behandlar arrendatorernas rätt till den arrenderade egendomens andel i härads- eller sockenallmanning eller till annan, till egendomen hörande förmån utom dess område. Paragrafen överensstämmer med vad i detta hänseende nu gäller. Även utredningsmännen hava i sitt förslag upptagit föreskriften oförändrad från 1908 års kungörelse.

22 §.

Utr. m. 22 §, 1908 års kung. 11 p.

Stadgandena i denna paragraf, vilka hava avseende å behandlingen av till utarrenderad egendom hörande andel i samfällighet, hava upptagits i enlighet med vad utredningsmännen i detta hänseende föreslagit. I förhållande till vad nu gäller innefatta de föreslagna bestämmelserna endast en mindre jämkning, påkallad av förslaget i 3 § rörande den till jordbruksegendom hörande skogsmarkens behandling vid utarrendering.

23 §.

Utr. m. 23 §, 1908 års kung. 3 p.

I denna paragraf hava intagits bestämmelser till reglerandet av arrendatorns möjlighet att erhålla husbehovsvirke, bete, lövtäkt eller annan förmån å kronan tillhörig skog.

Utredningsmännens förslag i detta hänseende innebär i huvudsak följande. Arrendatorn må, där så av domänstyrelsen prövas lämpligen kunna ske, berättigas att å skogsmark, som hör till egendomen, eller å annan närbelägen kronan tillhörig skogsmark erhålla årlig utsyning av skog till husbehov till i arrendekontraktet angivet belopp. Å dylik skogsmark må arrendatorn ock tillerkännas rätt till bete för så många kreatur, som vinterfödas på egendomen, ävensom till lövtäkt i den omfattning, som bestämmes i kontraktet.

I förhållande till vad nu gäller innebär detta huvudsakligen två ändringar. Å ena sidan har arrendatorns möjlighet att erhålla rätt till husbehovsvirke, bete och lövtäkt utvidgats, så att dylik rätt skall kunna tillerkännas honom även å skog, som icke hör till egendomen eller som avsatts till kronopark, men å andra sidan har arrendatorn icke bibehållits vid den honom enligt 3:e punkten i 1908 års kungörelse för vissa fall tillförsäkrade rätten att erhålla husbehovsvirke och bete, utan har det lagts i domänstyrelsens hand att bestämma, om dylik rätt skall tillkomma honom.

Ur utredningsmännens motivering till paragrafen må anföras följande.

Enligt 1908 års kungörelse kunde arrendatorn av en jordbruksdomän tillerkännas rätt till husbehovsvirke endast å skog, som hörde till den arrenderade egendomen utan att vara avsatt till kronopark. Å skog, som

avsatts till kronopark, kunde dylik rätt ej tillerkännas domänarrendatorn. Arrendatorerna av de å kronoparkerna belägna, under skogsstatens förvaltning stående jordbruksegendomarna medgaves däremot alltid rätt till husbehovsvirke från kronoparkerna. Någon reell anledning till att göra denna skillnad i möjligheten för kronoarrendatorerna att erhålla rätt till husbehovsvirke torde näppeligen stå att finna. I samtliga fall ägdes såväl den utarrenderade jorden som skogen av kronan, och samtliga under domänstyrelsens förvaltning stående kronoskogar sköttes efter enahanda grunder. Den skillnad, som förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket förutsatte mellan förvaltningen av kronoparker och förvaltningen av skogar till kronans utarrenderade jordbruksdomäner, torde ur skogs-vårdssynpunkt numera sakna all praktisk betydelse.

Med hänsyn till vad sålunda anförts syntes det väl motiverat att i fråga om kronoarrendatorernas möjlighet att erhålla fritt husbehovsvirke behandla alla kronoskogar lika, vare sig de avsatts till kronopark eller icke. Vore en kronoskog, som förvaltades av domänstyrelsen, lämpligt belägen i förhållande till en jordbruksegendom, som skulle utarrenderas av domänstyrelsen själv eller genom skogsstatens försorg, borde husbehovsrätt å sådan skog kunna — förutsatt att förhållandena i övrigt det medgäve — tillerkännas arrendatorn, oavsett såväl att skogen måhända aldrig tillhört den utarrenderade egendomen som ock att den kunde hava erhållit benämningen kronopark.

Den av utredningsmännen sålunda förordade utsträckningen av möjligheten att tillerkänna en kronoarrendator rätt till husbehovsvirke att avse varje i förhållande till den arrenderade egendomen lämpligt belägen kronoskog förutsatte en prövning i varje särskilt fall, huruvida en sådan rätt skulle medgivas eller icke. Prövningen, vilken borde ankomma på den utarrenderande myndigheten, borde ske med hänsyn till vilket intresse, som i varje särskilt fall borde givas företräde, skogsbrukets eller jordbrukets. Nogsamt måste beaktas, att skogens skötsel icke bleve lidande av att rätten att å densamma taga husbehovsvirke medgaves. Och klart vore, att, om dylik rätt ansåges böra upplåtas, det skulle tillses, att det ekonomiska utbytet av rätten bleve för kronan tillfredsställande.

Ur yttrandena må återgivas följande.

Egnahemsstyrelsen: Förslaget torde icke lämna arrendatorerna den tryggade betesrätt för deras kreatur, som, med hänsyn till dess stora betydelse i främsta rummet för småbrukarna, borde kunna tillförsäkras dem, utan att kronans intresse trädde för när. Rätt till mulbete, där betesfrågan icke kunde ordnas på annat lämpligt sätt, borde medgivas å förefintlig skogsmark. Enahanda gällde enligt styrelsens mening om möjligheten för arrendatorerna av de s. k. skogsjordbruken och andra mindre jordbruk att erhålla fritt husbehovsvirke.

Överjägmästaren i Smålands distrikt har ifrågasatt, att framför orden i andra stycket »å skogsmark, som i första stycket sägs» insköttes orden »å för ändamålet anordnat kulturbete eller» för att därigenom framhålla önskvärdheten av att skogsmarken befriades från betesgången.

Departements-
chefen.

Jag har icke något att erinra mot utredningsmännens förslag i nu förevarande hänseende. I likhet med dem anser jag alltså, att i fråga om kronoarrendatorernas möjlighet att erhålla husbehovsvirke alla

kronoskogar böra behandlas lika. Enligt stadgandena i paragrafen tillkommer det domänstyrelsen att bestämma, huruvida rätt till husbehovsvirke, bete och lövtäkt skall tillkomma arrendatorerna. Jag förutsätter, att domänstyrelsen kommer att tillse, att arrendator, som nu är tillförsäkrad rätt i nyss angivna avseende, icke utan verkliga skäl framdeles frånges nämnda rätt. Likaså förväntas, att domänstyrelsen i görligaste mån tillser, att arrendatorerna beredes möjlighet att i tillräcklig utsträckning erhålla bete för de kreatur, som vinterfödas å egendomarna.

24 §.

Utr. m. 24 §.

I denna paragraf upptagas bestämmelser om arrendators skyldighet att bebo den arrenderade egendomen. Bestämmelserna äro avfattade enligt utredningsmännens förslag.

25 §.

Utr. m. 25 §, 1908 års kung. 25 p.

Denna paragraf behandlar möjligheterna för arrendatorn att överlåta arrenderätten. Paragrafen överensstämmer i huvudsak med utredningsmännens förslag och innebär i sak icke någon större avvikelse från vad nu gäller. Från utredningsmännens förslag avvika bestämmelserna allenast därutinnan, att den tid, inom vilken dödsbodelägare efter arrendator skall anmäla överlåtelse av arrendet, på hemställan av riksförbundet Sveriges statsarrendatorer, utsträckts från en till tre månader.

26 §.

Utr. m. 26 §, 1908 års kung. 22 p.

Denna paragraf, som innehåller bestämmelser avsedda att reglera förhållandet mellan kronoarrendator samt torpare och lägenhetsinnehavare å kronoegendomarna, är avfattad i enlighet med vad utredningsmännen i detta hänseende föreslagit.

27 §.

Utr. m. 27 §, 1908 års kung. 28 p.

Paragrafen innehåller föreskrifter om besiktningar å jordbruksegendomarna och om avhjälpande av i samband därmed konstaterade brister.

I *utredningsmännens* förslag föreskrives, att besiktningar å egendomarna skola hållas vart femte år eller, där så prövas nödigt, oftare. Denna föreskrift överensstämmer med vad i detta hänseende nu gäller. Till denna föreskrift hava utredningsmännen föreslagit skola läggas den bestämmelsen, att, därest vid besiktning brist konstateras, som bör avhjälpas av arrendatorn, denne skall åläggas att inom viss tid hava utfört

arbetet. Vidare hava utredningsmännen förordat, att i arrendekontrakten alltid skall intagas förbehåll därom, att, för den händelse arrendatorn underlåter att ställa sig föreläggandet till efterrättelse, domänstyrelsen skall äga, där bristen är väsentlig eller eljest genom dess förefintlighet byggnads eller anläggnings bestånd äventyras, ombesörja bristens avhjälpande med skyldighet för arrendatorn att ersätta kronan kostnaden för arbetets utförande.

Domänintendenten i Skaraborgs län har ifrågasatt, att orden i den föreslagna bestämmelsen »där bristen är väsentlig eller eljest genom dess förefintlighet byggnads eller anläggnings bestånd äventyras» utbytas mot orden »där domänstyrelsen anser så nödigt». *Domänintendenten* har därvid framhållit, att det med den av utredningsmännen föreslagna formuleringen kunde befaras, att tvist komme att uppstå beträffande frågan, huruvida bristen vore väsentlig eller ej.

Domänstyrelsen har anfört:

Den av utredningsmännen föreslagna formuleringen angåve just de fall, då anledning för kronan att ingripa förelåge. I paragrafen förutsattes visserligen, att det vore domänstyrelsen, som skulle pröva, om de i paragrafen angivna förutsättningarna vore för handen, men bestämmelsen kunde med den av utredningsmännen tillstyrkta lydelsen giva anledning till tvist. Då det av domänintendenten i Skaraborgs län framförda förslaget i möjligaste mån kunde förväntas undanröja dylik tvist, finge styrelsen förorda, att stadgandet avfattades i enlighet med samma förslag.

*Departements-
chefen.*

Mot utredningsmännens förslag att möjliggöra för domänstyrelsen att framtvinga avhjälpande av vid besiktningar konstaterade allvarigare brister å byggnader och anläggningar har jag intet att erinra. Den kronoarrendator ålagda skyldigheten att underhålla arrenderad egendoms åbyggnad i fullgott skick torde betinga, att kronan erhåller ett effektivt medel mot arrendator, som eftersätter sin skyldighet med avseende å underhållet. Bestämmelsen torde kunna förväntas medföra en ökning av livslängden hos byggnadsbeståndet å kronoegendomarna. Beträffande formuleringen av föreskriften biträder jag domänstyrelsens förslag. Jag förutsätter emellertid, att domänstyrelsen ej använder sig av sin befogenhet enligt nu ifrågavarande bestämmelse i andra fall, än där bristerna äro väsentliga eller eljest genom sin förefintlighet äventyra byggnads eller anläggnings bestånd.

28 §.

Utr. m. 28 §, 1908 års kung. 29 p.

I denna paragraf hava upptagits föreskrifter angående av- och tillträdessyner. Bestämmelserna överensstämja med vad nu gäller med allenast den skillnad, att det enligt förslaget skall tillkomma domänintendenten (nu länsstyrelsen) att i fråga om utseende av synemän iakttaga kronans rätt. Av riksförbundet Sveriges statsarrendatorer föreslagen

ändring, att kronan måtte ikläda sig en tredjedel av synekostnaderna, har jag icke funnit anledning biträda.

29 §.

Utr. m. 30 §.

Beträffande denna paragraf, vilken upptager medgivande för domänstyrelsen att uppdraga åt domänintendenten att pröva ansökning av arrendator om undantag från i lag stadgat förbud för honom att föra stråfoder och gödsel från egendomen, ansluter jag mig till utredningsmännens förslag.

30 §.

Utr. m. 31 §.

I denna paragraf har upptagits den bestämmelsen, att, därest jordbruksegendom är belägen i län, där domänintendent icke finnes anställd, det bör ankomma på domänstyrelsen att förordna jägmästare eller annan lämplig person att i avseende å förekommande kronoegendom utöva de åligganden och befogenheter, som enligt förslagets bestämmelser tillkomma domänintendenten. Vidare har i paragrafen föreskrivits, att det samma skall gälla även beträffande annan jordbruksegendom, därest på sådant sätt besparing i kostnaden för förvaltningen kan vinnas. Paragrafen är avfattad i enlighet med utredningsmännens förslag.

31 §.

Utr. m. 32 §, 1908 års kung. 9 p.

I denna paragraf upptagas vissa bestämmelser rörande utarrenderingen i de fall, då jordbruksegendom skall upplåtas på kortare tid än femton år.

Utredningsmännen hava föreslagit ett stadgande av innehåll, att, då jordbruksegendom skall utarrenderas på kortare tid än femton år, utarrenderingen må ske i den ordning, domänstyrelsen i varje fall bestämmer. Domänstyrelsen medges vidare vid fastställandet av arrendevillkoren obundenhet av förut upptagna bestämmelser i detta kapitel och av stadgandena i allmän lag, i den mån avvikelser från dem må göras.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer anser bestämmelserna olämpliga och onödiga. Förbundet förmenar, att ett utarrenderande på kortare tid än femton år icke bör föranleda, att samtliga ordinära utarrenderingsbestämmelser sättas ur kraft.

Jag har vid avfattningen av denna paragraf anslutit mig till utredningsmännens förslag. Utarrendering på kortare tid än femton år får endast ske i de i 7 § av förslaget angivna undantagsfallen. De exceptionella omständigheter, som föranleda en kortare arrendetid än femton år, medföra ock i många fall, att avsteg måste göras från såväl de beträffande utarrenderingsförfarandet gällande bestämmelserna som de

Departements-
chefen.

vanligen tillämpade arrendevillkoren. Givet är emellertid, att domänstyrelsen icke bör frångå nämnda bestämmelser och villkor i vidare mån än som nödvändigöres av omständigheterna i varje särskilt fall.

Av skilda anledningar hava vissa bestämmelser i 1908 års kungörelse icke upptagits i det förevarande förslaget till förvaltningsgrunder. De bestämmelser, som sålunda uteslutits ur förvaltningsgrunderna, äro bestämmelserna i 12:e punktens andra och tredje stycken angående rätt till dagsverken m. m., i 13:e punkten angående rätt till anläggande av tegelbruk samt i 21:a punkten angående rätt till nyodling och till ersättning därför. Rörande motiven till uteslutandet av berörda bestämmelser tillåter jag mig återropa utredningsmännens motivering å sid 118 o. ff. i deras betänkande. Genom uteslutande ur förvaltningsgrunderna av bestämmelserna i 21:a punkten av 1908 års kungörelse angående rätt till nyodling och till ersättning därför komma — vid det förhållande att inga stadganden därom upptagits i det nu föreliggande förslaget och på grund av 2 § andra stycket i förevarande förslag — de i nyttjanderättslagen 2 kap. 17 § intagna stadganden i detta hänseende i tillämpning. Arrendatorerna av jordbruksegendomarna bliva följaktligen beträffande rätten till nyodling och till ersättning därför likställda med arrendatorerna av enskild jord.

Särskilda bestämmelser om utarrendering av vissa å kronoskogar belägna jordbruksegendomar (skogsjordbruk).

Under denna rubrik hava upptagits de särskilda bestämmelser, som ansetts böra vinna tillämpning vid utarrendering av de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomar, vilka prövas erforderliga för skötseln av skogarna. Åt dessa egendomar har, som förut nämnts, i förslaget givits benämningen skogsjordbruk. Av den ställning dessa egendomar intaga i förhållande till de skogar, å vilka de äro belägna, följer, att vid utarrendering av dem icke till alla delar kunna tillämpas samma bestämmelser som vid utarrendering av övriga kronan tillhöriga jordbruksegendomar under domänstyrelsens förvaltning. Såsom förebild för de särskilda bestämmelserna hava, såsom förut antytts, tjänat gällande lagstadganden angående arrende av fastigheter, som tillhöra bolag eller vissa med dem likställda jordägare, sådana dessa stadganden utformats i norrländska arrendelagen och i 2 kap. nyttjanderättslagen. Av särskilda skäl hava emellertid vissa avvikelser föreslagits från nämnda stadganden.

32 §.

Utr. m. 33 §.

Denna paragraf anger tillämplighetsområdet för de särskilda bestämmelserna.

Utredningsmännen hava såsom förutsättningar för bestämmelsernas

tillämpning uppställt fordran på, att den egendom, som skall utarrenderas, är belägen å kronoskog och att den prövas erforderlig för skogens skötsel. Föreliggande dessa förutsättningar, skall egendomen anses såsom skogsjordbruk.

Utredningsmännen hava i sin motivering till ifrågavarande bestämmelse anfört:

Vid prövningen huruvida en egendom skulle anses erforderlig för skogsskötseln, vilken prövning borde ankomma på domänstyrelsen, borde det i första hand avgörande vara synpunkten å möjligheten att genom egendomens besättande med arrendator tillgodose kronans behov av mera stadigvarande arbetskraft för skogsdriften. Tänkbart vore att för specialbestämmelsernas tillämpning uppställa det villkoret, att vid utarrenderingen arbetskyldighet å skogen ålades arrendatorn. Emellertid skulle ett sådant villkor åtminstone under nuvarande förhållanden, då arbetskyldighet för arrendatorn i det närmaste undantagslöst utesluts ur arrendekontrakten, medföra, att specialbestämmelserna bleve så gott som behövlige. Erforderligheten i och för sig av de särskilda bestämmelserna sammanhängande dock icke med en arrendatorn tilläventyrs ålagd arbetskyldighet utan grundade sig ytterst därå, att arrendatorn för sin utkomst ej kunde lita till allenast jordbruket utan måste för att kunna existera ägna sig även åt skogsarbete. Kronan borde alltid, vare sig arrendatorn hade en genom kontraktet bestämd arbetskyldighet eller icke, kunna räkna med, att han använde sin från jordbruket lediga arbetskraft för skogsarbete åt kronan, i den mån sådant arbete funnes att tillgå. Med hänsyn härtill och då kronan näppeligen kunde för sitt skogsbruk undvara denna arbetskraft, vars ersättande med arbetare från annat håll säkerligen i många fall skulle vara förenat med svårigheter, torde man vara berättigad utgå ifrån att, så snart en å en kronoskog belägen jordbruksegendom, som kronan ansåge sig böra behålla i sin ägo, icke kunde fullt försörja en arrendator, egendomen vore erforderlig för skogens skötsel.

Enligt vad som framginge av uppgifterna över jordbruksegendomarna å kronoskogarna, innehöllo åtskilliga av dem (67 stycken) odlad jord till en vidd, överstigande tjugofem hektar. Det torde kunna utan vidare förutsättas, att jordbruket å samtliga dessa större egendomar gäve arrendatorerna deras fulla utkomst; något mera stadigt arbete å skogarna vore således icke att förvänta av dessa arrendatorer. Då följaktligen berörda egendomar i enlighet med de synpunkter, som nyss utvecklats, icke vore att anse såsom erforderliga för skogarnas skötsel, borde under alla förhållanden dessa egendomar, vilka nu stode under skogsstatens vård och förvaltades i sammanhang med de skogar, å vilka de vore belägna, skiljas från skogsstaten, varav också följde, att vid utarrenderingen av dem skulle följas de allmänna utarrenderingsbestämmelserna. I den mån även andra å kronoskogarna belägna, av skogsstaten nu förvaltade jordbruksegendomar än de nämnda större egendomar vore av den storlek och beskaffenhet i övrigt, att de kunde anses giva full bärgning åt arrendatorerna, borde även de skiljas från skogsstaten och av domänstyrelsen utarrenderas efter samma grunder, som gällde i avseende å utarrendering av de egentliga jordbruksdomänerna. Med vad sist anförts åsyftades i all synnerhet de å kronoparkerna belägna s. k. huvudgårdarna under tjugofemhektarsgränsen.

Som bekant vore för tillämpligheten av norrländska arrendelagen och de särskilda bolagsstadgandena i 2 kap. nyttjanderättslagen uppställda vissa arealgränser för arrendet såväl uppåt som nedåt. Vad anginge maximiarealgränsen vore denna gemensam för båda lagarna, nämligen tjugofem hektar odlad jord. Minimiarealgränsen angäves i norrländska arrendelagen till fyra hektar inrösningsjord och i nyttjanderättslagen till fyra hektar odlad jord.

Genom den av utredningsmännen förutsatta tillämpningen av denna paragraf på det sätt, att såsom skogsjordbruk skulle i intet fall anses jordbruksegendomar med en areal odlad jord överstigande tjugufem hektar, komme tillämplighetsområdet för de föreslagna särskilda utarrenderingsbestämmelserna, vad maximiarealgränsen anginge, att praktiskt taget sammanfalla med tillämplighetsområdet för norrländska arrendelagen och de speciella bolagsstadgandena i nyttjanderättslagen. I motsats till nämnda lag och speciella stadganden förutsatte däremot paragrafen, att de efterföljande särskilda bestämmelserna skulle gälla utan hänsyn till någon minimiareal för arrendet, blott detta avsåge idkande av jordbruk. Någon anledning syntes icke föreligga för att skogsjordbruk av mindre areal än fyra hektar, vare sig inrösningsjord eller odlad jord, skulle i utarrenderingshänseende behandlas annorlunda än skogsjordbruk av större areal. Tvärtom torde det med fog kunna sägas, att arrendatorerna av skogsjordbruk vore i större behov av de förmåner, som de särskilda bestämmelserna medförde, ju mindre skogsjordbruken vore; arrendatorerna av de mindre och minsta egendomarna vore nämligen i högre grad än arrendatorerna av de större för sin utkomst beroende av arbete å kronoskogarna. Konkurrensen mellan jordbruket och skogen om arrendatorernas arbetskraft stode uppenbarligen i omvänd proportion till arrendegårdarnas storlek. Skulle alls som alls en reglering ske även av utarrenderingen av de mindre och minsta skogsjordbruken, torde anledning saknas att ordna denna reglering efter andra grunder än regleringen av utarrenderingen av de större skogsjordbruken.

Överjägmästaren i Östra distriktet har på det bestämdaste avstyrkt, att de å kronoskogarna belägna jordbruken, vilkas areal överstege tjugofem hektar, undandroges skogsstatens förvaltning. Såsom skäl härför har anförts:

Ur flera synpunkter ej minst med hänsyn till fördrjade resekostnader vore det olämpligt, att domänintendenten handhade omvårdnaden och utarrenderingen av en del och jägmästaren av andra lotter å samma skog, helst skogsförvaltningen utförde arbetet väl så bra som domänintendenten. Utredningsmännens uttalande, att arrendatorer å kronoskogarna med jordbruk över tjugofem hektar åker icke skulle vara för sin utkomst beroende av arbetsförtjänsterna å skogarna, vore fullständigt felaktigt. Just arrendatorerna av de större jordbruken vore mest beroende av att erhålla körförtjänster dels för erhållande av medel till erläggande av arrendet och dels för sysselsättning av vid gården anställt tjänstefolk ävensom åt dragarna. Från dessa större jordbruk å kronoparkerna erhöle jägmästaren den mesta körkraften under den ofta korta tiden för vinterkörslor, och det vore i hög grad olyckligt, om skogsförvaltningen skulle undandragas all bestämmanderätt i fråga om dessa jordbruk.

Egnahemsstyrelsen har uppmärksammat, att de särskilda bestämmelser, som förklarats skola gälla för de s. k. skogsjordbruken, icke ansetts

böra gälla vid utarrendering av även torp och andra lägenheter än skogsjordbruken. Enär de sociala synpunkter, som föranlett undantagsställning för dessa jordbruk, ej vore mindre starka i fråga om övriga småbruk, syntes jämställdhet i förevarande hänseende mellan småbruken i fråga vara ett önskemål, vilket om möjligt borde tillgodoses vid förslaget genomförande.

Vid fastställandet av tillämplighetsområdet för de särskilda bestämmelserna rörande skogsjordbruken har jag helt följt utredningsmännens förslag. Att utsträcka bestämmelsernas tillämplighet, på sätt av egna hemsstyrelsen ifrågasatts, synes ej påkallat. Det är framför allt det beroende, vari arrendatorerna å skogsjordbruken för sin existens äro av arbetet å kronoskogarna och av den förvaltande myndigheten, som påkallat dessa bestämmelser. Arrendatorerna å de mindre gårdarna i jordbruksbygderna, vilka gårdar stå under domänintendenternas förvaltning, befinna sig i dessa hänseenden i allmänhet i en annan och bättre ställning än arrendatorerna å skogsjordbruken.

De av överjägmästaren i Östra distriktet uttalade farhågorna för stegring av kostnaderna för förvaltningen av de större jordbruksegendomarna å kronoskogarna, därest dessa ställdes under domänintendenternas in-seende, synas ej hava fog för sig. För undvikande av ökade förvaltningskostnader kan domänstyrelsen i allt fall, med stöd av 30 § i förslaget, uppdraga åt jägmästaren att i avseende å utarrendering av dylik egendom utöva de åligganden och befogenheter, som tillkomma domänintendenten.

33 §.

Utr. m. 34 §.

Utredningsmännen hava föreslagit, att de åligganden och befogenheter, som i avseende å utarrendering av jordbruksegendom och med arrendet sammanhängande förhållanden enligt föregående bestämmelser i förordningen eller eljest tillkomma domänstyrelsen, skola utövas av överjägmästaren. Inskränkning i överjägmästarens befogenheter har dock stadgats med hänsyn till föreskriften i nästföljande paragraf, att det tillkommer domänstyrelsen att i vissa fall kunna bestämma om kortare arrendetid än femton år, varjämte det ansetts böra iakttagas, dels att brandskadeersättningen skall uppbäras av domänstyrelsen, dels ock att frågor om utförande av byggnadsarbeten och om ersättning åt arrendatorn i anledning av arrendet alltid skola avgöras av domänstyrelsen. *Utredningsmännen* hava därjämte intagit en bestämmelse om rätt för överjägmästaren att åt jägmästaren uppdraga prövningen av ansökning av arrendatorn att få från egendomen föra stråfoder och gödsel.

Jag har visserligen intet att erinra däremot, att de åligganden och befogenheter, som i avseende å utarrenderingen av jordbruksegendomar

och med arrendet sammanhängande förhållanden tillkomma domänstyrelsen, skola utövas av överjägmästarna, då fråga är om utarrendering av skogsjordbruk. Emellertid synes det mig mindre lämpligt, att nämnda åligganden och befogenheter i den grundläggande förordningen definitivt bindas vid överjägmästarna. En framtida eventuell omorganisation av överjägmästartjänsterna skulle då nödvändiggöra en ändring av författningen. Jag förordar därför, att i förevarande paragraf intages en bestämmelse av den innebörd, att de åligganden och befogenheter, som i avseende å utarrenderingen och med arrendet sammanhängande förhållanden tillkomma domänstyrelsen, må efter Kungl. Maj:ts bestämmande utövas av överjägmästaren eller annan domänstyrelsen underställd tjänsteman, dock med vissa inskränkningar, som följa av 34 § och av att domänstyrelsen alltid bör hava avgörandet i ekonomiska frågor. I anslutning härtill har viss omformulering skett även av andra stycket i paragrafen.

34 §.

Utr. m. 35 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om arrendetiden vid utarrendering av skogsjordbruk.

Härutinnan hava *utredningsmännen* i huvudsak föreslagit följande. Den reguljära arrendetiden skall vara minst femton och högst tjugo år för de skogsjordbruk, som innehålla minst fyra hektar inrösningsjord eller odlad jord, allt efter egendomens belägenhet antingen i de landsdelar, där norrländska arrendelagen äger tillämpning, eller i annan del av riket. Arrendeavtal, som varit gällande femton år, må dock förlängas på kortare tid. (För skogsjordbruken under fyrahektarsgränsen föreslås ingen lägsta arrendetid, utan får arrendetiden för dem sättas till den för varje fall lämpligaste.) Då särskilda omständigheter föranleda därtill, äger domänstyrelsen bestämma, att upplåtelsen må ske på kortare tid än femton år. Såsom sådana omständigheter angivas särskilt de i 7 § första stycket omförmälda förhållanden, som berättiga till utarrendering av jordbruksegendom i allmänhet på kortare tid än femton år. Vidare får såsom sådan omständighet särskilt anses, att optionsberättigad arrendator, med hänsyn till ålder, hälsotillstånd eller dylikt eller på grund av att han ingått eller har för avsikt att ingå avtal om köp eller arrende av annan fastighet, förklarar sig vilja avsluta arrendeavtal på kortare tid än femton år eller att med hänsyn till kronans skogsbruk det för kronan är av synnerlig vikt, att utarrenderingen sker för kortare tid. Slutligen föreskrives, att, om arrendeavtal är gällande för längre tid än fem år, arrendatorn skall äga uppsäga arrendet till upphörande med utgången av femte arrendeåret. Samma rätt tillkommer arrendatorn jämväl vid utgången av vart femte år därefter.

Såsom motivering till att icke någon minimetid fastställts för skogsjordbruk under fyrahektarsgränsen hava *utredningsmännen* anfört:

För utredningsmännen hade uppgivits, att arrendatorerna av de minsta skogsjordbruken vanligen vore obenägna att binda sig för längre arrenden. Vid de sammanträffanden, som utredningsmännen haft med representanter för denna kategori kronoarrendatorer, hade det också bekräftats, att de, åtminstone för det dåvarande, då på grund av företagna inskränkningar i avverkingarna å kronoskogarna skogsarbete ej alltid kunde beredas arrendatorerna i önskvärd omfattning, ej gärna ville ingå arrendekontrakt för längre tid. Såsom skäl för obenägenheten i detta hänseende hade även uppgivits, att hos arrendatorerna gjorde sig gällande en strävan att, i den mån de ekonomiska resurserna det medgäve, övergå från mindre arrenden till större. I varje fall torde det vara att antaga, att, därest även för de minsta skogsjordbruken föreskreves en minimiarrendetid av femton år, undantagen från denna föreskrift skulle bli regel.

Ur de avgivna yttrandena må här återgivas följande.

Överjägmästaren i Dalarnas distrikt har uppgivit, att en del jägmästare framhållit, att den föreslagna arrendetiden av minst femton år icke torde bli uppskattad av arrendatorerna, vilka i regel själva önska de relativt kort arrendetid med hänsyn till de ombytliga konjunkturen, som rätt under senare tiden.

Överjägmästaren i Bergslagsdistriktet har uttalat sig för en lägsta arrendetid för skogsjordbruken av tio år.

Överjägmästaren i Västra distriktet anser, att alla begränsande bestämmelser angående arrendetiden borde borttagas beträffande gårdar med mindre areal odlad jord än tio hektar, vilket finge betraktas såsom bärighetsgränsen för ett självständigt jordbruk. Skulle emellertid någon minimitid fastställas, borde den bestämmas till högst fem år.

Domänstyrelsen har förklarat sig icke kunna godtaga förslaget om en så lång arrendetid som femton år. Styrelsen har i detta hänseende anfört:

En upplåtelse av fastigheterna för så långa tidsperioder skulle väsentligt inskränka styrelsens möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt utnyttja fastigheterna för skogarnas skötsel, vilket ändamål fastigheterna ju ändå i främsta rummet vore avsedda att tjäna. Främjandet av egna hemsbildningen å skogarna i enlighet med av statsmakterna fastställda riktlinjer skulle härigenom även komma att förryckas. I stället för att såsom nu försäljningar till arrendatorerna genomfördes, i den mån övriga förutsättningar vore för handen, kunde frågor härom vid en tillämpning av utredningsmännens förslag i regel endast upptagas till behandling vart femtonde år. Styrelsen vore icke heller övertygad om, att den längre arrendetiden komme att tjäna arrendatorernas intressen. Arrendatorerna hade visserligen möjlighet att enligt tredje stycket i paragrafen uppsäga arrendet till upphörande med utgången av vart femte år, men då förlorade de också rätten att därefter kvarstanna vid arrendet. Styrelsen ville ur nu angivna synpunkter bestämt avstyrka förslaget om fastställande av minimiarrendetiden för skogsjordbruken över fyra hektar till femton år. En minimiarrendetid för dessa jordbruk av i regel fem år syntes styrelsen fullt tillräcklig. Efter utgången av denna tidrymd hade vederbörande innehavare förvärvat företrädesrätt vid jordbrukets fortsatta utarrendering, om han brukat egendomen väl. Det vore så myc-

ket mindre anledning att motsätta sig den av styrelsen förordade jämkningen, som arrendatorerna av skogsjordbruken skulle tillförsäkras optionsrätt, vilken förmån icke tillkomme arrendatorerna under bolag och med dem likställda rättssubjekt.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet har anfört, att de små kronoarrendatorerna själva inom förbundets hittillsvarande verksamhetsområde, Norrland och Dalarna, icke haft några betänkligheter mot en femtonårig arrendetid. Även om man med hänsyn till de delade meningarna bland arrendatorerna i Värmland och Bergslagen tvekade att föreslå samma arrendetid för små som för stora jordbruk, borde det enligt förbundets mening i varje fall allvarligt övervägas, om icke åtminstone en femårig minimitid borde föreskrivas för arrenden under fyrahektarsgränsen.

Departements-
chefen.

Jag har vid avfattningen av denna paragraf anslutit mig till vad utredningsmännen föreslagit. Bestämmelserna om arrendetidens längd överensstämja med motsvarande föreskrifter i norrländska arrendelagen och de speciella bolagsstadgandena i 2 kap. nyttjanderättslagen. Det torde i förevarande hänseende icke vara lämpligt att avvika från nämnda stadganden.

De omständigheter, som särskilt må föranleda en kortare arrendetid, hava däremot icke angivits i full överensstämmelse med motsvarande stadganden i norrländska arrendelagen och allmänna nyttjanderättslagen. Att såsom skäl för dispens upptaga det i nämnda lagar angivna förhållandet, att på grund av det arrenderade områdets beskaffenhet och omfattning arrendatorn icke av jordbruket kunde erhålla sin huvudsakliga bärgning, torde nämligen icke stå i god överensstämmelse med de för behövligheten överhuvudtaget av ifrågavarande särskilda bestämmelser för skogsjordbruken åberopade skälen. Berörda förhållande har därför icke upptagits bland de särskilda dispensgrunderna. Däremot hava, i enlighet med utredningsmännens förslag, såsom särskilda omständigheter, berättigande till dispens, angivits vissa andra omständigheter, vilka anknyta sig till arrendatorns personliga förhållanden.

35 §.

Utr. m. 36 §.

Denna paragraf behandlar arrendeuppskattningen på skogsjordbruken. *Utredningsmännen* hava föreslagit, att arrendeuppskattningen skall, liksom nu, verkställas av vederbörande jägmästare ensam. Vidare hava utredningsmännen förordat, att, därest arrendetiden är bestämd till minst femton år, optionsberättigad arrendator skall äga att, om han ej åtnöjes med de av överjägmästaren fastställda arrendevillkoren, i samband med anförande av besvär hos domänstyrelsen över överjägmästarens beslut påfordra ny arrendeuppskattning. Domänstyrelsen skall då förordna om dylik arrendeuppskattning, och skall denna i sådant fall hållas av en nämnd, bestående av jägmästaren eller annan som styrelsen utser såsom ordförande samt två sådana uppskattningsmän, som omförmälas i 8 §

1 mom. En obetingad rätt att påfordra och erhålla arrendeuppskattning med nämnd har således, där överjägmästaren bestämt arrendetiden till minst femton år, tillagts optionsberättigad arrendator, som hos domänstyrelsen anfört besvär över överjägmästarens beslut.

Utredningsmännen hava motiverat sitt förslag i huvudsak sålunda:

Genom den medgivna rätten för optionsberättigad arrendator att påfordra arrendeuppskattning med nämnd i alla de fall, då arrendetiden bestämts till femton år, komme i regel arrendatorerna av de skogsjordbruk, å vilka jordbruket vore av någon betydelse, att erhålla dylik rätt. Enligt förslaget finge nämligen skogsjordbruk om minst fyra hektar endast i undantagsfall utarrenderas på kortare tid än femton år. Däremot komme arrendatorerna av de mindre skogsjordbruken i allmänhet icke att bliva delaktiga av rätten att påfordra arrendeuppskattning med nämnd, då arrendetiden för berörda skogsjordbruk, enligt vad antagas finge, i regel komme att bestämmas till kortare tid. För sistnämnda arrendatorer gjorde sig intresset av att kunna påfordra en omprövning av den av jägmästaren verkställda arrendeuppskattningen uppenbarligen ej gällande i lika hög grad som för arrendatorerna av de större arrendegårdarna. Arrendeavgiften för de mindre gårdarna vore i allmänhet jämförelsevis ringa och kunde knappast fluktuera i någon nämnvärd grad. Vid arrendeuppskattningen toges huvudsakligen hänsyn till åbygdnadernas storlek och beskaffenhet. Några så komplicerade spörsmål torde icke kunna uppstå, att jägmästaren icke skulle kunna ensam pröva dem utan att därigenom arrendatorns intressen bleve åsidosatta. På grund av det anförda och jämväl med hänsyn till önskvärdheten av att förvaltningskostnaderna för skogsjordbruken i görligaste mån hölles nere, syntes den omförmälda begränsningen av rätten till erhållande av ny arrendeuppskattning motiverad.

Mot de föreslagna bestämmelserna hava åtskilliga erinringar gjorts.

Överjägmästaren i Bergslagsdistriktet anser, att det till förekommande av onödigt påkallande av arrendeuppskattningar med nämnd syntes skäligt, att arrendatorn deltog i halva kostnaden för dylik ny arrendeuppskattning åtminstone i de fall, då den nya uppskattningsförrättningen ej föranledde ändring i de av överjägmästaren fastställda arrendevillkoren.

Domänstyrelsen har beträffande bestämmelserna om rätt för arrendatorerna att påfordra arrendeuppskattning med nämnd anfört bland annat följande.

Dessa bestämmelser måste komma att förorsaka domänverket ökade kostnader. Genom införande av en absolut rätt för arrendator att påfordra och erhålla arrendeuppskattning med nämnd kunde befaras, att vid dessa jordbruk som regel dubbla uppskattningsförrättningar måste hållas. En dylik anordning kunde icke vara betingad av omständigheterna. Ville man nödvändigt införa en möjlighet för arrendatorn att få sin rätt prövad av en uppskattningsnämnd, borde det överlätas åt domänstyrelsen att efter besvär från arrendatorn avgöra, huruvida hållandet av arrendeuppskattning med nämnd kunde anses påkallat. Styrelsen finge då infordra närmare uppgifter rörande jordbruket och kunde, om anledning därtill ansåges föreligga, utan omgång medgiva jämkning i arrendevillkoren. Vore styrelsen tveksam beträffande något arrende

eller skulle många besvär från samma distrikt inkomma, vore det lämpligt, att frågan finge prövas vid ny uppskattning med nämnd. När sådan uppskattning hölles, borde dessutom arrendatorn vara skyldig bidra till halva kostnaden för förrättningen.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet har anfört, att, när det gällde arrendeuppskattning, likställighet borde råda mellan stora och små arrendatorer, liksom mellan längre och kortare arrenden. Rätten att begära arrendeuppskattning komme, enligt förbundets mening, säkerligen icke att missbrukas.

Även *Svenska sågverksindustriarbetareförbundet* har ifrågasatt, om icke även beträffande utarrendering på kortare tid än femton år optionsberättigad arrendator borde medgivas rätt att påfordra arrendeuppskattning. Farhågorna för att en dylik rätt skulle genom missbruk komma att åsamka onödiga kostnader borde enligt förbundets uppfattning icke hindra, att denna rent principiellt sett riktiga likställighet genomfördes.

Departements-
chefen.

Beträffande bestämmelserna i denna paragraf har jag icke kunnat helt godtaga utredningsmännens förslag. Visserligen bör arrendeuppskattning å skogsjordbruk i regel verkställas av vederbörande jägmästare ensam. Det kan nämligen av kostnadsskäl icke ifrågakomma att å samtliga skogsjordbruken, vilkas antal uppgår till omkring 4,000 och beträffande vilka arrendebeloppen ofta äro blygsamma, städse anordna uppskattningsförrättning med nämnd, på sätt sker å andra jordbruksegendomar under domänstyrelsens förvaltning. I likhet med utredningsmännen finner jag det ock skäligt, att en arrendator av ett skogsjordbruk, som förvärvat optionsrätt till arrendet, beredes möjlighet att, därest han anser sig icke kunna godtaga de fastställda arrendevillkoren, få dessas skälighet prövad vid uppskattningsförrättning med nämnd. Att begränsa optionsberättigad arrendators möjlighet därutinnan till de fall, då skogsjordbruket skall utarrenderas på minst femton år, synes däremot icke befogat. Det måste nämligen framstå såsom en orättvisa för arrendatorerna av de mindre gårdarna, vilka i de flesta fall torde komma att erhålla korttidsarrenden, om dem icke tillerkännes samma möjlighet som arrendatorerna å de större egendomarna att få arrendevillkoren bedömda av en uppskattningsnämnd. Att, på sätt domänstyrelsen föreslagit, medgiva alla arrendatorer rätt att begära uppskattningsförrättning med nämnd men lägga i domänstyrelsens hand att avgöra, huruvida dylik uppskattningsförrättning skall äga rum, synes mig icke heller fullt lämpligt. Det måste anses otillfredsställande att åt domänstyrelsen, som ju dock är den ena parten i arrendeförhållandet, överlämna avgörandet av dylika angelägenheter. Jag anser, att förevarande spörsmål bör så lösas, att envar optionsberättigad arrendator, som ej åtnöjes med fastställda arrendevillkor, lämnas möjlighet att hos domänstyrelsen begära arrendeuppskattning med nämnd. Domänstyrelsen bör därefter söka träffa uppgörelse med arrendatorn angående arrendevillkoren. Endast för den händelse, att dylik

uppgörelse icke kan träffas, skall domänstyrelsen förordna om uppskattningsförrättning med nämnd, vilken skall hava den av utredningsmännen föreslagna sammansättningen. I överensstämmelse härmed har 35 § av mig avfattats.

36 §.

Utr. m. 37 §.

I denna paragraf behandlas utarrenderingsförfarandet, då optionsrätt icke äger rum eller har förfallit. Jag har i huvudsak anslutit mig till vad utredningsmännen härom föreslagit. Endast några mindre jämkningar i utredningsmännens förslag hava vidtagits, föranledda av den ändring, jag under 33 § förordat i förslaget till undvikande att, beträffande utarrenderingen av skogsjordbruket, vid överjägmästarna ovillkorligen bindas de åligganden och befogenheter, som i avseende å utarrenderingen av andra jordbruksegendomar tillkomma domänstyrelsen.

37 §.

Utr. m. 38 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om arrendeavgiften samt tiden och sättet för dess erläggande. Beträffande dessa bestämmelser har jag helt anslutit mig till utredningsmännens förslag.

38 §.

Utr. m. 39 §.

I denna paragraf behandlas kronans byggnads- och underhållsskyldighet.

Utredningsmännen hava föreslagit bestämmelser, vilka i väsentlig mån avvika från de i 13 § intagna allmänna bestämmelserna om byggnadsfrågans ordnande vid kronoarrenden. Enligt utredningsmännens förslag i nu förevarande hänseende åligger det kronan att tillhandahålla arrendatorn för jordbruket nödiga byggnader. Arrendatorn skall således icke kunna genom arrendekontraktet åläggas att verkställa erforderlig nybyggnad. Vad angår underhållsskyldigheten hava utredningsmännen föreslagit, att kronan skall hava skyldighet att å de nödiga byggnaderna verkställa de för deras bibehållande i brukbart skick erforderliga reparationer, som ej äro av endast mindre omfattning. Begreppet reparationer av mindre omfattning har definierats på samma sätt som i 8 § norrländska arrendelagen och 2 kap. 48 § nyttjanderättslagen. Vidare hava utredningsmännen upptagit den föreskriften, att i arrendekontraktet skall intagas bestämmelse om vilka byggnader kronans byggnadsskyldighet omfattar. Vissa bestämmelser hava även lämnats för det fall, att arrendatorn äger åbyggnaderna å skogsjordbruket eller inga sådana finnas.

Utredningsmännen hava beträffande förslaget, i vad det avser byggnadsskyldigheten, i sin motivering anfört:

I fråga om nybyggnadsskyldigheten innebure förslaget intet avsteg från vad för närvarande vid utarrendering av de under skogsstaten ställda arrendegårdarna tillämpades. Kronan själv ombesörjde redan nu, att gårdarna vore bebyggda med nödiga hus. Enligt vad utredningsmännen inhämtat vore tillvägagångssättet vid nybyggnads utförande i allmänhet följande. Vederbörande jägmästare uppgjorde för sitt revir ett förslag till de nybyggnader, som han ansåge erforderliga under det nästföljande året. Sedan förslaget av överjägmästaren med eget yttrande insänts till domänstyrelsen, granskade styrelsen detta och bestämde det belopp, som finge under året disponeras för nybyggnadsändamål. Jägmästaren låte därefter utföra de av domänstyrelsen medgivna arbetena antingen, efter infordrande av anbud, genom entreprenör eller ock i kronans egen regi. Inom en del revir (i Bergslagen) förekomme stundom byggnadsarbeten till sådan omfattning, att det funnits lämpligt anställa en byggmästare, som kontinuerligt utförde byggnadsarbeten för kronan. Någon gång kunde avtal träffas med vederbörande arrendator om utförande av erforderligt byggnadsarbete mot ersättning, som utbetalades, i mån som arbetet utfördes. Utredningsmännen föreställde sig, att även framdeles byggnadsfrågan vid skogsjordbruken borde kunna ordnas i huvudsak på samma sätt som hittills.

Vad angår kronans underhållsskyldighet hava utredningsmännen anfört:

Det hade under utredningsmännens överläggningar i den nu förevarande frågan framkommit förslag, att i de fall, då fullt underhåll av byggnaderna nu funnes arrendatorerna ålagt, detta system även framdeles borde tillämpas, åtminstone såvitt anginge skogsjordbruk över fyrahektarsgränsen. Såsom skäl härför hade anförts i huvudsak, att det tillämpade systemet fungerat väl och att, därest kronan alltid skulle vara pliktig utföra de större reparationerna, detta skulle medföra såväl ett minskat intresse från arrendatorernas sida att iakttaga aktsamhet vid byggnadernas användande som ock ökad kostnad för kronan för byggnadsunderhållet utan möjlighet att höja arrendeavgifterna i motsvarande grad. Den omständigheten, att det nuvarande systemet kunde hava fungerat väl — vilket dock syntes hava bedömts endast under hänsyn till kronans intresse — uteslöte icke, att det av utredningsmännen föreslagna systemet kunde fungera än bättre, åtminstone om hänsyn toges även till arrendatorernas berättigade intresse. Gränsen mellan nybyggnad och större reparationer vore synnerligen obestämd. Det syntes ej böra förekomma, att nu ifrågavarande i allmänhet ekonomiskt svaga arrendatorer, vilka icke funnits böra åläggas någon nybyggnadsskyldighet ens mot kontant ersättning, skulle tillförbindas en underhållsskyldighet, som omfattade även avhjälpandet av större brister. Kostnaden härför kunde ofta uppgå till betydande belopp; i allt fall kunde arrendatorn, då han inginge ett arrendekontrakt, i vilket full underhållsskyldighet ålades honom, icke med tillförlitlighet bedöma omfattningen av den tunga, han därigenom åtog sig. För utredningsmännen framstode det, då nu även utarrenderingen av kronans skogsjordbruk skulle regleras, såsom kanske det mest angelägna, att de arrendatorer, som för närvarande hade sig full underhållsskyldighet ålagd, befriades från denna börda. Väl kunde det måhända ej undvikas, att genom ett godkännande av utredningsmännens förslag kronans utgifter för skogsjordbruken bleve i någon mån höjda. Men intressena borde vägas mot varandra. Det

sociala intresset, att dessa arrendatorer, som nu förde en nog så tung kamp för tillvaron, finge en välbehörlig förbättrad ställning, borde väga tyngre i vågskålen än det ekonomiska intresset, att kronans utgifter för skogsjordbruken ej ökades.

I 8 § norrländska arrendelagen och 2 kap. 48 § allmänna nyttjanderättslagen förekomme vissa stadganden i avseende å det fall, att ett bolag bruste i sin lagenliga byggnads- och underhållsskyldighet. Då det icke kunde förutsättas, att kronan skulle underlåta fullgöra vad kronan enligt förevarande paragraf ålåde, hade några bestämmelser motsvarande de förenämnda bolagsstadgandena icke ansetts erforderliga. Däremot hade till förebyggande av ovisshet vare sig från kronans eller från arrendatorns sida beträffande omfattningen av kronans skyldighet föreslagits ett särskilt stadgande, att i arrendekontraktet skulle intagas bestämmelse om vilka byggnader kronans byggnads- (och underhålls-) skyldighet skulle omfatta.

Mot de föreslagna bestämmelserna beträffande underhållsskyldigheten har *flertalet överjägmästare* anfört starka betänkligheter. De hava allmänt varit av den uppfattningen, att bestämmelserna komme att för kronan bliva synnerligen betungande och ekonomiskt ofördelaktiga. De flesta överjägmästarna hava givit uttryck åt den uppfattningen, att arrendatorerna å skogsjordbruken — i allt fall arrendatorerna å de större skogsjordbruken — borde själva svara för underhållet av byggnaderna. Ur överjägmästarnas yttranden må här anmärkas:

Överjägmästaren i Bergslagsdistriktet har uttalat, att bestämmelserna om underhållsskyldigheten vore måhända riktiga vid de mindre arrendeställena, vilkas innehavare stundom av ekonomiska skäl ej mäktade ombesörja större reparationer. Arrendatorer av jordbruk av den storleksordning, att dess innehavare och hans familj därav kunde erhålla sin huvudsakliga bärgning, s. k. självständiga jordbruk, som i mellersta Sverige torde motsvara jordbruk om cirka 10 hektar eller mera odlad jord, borde svara för allt underhåll av husen i enlighet med vad allmänna arrendelagen förutsatte.

Jag har beträffande föreliggande paragraf icke funnit anledning avvika från vad utredningsmännen föreslagit. Bestämmelsen att byggnadsskyldigheten skall åvila kronan innebär, såsom utredningsmännen framhållit, i förhållande till vad nu gäller ingen nyhet. Genom denna bestämmelse har således i författning fastställts den för närvarande tillämpade ordningen, att kronan ombesörjer uppförandet av nödiga byggnader å de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna. Vilka byggnader som äro att anse såsom nödiga tillkommer det kronan att avgöra.

Underhållsskyldigheten å de med kronans hus bebyggda gårdarna har i paragrafen ordnats i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller beträffande arrenden under bolag. De av utredningsmännen för den föreslagna ordningen anförda skälen synas bärande och kunna av mig godtagas. Det är ock att märka, att den nya ordningen icke innebär en fullständig nyhet, då kronan beträffande en stor del arrenden redan nu åtagit sig en del av underhållet. Genom den föreslagna ordningen vinnes

*Departements-
chefen.*

emellertid i förevarande hänseende likformighet över hela landet, något som måste anses eftersträfvansvärt. Det av vissa överjägmästare framförda förslaget att pålägga arrendatorerna av arrendegårdar med en areal odlad jord av 10 hektar eller däröver hela underhållet synes mig icke lyckligt. Härigenom skulle beträffande kronoarrendena införas en ny arealgräns, olik den i allmänna arrendelagarna fastställda, ett förhållande som måste betraktas som olämpligt.

39 §.

Utr. m. 40 §.

I denna paragraf berättigas, med hänsyn till att skogsjordbruken förvaltas av skogsstaten, jägmästaren att bestämma det belopp, vartill kronan tillhöriga åbyggnader å skogsjordbruk skola vara brandförsäkrade. Motsvarande befogenhet vid utarrendering av andra kronoegendomar tillkommer enligt 14 § 1 mom. domänintendenten. Paragrafen har avfattats i enligt med utredningsmännens förslag.

40 §.

Utr. m. 41 §.

Första stycket i denna paragraf, som behandlar arrendatorernas hävde- och underhållsskyldighet, är avfattat i överensstämmelse med vad utredningsmännen föreslagit och är i huvudsak lika med motsvarande i 2 kap. 50 § nyttjanderättslagen innehållna stadganden angående bolagsarrendatorers hävde- och underhållsskyldighet.

I andra stycket av paragrafen har, i likhet med vad utredningsmännen föreslagit, upptagits ett stadgande därom, att rätt att uppbära ersättningsbelopp, varom förmäles i 17 § andra stycket, icke tillkommer arrendatorn. Stadgandet är betingat av det sätt, varpå enligt första stycket arrendatorernas hävde- och underhållsskyldighet reglerats.

41 §.

Utr. m. 42 §.

I denna paragraf har, i anslutning till utredningsmännens förslag, intagits en föreskrift därom, att förbehåll, som avses i 19 §, icke må intagas i arrendekontraktet. Det har nämligen icke ansetts lämpligt eller behöfligt att för arrendena av skogsjordbruk uppehålla den i 19 § upptagna föreskriften angående arrendators skyldighet att mottaga ersättning för vid täckdikning använda tegelrör genom avkortning i arrendavgiften.

42 §.

Utr. m. 43 §.

Denna paragraf behandlar rätten till fiske för husbehov.

Utredningsmännen hava föreslagit, att arrendatorn icke må förbjudas att för husbehov nyttja fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vi-

dare mån än såvitt angår visst fiskevatten, där kronan låtit vidtaga särskild åtgärd till fiskets förbättrande, eller kräftfångst.

Mot denna föreskrift hava följande erinringar framförts.

Överjägmästaren i Bergslagsdistriktet: Den föreslagna bestämmelsen medförde vid så långa arrendetider, som förslaget förutsatte, avsevärda inskränkningar i skogsstatens möjligheter att genom vidtagande av särskilda åtgärder förbättra fisket. Det syntes därför önskvärdt, att husbehovsrätten till fiske finge undantagas vid visst fiskevatten, ej blott i de fall, då kronan låtit vidtaga särskilda åtgärder till fiskets förbättrande, utan även i de fall, då kronan hade för avsikt att under arrendetiden vidtaga dylika åtgärder.

Domänstyrelsen har uttalat: Det kunde inträffa, att till den arrenderade jorden hörde ett större fiskevatten, vars huvudsakliga del kunde bättre ekonomiskt nyttiggöras, om denna med andras uteslutande upplättes på särskilt arrende till viss person. Kronan borde då icke vara betagen möjligheten att, även om icke särskilda åtgärder vore vidtagna till fiskets förbättrande, hänvisa jordbruksarrendatorn att för sitt husbehov fiska i viss bestämd del av fiskevattnen, helst då invid jordbrukets stränder. Ett annat förhållande skulle kunna medföra en icke oväsentlig minskning i den för den särskilda fiskerättsupplåtelsen eljest påräkneliga arrendeavgälden. Vidare kunde två eller flera arrendelotter lyda under samma kamerala jordeboksenhet, till vilket fisket hörde; kronan borde då kunna anvisa envar av de särskilda jordbruksarrendatorerna sin bestämda del av fisket, där han med uteslutande av annan ägde fiska till husbehov.

Vid avfattningen av denna paragraf har jag anslutit mig till de av utredningsmännen föreslagna bestämmelserna. Dessa överensstämma med motsvarande stadganden i 23 § norrländska arrendelagen och 2 kap. 52 § nyttjanderättslagen. Enligt min mening föreligger icke skäl att avvika från vad i förevarande hänseende stadgats beträffande arrende under bolag. *Departements-
chefen.*

43 §.

Utr. m. 44 §.

I denna paragraf meddelas föreskrifter om besiktningar.

I detta hänseende hava *utredningsmännen* föreslagit, att besiktningar, som enligt 27 § skola hållas å utarrenderade jordbruksegendomar, skola, såvitt angår skogsjordbruk, förrättas av jägmästaren. Vidare hava utredningsmännen upptagit en föreskrift, att föreläggande i enlighet med andra stycket i 27 § icke må meddelas vid besiktningar å skogsjordbruk.

Domänstyrelsen har anmärkt, att det torde få anses skäligt, att å skogsförvaltningen inrymdes befogenhet att förelägga arrendatorn att utföra de reparationsarbeten, för vilka han enligt kontraktet hade att svara. Svårigheter torde i annat fall uppstå att få arrendatorerna att fullgöra dem åvilande underhållsskyldighet.

Paragrafen har avfattats i enlighet med vad utredningsmännen förordat. Med hänsyn till det sätt, varpå frågan om arrendatorns hävde- och *Departements-
chefen.*

underhållsskyldighet enligt 40 § ordnats, har jag ansett lämpligt att bibehålla den av utredningsmännen föreslagna föreskriften, att föreläggande i enlighet med andra stycket i 27 § icke må meddelas vid besiktningar å skogsjordbruk.

44 och 45 §§.

Utr. m. 45 och 46 §§.

Dessa paragrafer, av vilka den förra lämnar vissa föreskrifter om av- och tillträdessyner och den senare innehåller bestämmelser om utarrendering på kortare tid än femton år, äro avfattade i enlighet med utredningsmännens förslag.

3 kap. Om utarrendering för annat ändamål än jordbruk.

46 §.

Utr. m. 47 §.

Förevarande paragraf innehåller en bestämmelse av innebörd, att vid utarrendering av lägenhet för annat ändamål än jordbruk den utarrenderande myndigheten äger full frihet att efter för handen varande omständigheter bestämma såväl ordningen för upplåtelsen som villkoren därför. Därvid skall likväl iakttagas den i 2 kap. 57 § fjärde stycket nyttjanderättslagen förekommande bestämmelsen, att genom förbehåll i avtalet icke må stadgas inskränkning i arrendatorns rätt att vid överlåtelse av fastigheten kvarsitta och att ej heller för arrenderättens förverkande må stadgas annan grund än 2 kap. 36 och 37 §§ nämnda lag bestämma. Paragrafen är avfattad i enlighet med vad utredningsmännen i detta hänseende föreslagit.

4 kap. Om tillämpningsföreskrifter.

47 §.

Utr. m. 48 §.

Denna paragraf, som är avfattad i enlighet med utredningsmännens förslag, innehåller bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av de i förordningen angivna förvaltningsgrunderna. Dylika föreskrifter hava, såsom förut nämnts, utarbetats av utredningsmännen. I anledning bland annat av myndigheternas yttranden torde vissa jämkningar i de föreslagna föreskrifterna erfordras. Sedan frågan om förvaltningsgrunderna blivit slutligen avgjord och förenämnda förslag till tillämpningsföreskrifter underkastats ytterligare granskning, har jag för avsikt underställa förslaget Kungl. Maj:ts prövning.

Övergångsbestämmelser.

Förordningen torde böra träda i kraft den 1 januari 1935.

Till reglerandet av förhållandet mellan den nya ordningen, å ena sidan, samt 1908 års kungörelse och eljest hittills tillämpad ordning beträffande utarrendering av jordbruksegendomarna under domänstyrelsens förvaltning, å andra sidan, äro vissa övergångsbestämmelser erforderliga. Mot de av utredningsmännen i detta hänseende föreslagna stadganden har jag i huvudsak intet att erinra. Emellertid torde det för underlättandet av överflyttningen av länsstyrelsernas befattning med kronans jordbruksdomäner till domänstyrelsen och domänintendenterna böra lämnas möjlighet för Kungl. Maj:t att medgiva, att övergången till den nya organisationen må ske successivt under tiden omkring den 1 januari 1935. Bland övergångsbestämmelserna har därför upptagits ett stadgande härom. Vidare har med hänsyn till att jag, såsom i samband med 18 § anförts, ansett lämpligt att ur förvaltningsgrunderna utesluta föreskriften, att ny arrendator skall tillförbindas att för arbete med trädesbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädessådd samt för utsädet lämna företrädaren ersättning, erfordrats ett ytterligare tillägg till de av utredningsmännen föreslagna övergångsbestämmelserna i syfte att tillgodose de nuvarande arrendatorernas rätt till nämnda ersättning. I övergångsbestämmelserna har därför upptagits en föreskrift av innehåll, att, därest arrendator enligt arrendekontrakt är berättigad till ersättning i nyssberörda hänseende, domänstyrelsen skall i enlighet med vad i kontraktet finnes föreskrivet gälda arrendatorn ersättningen vid arrendeperiodens slut.

7. Organisatoriska förändringar.

Jag övergår härefter till behandling av de organisatoriska förändringar, som på grund av domänverkets övertagande av länsstyrelsernas bestyr med utarrenderingen av jordbruksdomänerna eller av andra anledningar erfordras.

Utredningsmännens betänkande.

Utredningsmännen hava lämnat vissa uppgifter angående samtliga kostnader för länsstyrelsernas befattning med domänerna, däri inberäknade kostnaderna för bestyren med försäljningarna. Därvid hava de erinrat, att i det betänkande, som den 30 juni 1931 avgavs med förslag till huvudgrunder för en decentraliserad förvaltning av prästlönejorden m. m., nämnda kostnader uppskattats till 125,000 kronor årligen. Under år 1932 hade domänstyrelsen från länsstyrelserna infordrat uppgifter å de ungefärliga utgifter, som under åren 1929, 1930 och 1931 åsamkats länsstyrelserna i omförmälda hänseende. Enligt dessa uppgifter skulle

medelkostnaden för år under sagda tre år för den å landskontoren anställda, för ändamålet erforderliga personalen uppgå till 70,129 kronor. Härefter inginge icke kostnader för skrivmaterialier och för lokalhyra, där sådan förekommit, och icke heller ersättning för häradskrivarernas, magistraternas och landsfiskalernas arbete med debitering och uppbörd av arrendemedel samt för delgivningar i ärenden rörande kronodomänerna.

Frigörandet av länsstyrelserna från befattningen med utarrenderingen av domänerna kommer enligt förslaget att medföra ökat arbete för domänstyrelsen, i det att länsstyrelsernas nuvarande åligganden i berörda hänseende i viss utsträckning överflyttas på domänstyrelsen. Utredningsmännen hava lämnat en redogörelse för de förändringar beträffande domänstyrelsens tjänsteåligganden, som skulle bli en följd av den förändrade organisationen. Av denna redogörelse må i detta sammanhang återgivas följande.

De huvudsakliga skyldigheter med avseende å upprättande eller komplettering av *kartor* över kronodomäner, som på grund av Kungl. Maj:ts skrivelse till domänstyrelsen den 25 september 1896 åvilade länsstyrelserna, komme att härefter överflyttas på domänstyrelsen. Styrelsen finge sålunda att avgöra, om nya kartor behövde upprättas eller om äldre kartor vore i behov av komplettering, ävensom att i samband därmed meddela nödiga föreskrifter.

På grund av bestämmelsen i 8 § 1 mom. andra stycket av de föreslagna förvaltningsgrunderna ankomme det på domänstyrelsen att bestämma de områden, för vilka *uppskattningsmännen* skulle utses.

Domänstyrelsen skulle övertaga bestyret med verkställande av *hembud*, när vid förnyad utarrendering arrendator tillerkänts optionsrätt.

Domänstyrelsen skulle ombesörja länsstyrelsernas och kronobetjäningens åligganden jämväl i avseende å verkställandet av övriga *delgivningar*, infördandet av förklaringar och handlingar samt införskaffandet av utredningar.

När arrende skulle utbudas under hand eller å offentlig auktion, hade domänstyrelsen att utarbeta erforderliga *kungörelser* ävensom ombesörja dessas införande i lämpliga tidningar eller tidskrifter.

I fråga om *kassaredovisningen* och länsstyrelserna i samband därmed åvilande uppgifter hade utredningsmännen icke ansett lämpligt, att dessa göromål överflyttades på domänintendenterna. Med den utveckling postgiroväsendet numera erhållit torde hinder icke heller möta mot att kassaredovisningen och därmed sammanhängande bestyr sköttes centralt hos domänstyrelsen.

Vad anginge *uppbörden* av arrendeavgifter vore domänstyrelsens kamrerarkontors åligganden för närvarande inskränkta till månatlig granskning av länsstyrelsernas räkenskaper samt kontroll av att samtliga kontrakterade arrendeavgifter bleve inbetalade med vederbörliga belopp. För sistnämnda ändamål fördes å kontoret en arrendeliggare enligt viscardsystemet, där varje utarrenderad egendom hade sitt särskilda kort, å vilket med ledning av länens räkenskaper eller erhållna avskrifter av domänstyrelsens beslut antecknades kontrakterat arrendebelopp, arrendetid, medgivna arrendeavkortningar, inbetalda belopp samt eventuellt medgivna betalningsansånd m. m. Då kontoret härefter i första hand skulle omhänderhava dessa uppgifter, torde det bli nödvändigt att

upplägga ett särskilt förfallosystem över samtliga arrendeavgifter, vilka skulle inbetalas till domänstyrelsen. Förandet av detta system komme givetvis att kräva stor noggrannhet och omsorg. Det torde också i detta sammanhang böra anmärkas, att arrendebeloppens storlek hädanefter i alltjämt ökad omfattning måste uträknas med ledning av gällande markgångspriser å vissa slag av spannmål, smör m. m. Med ledning av det upplagda förfallosystemet borde kravbrev i god tid före förfalldagen tillställas samtliga arrendatorer.

Inflytande avgifter komme att direkt tillföras domänstyrelsens postgirokonto i Stockholm, och styrelsens kassakontor erhöle därigenom ökat arbete. I likhet med vad som för närvarande skedde beträffande oguldna virkeslikvider torde det bliva lämpligt, att kamrerarkontoret förnyade kraven till samtliga arrendatorer, vilka icke inom 14 dagar efter förfalldagen erlade likvid. Därest denna anmaning icke ledde till önskat resultat inom ytterligare 14 dagar, torde indrivningsuppdrag böra lämnas åt domänfiskalen, därest icke särskilda skäl talade för beviljande av betalningsansänd. I huvudsak liknande tillvägagångssätt torde komma till användning vid inkassering av andra inkomster från domänerna.

Sedan arrendator utfört arbete i enlighet med av domänstyrelsen meddelat beslut eller arbete, för vilket han enligt allmän lag vore berättigad till ersättning, blivit vid besiktning av domänintendent eller annan avsynat och godkänt, bestämde nu länsstyrelsen efter framställning av arrendatorn det belopp, som för arbetet borde tillgodokomma honom (*avkortningsbeslut*). Denna prövning komme härefter att helt åvila domänstyrelsen, varjämte förekommande kontant utbetalning av medel för av arrendator utfört arbete också finge genom styrelsens försorg. I detta sammanhang torde erinras om den i det framlagda förslaget förordade förändringen i avseende å sättet för utbetalande till tillträdande arrendator av bristbelopp, som vid syn påsynats egendoms byggnad och hägnad m. m. Under det att enligt nu gällande bestämmelser ersättningen skulle av länsstyrelsen utbetalas på en gång, hade domänstyrelsen att tillhandahålla en tillträdare beloppet endast i den mån det visades, att han avhjälpit bristerna. För att kunna utföra detta åliggande torde det bliva nödvändigt att föra särskild räkenskap över sådana bristbelopp.

Länsstyrelsernas befattning med för arrendevillkorens fullgörande avlämnade *säkerhetshandlingar* komme genom författningsförslaget att överflyttas på domänstyrelsen. Styrelsen komme sålunda att förvara sådana handlingar och hade att tillse, att borgen i behörig tid förnyades och att säkerhet i övrigt ej minskades i värde. Funne styrelsen ny borgen eller annan säkerhet böra anskaffas, skulle styrelsen meddela arrendatorn föreläggande härom. Domänstyrelsen åläge vidare att, därest säkerheten utgjordes av inteckning, tillse, att inteckningen bleve i vederbörlig ordning förnyad.

Granskningen av domänintendenternas *rapporter* angående vad som förekommit vid under året verkställda besiktningar komme härefter att helt åvila domänstyrelsen.

Länsstyrelse tillkommande skyldighet att meddela allmänna föreskrifter i avseende å de belopp, för vilka åbyggnaderna borde *brandförsäkras*, och beträffande anstalt, där försäkring finge äga rum, överflyttades på domänstyrelsen. I stället för länsstyrelsen komme domänstyrelsen att uppbära förekommande brandskadeersättning och i den mån för nybyggnad erfordrades tillhandahålla arrendatorn sådan ersättning.

I övrigt överflyttades på domänstyrelsen åtskilliga andra *smärre skyl-*

digheter, som nu åvilade länsstyrelserna. Domänstyrelsen finge sålunda förordna ombud att bevaka kronans rätt för domänerna vid förekommande expropriationer och andra förrättningar, där dylikt förordnande alltjämt bleve erforderligt, godkänna föreningar vid rågångstvister, laga skiften och vattenavledningsföretag m. m., utfärda åtskilliga andra kungörelser än de förut nämnda, såsom vid ledigförklarande av tjänster o. d.

Utredningsmännen hava framhållit, att det ökade arbete i domänstyrelsen, som föranleddes av den föreslagna organisatoriska förändringen, nödvändiggjorde ökning av domänstyrelsens arbetskrafter. I detta hänseende hava utredningsmännen anfört:

Av de uppgifter, som överflyttades på domänstyrelsen, komme flertalet att åvila styrelsens jordbruksbyrå. Den ordinarie personalen å denna byrå utgjordes nu av en byråchef, en sekreterare med avlöning enligt 12:e lönegraden i domänverkets löneplan, motsvarande den för sekreterare inom allmänna civilförvaltningen gällande högre lönegraden eller lönegrad B 26, och en notarie. Med hänsyn även till den stora arbetsbelastning, som redan nu åvilade jordbruksbyrån, bleve det nödvändigt att för ett nöjaktigt utförande av de ökade göromålen till byrån knyta ytterligare en sekreterare med föredragningskyldighet. Åt den nye sekreteraren torde emellertid icke behöva givas högre löneställning än enligt 10:e lönegraden i domänverkets löneplan, motsvarande lönegrad B 24 enligt allmänna civilförvaltningens löneplan.

Domänstyrelsens kamrerar-, kassa- och domänfiskalskontor komme även i enlighet med den lämnade redogörelsen att bliva berörda av det ökade arbetet. För förändret å kamrerarkontoret av förfalloliggaren och utskrivandet av kravbrev m. m. torde erfordras anställande av ett kvalificerat kvinnligt biträde. Arbetet med denna liggare måste nämligen vid varje tillfälle vara fullt å jour och komme att bliva intensivast under första halvåret, då det brådskande bokslutsarbetet som bäst påginge. Å kassakontoret torde behov av ökad arbetskraft föreligga under den egentliga uppbördsterminen. I avseende å domänfiskalskontoret kunde vidare förstärkning av arbetskraften med någon extra personal tidvis bliva erforderlig. Utredningsmännen hade ansett, att för tillgodoseende av sagda behov å kassa- och domänfiskalskontoren borde beräknas en utgiftsökning, motsvarande arvode till ett ordinarie kanslibitråde.

Utredningsmännen hava i enlighet härmed beräknat kostnaderna för den erforderliga förstärkningen av arbetskraften inom domänstyrelsen sålunda:¹

en sekreterare	kronor	7,668
två kanslibiträden	»	5,664
	Summa kronor	13,332.

Utredningsmännen hava även skisserat ett förslag till ny distriktsindelning för domänintendenterna. Enligt detta skulle domänintendenternas antal minskas från elva till sju. I samband härmed hava utredningsmännen ifrågasatt lönereglering för domäninten-

¹ Därvid hava utredningsmännen tydligen räknat med lägsta löneklassen i respektive lönegrader.

denterna. Efter länsstyrelsernas avkoppling från utarrenderingsbestyren borde det, enligt utredningsmännen, vara skäligt, att domänintendenterna utöver arvodet tillerkändes visst bidrag till hållandet av expeditiionslokal m. m. Utredningsmännen anse emellertid, att regleringen av avlöningsförmånerna skulle kunna, oaktat ökningen av göromålen, hållas inom den nuvarande kostnadsramen. Frågan om denna reglering av domänintendenternas tjänstgöringsområden och avlöningsförhållanden anse utredningsmännen böra tillsvidare anstå med hänsyn till vissa omständigheter, som inverkade på dessa spörsmål men som nu icke kunde helt överblickas.

Härom hava utredningsmännen anfört:

Vid den enligt 33 § i de föreslagna förvaltningsgrunderna¹ på domänstyrelsen ankommande prövningen, vilka av de å kronoskogarna befintliga jordbruksfastigheterna kunde befinnas erforderliga för skogarnas skötsel, vore att förvänta, att åtskilliga av de större egendomarna komme att överföras till jordbruksdomäner och behandlas i enlighet med för dessa fastställda regler. En dylik åtgärd komme att öka de förvaltningsobjekt, vilka som regel skulle stå under domänintendenternas tillsyn. Å andra sidan borde också uppmärksammas de möjligheter till förenkling av förvaltningsapparaten, som den nya ordningen lämnade. Enligt 31 §² ägde domänstyrelsen, om besparing i kostnaden kunde vinnas, uppdraga åt jägmästare eller annan lämplig person att i avseende å utarrendering av egendom och med arrendet sammanhängande förhållanden utöva de åligganden och befogenheter, som enligt förvaltningsgrunderna tillkomme domänintendent.

Yttranden.

Domänstyrelsen har i sitt yttrande framlagt beräkningar angående den ökning i kostnaderna, som skulle uppstå, därest länsstyrelserna befriades från befattningen icke blott med utarrenderingen av domänerna utan även med försäljningsbestyren.

Domänstyrelsen har därvid utgått från, att domänintendenternas antal skulle bliva sju och att envar av dem borde tillerkännas ett bidrag till lokalhyra med 400 kronor, till tjänstetelefon med 100 kronor och till skrivhjälp med 500 kronor. Ökningen av arbetet i domänstyrelsen anser styrelsen skulle kräva — utöver den av utredningsmännen föreslagna förstärkningen — ytterligare en sekreterare, för vilken beräknades avlöning enligt 12:e lönegraden och 24:e löneklassen i domänverkets nuvarande löneplan, samt ett kanslibitråde i 4:e lönegraden och 8:e löneklassen. Vidare anser styrelsen, att innehavaren av kassörsbefattningen hos styrelsen, med hänsyn till det ökade ansvar, som efter organisationsförslagets genomförande komme att åvila denna, borde uppflyttas från lönegrad B 11 i löneplanen för den civila statsförvaltningen till lönegrad B 14.

Under nu anförda förutsättningar har domänstyrelsen framlagt följande

¹ Motsvarande 32 § i det av mig tillstyrkta förslaget.

² Motsvarande 30 § i det av mig tillstyrkta förslaget.

de beräkning över kostnader för den nya organisationen:

Avlöning till sju domänintendenter (7 × 8,340)	kronor	58,380	
Resekostnads- och traktamentsersättning till dem	»	30,000	
Bidrag till lokalhyra och telefon till domänintendenterna	»	3,500	
Bidrag till skrivhjälp till domänintendenterna	»	3,500	95,380
Avlöning till en sekreterare i domänstyrelsen i 12:e lönegraden	»	9,540	
Avlöning till en sekreterare i domänstyrelsen i 10:e lönegraden	»	8,580	
Avlöning till tre kanslibiträden (3 × 3,144)	»	9,432	
Förhöjning i avlöningen till styrelsens kassör	»	618	28,170
Dyrtidstillägg	kronor	7,790	
Oförutsedda utgifter	»	15,000	
			<hr/>
	Summa kronor	146,340.	

Motsvarande kostnader med avseende å den nuvarande organisationen angivas av domänstyrelsen sålunda:

Arvoden, inberäknat dyrtidstillägg, till domänintendenter	kronor	59,944
Resekostnads- och traktamentsersättning till dem	»	30,000
Avlöningar, inberäknat dyrtidstillägg till personalen å landskontoren	»	70,129
		<hr/>
	Summa kronor	160,073.

Domänstyrelsen har vitsordat behovet av den av utredningsmännen, under förutsättning av länsstyrelsernas avkoppling endast från befattningen med utarrenderingsbestyren, förordade ökningen av domänstyrelsens personal.

Statskontoret har förklarat sig icke hava något att erinra mot den jämförelsevis ringa ökning, som föreslagits i fråga om arbetskrafterna hos domänstyrelsen, samt har vidare anfört:

Av utredningen framginge, att länsstyrelsernas kostnader för den personal, som handhade bestyret med domänerna, uppginge till omkring 70,000 kronor. Ett genomförande av utredningsmännens förslag motiverade en sänkning — om också icke motsvarande nämnda summa — av anslaget till avlöning åt icke-ordinarie personal hos länsstyrelserna. Den fördel, som centraliseringen i ekonomiskt hänseende rimligen borde föra med sig, skulle eljest till en väsentlig del bliva illusorisk. Statskontoret betonade vikten av att en undersökning verkställdes, huruvida icke sådan personal, som enligt 1933 års beslut upptagits på indragningsstat för domänverket, kunde komma till användning vid utökningen av domänstyrelsens personal.

Departements-
chefen.

Mot den av utredningsmännen föreslagna ökningen av domänstyrelsens personal torde intet vara att erinra. Behovet av nämnda personalökning torde få anses styrkt genom utredningen angående den ökning i domänstyrelsens arbetsbörda, som bliver en följd av avlyftandet från länsstyrelserna av bestyren med utarrenderingen av domänerna. Jag upp-

tager emellertid icke i detta sammanhang förslag om ökning av domänstyrelsens personal i nu förevarande avseende, utan framlägges förslaget här om i den proposition angående domänverkets organisation, som samtidigt härmed torde avlåtast till riksdagen. Frågan, huruvida någon ytterligare ökning av domänstyrelsens personal tilläventyrs må bliva erforderlig vid ett eventuellt avlyftande från länsstyrelserna av befattningen med försäljningar av domänerna, kan icke nu avgöras, men det synes mig, som om en ökning i den utsträckning domänstyrelsen ifrågasatt och särskilt anställande av ännu en sekreterare i varje fall icke skulle behöva ifrågakomma.

Såsom utredningsmännen framhållit torde frågan om ny distriktsindelning för domänintendenterna och därmed sammanhängande spörsmål icke för närvarande böra upptagas till avgörande. Lämpligen torde först böra avvaktas verkningarna i olika avseenden av de nu förordade reformerna.

Departementschefen uppläser härefter berörda förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom samt hemställen, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen antaga samma förslag.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:

Rune Thygesen.